Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

P. O. PEDERSEN

BARNDOMSMINDER

1874-1890

G. E. C. GADS FORLAG - KØBENHAVN

MCMXXXVII

BARNDOMSMINDER

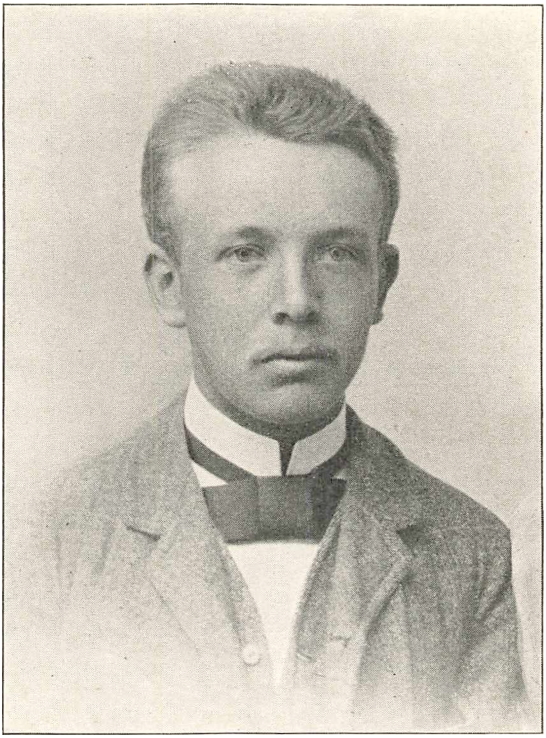

PEDER OLUF PEDERSEN
16-17 Aar gammel.

P. O. PEDERSEN

BARNDOMSMINDER

1874-1890

G. E. C. GADS FORLAG - KØBENHAVN
MCMXXXVII

Copyright 1937
by
G. E. C. Gads Forlag.

Alle Rettigheder, ogsaa Filmsretten,
forbeholdes.

FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN

INDHOLD

	Side
Barndomshjem og Slægt	7
Skolegang	37
Hyrdedreng	54
Barndomsforelskelse	72
Evighedsmaskine. Brev til Kongen. Regnemaskine	75
Afrejse til København. Slutning	108
Tillæg	112

BARNDOMSHJEM OG SLÆGT

Jeg, *Peder Oluf Pedersen*, er født den 19. Juni 1874 i Landsbyen Sig i Thorstrup Sogn, Øster Horne Herred, Ribe Amt. Sig, der omkring 1610 kaldtes Siigh, ligger ved Varde—Vejle Landevej, 7,5 km nordøst for Varde. Mine Forældre var Gaardmand *Peder Pedersen*[1]) (f. 25. 1. 1837, d. 11. 10. 1906) og Hustru *Ane*, født *Villadsen* (f. 6. 5. 1846, d. 23. 5. 1926). Min Fader er født i Næsbjærg By i Næsbjærg Sogn, 6 km sydøst for Sig, min Moder i Tastrup By i Thorstrup Sogn, 1 km sydvest for Sig.

Der haves Oplysning om 17 af mine mandlige Aner. De har alle været vestjyske Gaardmænd. De kendte af Farfars Forfædre har alle været Gaardmænd i et af de to Nabosogne Lyne og Ølgod, omkring 20 km nord for Sig. Navnet Oluf stammer fra en Tip-Tip-Oldefader *Oluf Christensen* i Hjedding By i Ølgod Sogn (f. 1704, d. 1768). Min Faders mødrene Slægt stammer fra de to Nabosogne Øse og Næsbjærg. Min Farmors Far, *Peder Sørensen*, er født »i det slesvigske« 1764, død i Næsbjærg 1860. Det er det eneste kendte Tilfælde blandt de 30 Aner, hvis Navne jeg kender, hvor det vides, at Vedkommende ikke er født indenfor de allerede nævnte Sogne eller i det mellemliggende Tistrup Sogn.

Ovennævnte *Peder Sørensen* blev ikke mindre end 96 Aar gammel, og mange af min Faders mandlige saavel som

---

[1]) Da Ejeren af Søndergaarden i Sig ogsaa hed *Peder Pedersen* og var ældre end Far, blev Far altid kaldt *Peder Olesen*, efter Farfar, der hed saaledes. Naar undtages retslige Dokumenter, hvor han selvfølgelig benyttede sit rigtige Navn, underskrev han sig altid *P. Olesen*, ogsaa i Brevene til os Børn.

kvindelige Aner naaede en ret høj Alder. Af de 15, hvis Alder kendes, døde kun 5 før de blev 70 Aar. 9 blev over 75 Aar og 4 over 80 Aar gamle. Fader selv var ikke nogen stærk eller kraftig Mand, men tværtimod lille og spinkel. Ved Fødselen har han været svag, da han blev hjemmedøbt 4 Dage gammel og først fremstillet i Kirken 2 Maaneder senere. I den Tid, jeg har kendt ham, led han af en meget generende, tør Hoste og var ofte plaget af »Hekseskud«. Han havde meget smaa Hænder og Fødder, men hans Hænder var »Jernnæver«. Enhver Rebknude eller lignende, som ingen andre af Husstanden kunde klare, løste Fader som en Leg.

En meget alvorlig Lunge- og Lungehindebetændelse tog for en Aarrække ret stærkt paa Fars Kræfter, men vi var lykkelige over, at vi fik Lov til at beholde ham. Da mine Søstre fortalte mig, at Fars Tilstand var saa alvorlig, saa Lægen ikke gav ret meget Haab, blev jeg ganske utrøstelig. Jeg græd saa længe og saa voldsomt, at de frygtede for mit Helbred og min Forstand. Jeg var vistnok da mellem 5 og 6 Aar. Far var i lang Tid efter, at den egentlige Sygdom var overstaaet, baade træt og mindre livlig og fornøjelig end ellers.

I hele min Barndom aarelod Far sig selv hveranden eller hver tredie Maaned. Han benyttede dertil en Aarelads-Sneppert, hvis Æg han selv meget omhyggelig skærpede. Det gjorde altid et stærkt Indtryk paa mig, at se den kraftige, mørkrøde Blodstraale springe ud fra Overarmen og blive opfanget i en stor Skaal. Jeg tror, han paa den Maade hver Gang tappede mellem $^{1}/_{2}$ og 1 Liter Blod.

Min Morfars Slægt har, saa vidt tilbage, som det har været mig muligt at følge den, boet i Tistrup Sogn og Mormors Slægt i Øse og Næsbjærg Sogne. Mor var lille og ret fyldig. En Vanskelighed ved en Fødsel havde givet hende en ikke meget iøjnefaldende, men dog kendelig Rygskævhed. Hun kunde sikkert ikke betegnes som stærk, men jeg

har fra Barndommen kun faa eller ingen Erindringer om, at hun har været sengeliggende.

Af Søskende har jeg haft 5 Søstre, der alle var ældre end jeg. De 3 døde som ganske smaa. De to andre, *Ane* (f. 1867, d. 1936) og *Kathrine* (*Trine*) (f. 1870, d. 1930), er jeg vokset op sammen med, og de var da og senere mine gode Kammerater.

Far havde kun een Søster, *Ane Marie*, der sammen med sin Mand, *Peder Hjerrild*, overtog Fædrenegaarden i Næsbjærg. Den store Flok af Fætre og Kusiner, der der voksede op, var alle ældre end jeg, og da Vejen til Næsbjærg da var ret lang — paa Grund af manglende Broforbindelse over Varde Aa mellem Nørholm og Varde — kom Faders Slægt ikke til at betyde ret meget for mit Barndomsliv.

Mor havde een Søster, *Stine*, gift med Gaardmand *Anders Øllgaard* i Strellev, samt 3 Brødre: *Jens*, der oprindelig overtog Fødegaarden i Tastrup og senere blev Skovfoged under Nørholm med Bolig i det dejlige Lindingbro Skovfogedhus; *Thomas* (udtales *Tammes*), der var Vejmand; og endelig *Anders*, der var rejst til Amerika og opholdt sig der hele min Barndomstid.

Moster og Morbror i Strellev havde en ret stor Børneflok, der omtrent var jævnaldrende med os Søskende, men Afstanden var saa stor, at vi kun saaes engang om Aaret eller saa. Det var en dygtig og stræbsom Familie, men lidt stærkere præget af *Vilhelm Becks* indre Mission end mit Hjem, selv om baade Far og Mor var dybt religiøse.

Jeg husker fra en af vore Sammenkomster, at mine Fætre var meget ivrige for, at jeg skulde studere til Præst og blive en stor Salmedigter som Kingo eller Brorson. Jeg skrev nemlig dengang en Mængde Vers; men da jeg endnu fra min Barndomstid husker en hel Del Vers digtet af andre og ikke et eneste af mine egne, har dansk Salmedigtning næppe tabt meget ved, at jeg ikke fulgte den iøvrigt meget smigrende Opfordring.

Ogsaa Morbror *Jens* og Moster *Maren* havde en stor Børneflok; men dels var disse Fætre og Kusiner noget ældre end jeg, og dels kom de gennemgaaende ud at tjene i en ret ung Alder, saaledes at det kun var lejlighedsvis, at vi saaes. Derimod fik jeg ikke saa sjældent, nemlig hver Gang jeg besøgte Nørholm Skov, en Kop Kaffe og nogle gode Kager hos Moster *Maren*, og eventuelt, nemlig naar Morbror *Jens* var hjemme, en lille interessant Passiar om Skov, Træer og deslige.

Morbror *Thomas* og Moster *Hanne* havde kun 2 Døtre. Den ældste, *Ane*, og jeg omtrent jævnaldrende; den yngste et Par Aar yngre. Vi gik i Skole sammen, og *Ane* og jeg kappedes, tror jeg nok, om Førstepladsen. Hun slog mig i Oplæsning, Fortælling og deslige, men i Regning kunde jeg klare mig. Ogsaa udenfor Skolen kom vi en Del sammen, men Afstanden mellem vore Hjem var dog saa stor, at der kunde gaa Uger imellem.

Det foregaaende viser, at jeg i udpræget Grad har vestjysk Bondeblod i mine Aarer, og at jeg ved Fødselen var plantet ret fast i den vestjyske Jord, som mine Forældres eneste Søn og derfor den naturlige Arvtager til Fædrenegaarden. Det var i hvert Fald mine Forældres Haab, men Haabet var til at begynde med noget spinkelt, idet jeg ved Fødselen var meget svag, og derfor blev hjemmedøbt 3 Dage gammel og først fremstillet i Kirken senere paa Sommeren. Hertil kommer, at jeg et Par Aar gammel fik Blodgang i saa stærk Grad, at vor Læge, Distriktslægen i Varde, gav Far og Mor den noget tvivlsomme Trøst, at de skulde blot ønske, jeg døde saa snart som muligt, saa jeg ikke kom til at lide for længe; leve kunde jeg dog ikke. Det gjorde jo i og for sig ikke Trøsten bedre, at han var en god og dygtig Læge, som mine Forældre havde megen Tillid til. Svag som Barn har jeg nok været, men jeg har ikke selv nogen Erindring derom. Derimod husker jeg tydelig, at jeg havde en vis Tilbøjelighed til at faa ret stærke Smerter i Omegnen

af Mellemgulvet, naar jeg havde spist Rugbrød med Smør og et ikke for tyndt Lag af Puddersukker. Det kunde gøre nederdrægtig ondt, saa jeg lagde mig ned paa Jorden og krympede mig; men det varede kun kort, og jeg talte saa vidt muligt ikke om disse Anfald — dertil smagte Sukkermaden mig for godt.

Lille af min Alder og spinkel var jeg. Gik som Regel uden Hue eller anden Hovedbedækning selv i den værste Vinterkulde; min — dengang — meget frodige Haarvækst varmede tilstrækkeligt. Derimod frøs jeg let om Hænderne, og det var ikke saa sjældent, at jeg gik med 2 Par Vanter eller »Luffer«. Dette stred stærkt mod den da i Sig gældende Mode, hvor mange af Gaardmændene gik med tykke Tøj- eller Pelshuer paa Hovedet baade Vinter og Sommer, baade Dag og vistnok ogsaa Nat. Derimod nedværdigede man sig kun til at tage Vanter paa i den rigtige Vinterkulde. Saa jeg var i denne Henseende lidt af et Særsyn og blev, i al Skikkelighed, ogsaa drillet dermed.

Da Far og Mor holdt Bryllup den 28. December 1866 var der ikke de mest lovende Udsigter for deres økonomiske Fremtid. De havde købt en lille Gaard i Sig, min Fødegaard. Nogen nævneværdig Udbetaling kunde de ikke præstere, men Gaarden overtoges mod Prioriteterne og mod en »Aftægt« til den tidligere Ejer og dennes Hustru, fjerne Slægtninge af min Mor, hvorfor de ogsaa simpelthen blev kaldt Morbror og Moster uden noget Navns Tilknytning.

Morbror husker jeg ikke, han døde i min tidligste Barndom. Men jeg forstod paa mine Forældres Omtale af baade Morbror og Moster, at disse — særlig i Begyndelsen — ydede mangen god Haandsrækning til Hjælp ved Gaardens Drift. Morbror har dog vistnok i sine yngre Dage været en ret haard Mand. I hvert Fald blev det mig fortalt fra paalidelig Side, at Talemaaden: »Saa er det gjort«, sagde Manden, »han stod op før Solen og bankede sin Kone«, — en Talemaade, man da hørte ret ofte i Sig — stammede fra ham.

Moster var altid god og kærlig mod mig og forkælede mig sikkert i høj Grad. Mangt et Stykke Kandis (brunt Sukker) i brugt eller ubrugt Stand har jeg faaet af hende. Sagen er, at de mange Kopper Kaffe, de Voksne nød i Dagens Løb, ikke blev sødet ved at komme Sukker i Kaffekoppen, men derimod ved at tage et Stykke brunt Kandis i Munden mens man drak Kaffen. Da denne Kandis ofte var i Form af meget store Krystaller — indtil et Par Centimeter i største Udstrækning — blev disse ikke opløst selv under Nydelse af en 4 til 6 Kopper Kaffe. De blev derfor ved Kaffedrikningens Slut taget ud af Munden og lagt til Side — til Brug for Vedkommende selv eller andre — ved næste Kaffedrikning eller — som i mit Tilfælde — til at traktere Børnene med. Ogsaa andre Lækkerier fik jeg lejlighedsvis af Moster. Det var Skik og Brug, i hvert Fald mellem mit Hjem og de to nærmeste Naboers, at man, naar der bagtes Franskbrød, Smaakager eller andre gode Sager, ogsaa gav Naboerne en lille Part deraf. Og af Mosters Andel fik jeg vistnok altid en Broderpart.

Selve Gaarden var ved Overtagelsen ikke meget værd; der var kun to tarvelige Heste og 4 magre Køer. Men selv til denne lille Besætning var der i de første Vintre ikke Foder nok, men der maatte bjærges Lyng til Hjælp ved deres Ernæring. Bygningerne var faldefærdige, Markerne daarlig drevne. Alt ialt ikke særlig lovende Udsigter for det unge Ægtepar. Naboerne udtrykte deres Syn paa Forholdene ved at sige, at de ikke forstod, hvorfor Far og Mor ikke straks gik paa Fattiggaarden; thi der maatte de jo dog ende. Naa, det gik jo heldigvis lidt bedre.

Naar Ejendommens Tilstand var saa daarlig, hang det sikkert sammen med, at den økonomiske Hovedvægt hidtil havde været lagt paa Fremstillingen af Jydepotter (de sorte Potter; paa vestjysk: æ svott Potter); men denne Hjemmeindustri betalte sig ikke længere.

Jydepotterne var i og for sig et fortrinligt Produkt. Jeg

tror ikke, der er noget overdrevent i den Ros, som *F. Sehested*[1]) giver dem:

»Benævnelsen Jydepotter omfatter Koge- og Stegegryder med og uden Laag, ja endog, nærmest til Brug paa Stedet: Kaffekander, Thekjedler, Øldunke, Æbleskivepander, Vaffelforme, Tragte, Støbegryder til at støbe Lys i, Urtepotter, Kakkelovnsrør, Legetøi for Børn, Vaser til Opsats paa Kakkelovne m. m.

Disse Kar ere overordentlig hensigtsmæssige at anvende i Huusholdningen og have Egenskaber, der ikke kunne erstattes ved Kar af andet Materiale. De ere fuldstændig uden Fare for Sundheden i Modsætning til glaserede, emaillerede og fortinnede Kar. De taale Ilden bedre end andre Leerkar uden at springe. Maden svides ikke i dem. De ere meget hensigtsmæssige til at gjemme Svinefedt i og sætte alle Slags Slagtemad hen i, og de give aldrig nogen Afsmag, selv om Sagerne henstaae nok saa længe i dem. Deres eneste Fejl er, at de ere skjøre.«

Thorstrup, Horne, Tistrup og Varde Sogne betegnes hyppigt som den egentlige Potteegn[2]). *Laurits Smith*[3]) angiver, at omkring 1790 var Forholdet saaledes:

»I Thostrup, Horne og Tiistrup Sogner, gjør enhver liden eller stor Familie benævnte Leerkar, ... Man antog, at der var i Thostrup Sogn 50 Familier, i Horne Sogn 90 Familier og i Tiistrup Sogn 70 Familier, som beskjæftige sig med disse Leerkars Forfærdigelse — tilsammen 210 Familier.«

For 1855 angiver *J. Olsen* i den nedenfor nævnte Artikel[2]), at der lavedes Potter i 62 Gaarde og 30 Huse i Horne Sogn. I 1881 er Antallet af pottelavende Familier i Thorstrup Sogn gaaet ned til 5 à 6, i Horne Sogn til 4 à 5 og i Tistrup Sogn til Nul[4]).

Om Grundene til denne stærke Tilbagegang maa jeg henvise til den nævnte Litteratur.

---

[1]) *F. Sehested:* Jydepotteindustrien. Kjøbenhavn 1881. S. 5—6.

[2]) Se *F. Sehested*'s foran nævnte Bog og *J. Olsen:* »Jydepotterne« i »Fra Ribe Amt«. 1903. S. 36—50.

[3]) *L. Smith:* Om de sorte jydske Leerkars Fabrikationsmaade og denne Industri-Artikkels Anvendelse for Staten. (Maanedsskriftet »Iris«, 1791, April, S. 1—24): se *F. Sehested* s. 17—18.

[4]) *F. Sehested:* l. c. S. 16.

Far og Mor maatte selvfølgelig til at begynde med fortsætte Pottefremstillingen, hvad der i og for sig ikke voldte nogen Vanskelighed, da Moster var »Pottekone« og Mor havde været »Pottepige« hos en Slægtning i Øse. Far kørte Potterne de 70 km ad Landevejen til Vejle, hvor de solgtes, for derefter at vandre videre til de danske Øer, til Tyskland og øvrige Østersøstater og mange andre Steder. Paa denne Vandring steg deres Pris stærkt. En Potte, der paa Hjemstedet kostede 2 Skilling, betaltes f. Eks. i København med 24 til 30 Skilling.

Mine Forældre afviklede Pottemageriet saa hurtigt, det lod sig gøre. Da jeg har en svag, men ogsaa kun en ganske svag Erindring om Ildstedet og Potteleret, antager jeg, at de har standset denne Virksomhed omkring 1878—79.

Ved Aarhundredskiftet var denne Industri formentlig ganske uddød.

Min første tydelige Erindring er den Ildebrand, der den 5. Januar 1878 helt lagde *Jens Jessens* Gaard øde. Paa det Tidspunkt laa Sig Kro med Rejsestald og 4-længet Gaard umiddelbart nord for Landevejen og *Jens Jessens* Gaard umiddelbart syd for denne. Saa kom, umiddelbart syd for denne igen, i kun en god Vejbreddes Afstand, Broderen *Jes Jessens* Gaard. Derefter igen, i lidt større Afstand, min Fødegaard, medens Smeden *Peter Jørgensens* Halvgaard og Smedie samt *Peder Pedersens* »Søndergaard« laa længere mod Syd.

Hvorledes Ilden opstod, ved jeg ikke bestemt, men jeg har en vag Erindring om, at det skyldtes en Bagerovn. Gaardmanden selv, *Jens Jessen*, ogsaa kaldet *Jens Høker*, var ikke hjemme paa det Tidspunkt, da Ilden først viste sig. Han var oppe ved den »officielle« Aabning af Sig's nye Trinbrædt, idet Toget, der kom Kl. 6.20 om Eftermiddagen fra Varde, den Aften for første Gang skulde holde ved dette. Det nye Trinbrædt *var* et Brædt, og »Stationsbygningen« et lille Træskur, hvori kun med Vanskelighed andre end »Sta-

tionsforstanderen«, den noget fyldige og meget elskværdige og fornøjelige Dame *Marie Kusk*, kunde faa Plads. De fleste af Byens Folk, der blot saa nogenlunde kunde undværes hjemme, var naturligvis oppe for at overvære denne store Begivenhed, at Toget for første Gang holdt i Sig, og det var maaske nok Grunden til, at Ilden fik Lov til at brede sig ret langt inden der med Kraft blev taget fat paa dens Bekæmpelse. At redde selve *Jenses* Gaard var der slet ikke Tale om, og baade for Kroen, men især for Broderens Gaard, saa det en Overgang ret truende ud, dog knap saa meget for Kroen, hvor Stuehuset var tegltækt og Krostalden spaantækt. Derimod var *Jesses* Gaard straatækt og laa desuden nærmere. Det var kun ved en energisk Anvendelse af vaade Hestedækkener, Lagner o. l., at det lykkedes at redde denne Gaard.

Til Trods for, at jeg paa dette Tidspunkt kun var $3^1/_2$ Aar, husker jeg ganske nøje, hvor min Mor stod med mig ved Haanden, mens vi betragtede baade Flammeskæret og Redningsarbejderne.

At *Jens Høkers* Gaard skulde brænde, det havde man iøvrigt naturligvis vidst lang Tid i Forvejen. Saadan noget vidstes altid. Flere Aar forud havde nogle af Beboerne i Sig, der en Aftenstund kom fra en af Udflyttergaardene vestpaa, set hele denne Ildebrand; men saadan noget talte man ikke saa meget om — før bagefter. Adskillige Aar senere brændte ogsaa min Fødegaard. Ogsaa denne Begivenhed var behørigt varslet god Tid i Forvejen. Dødsfald og andre alvorlige Begivenheder blev der ligeledes givet Varsel om. Ligtoget var som Regel set adskillige Aar i Forvejen, saa der var jo ikke nogen Tvivl om, at det Ligtog, man havde set, netop gjaldt det Dødsfald, der nu var indtruffet! Men engang imellem fik man virkelig ad den Vej Oplysning om noget, der vilde ske — og skete. Jeg erindrer dog kun et Par Tilfælde. Det ene angaar Sig Station og min Far. Sig var naturligvis meget optaget af, om Trin-

brædtet nogensinde skulde blive til en Holdeplads, endsige til en Station, og Far fortalte mig mange Aar før en saadan Omdannelse var besluttet, »ja, der er ikke mindste Tvivl om, at der kommer en Station, jeg har set en Række Lys derfor langs Banelinien, jeg forstaar blot ikke, at disse Lys viste sig saa langt mod Syd, næsten helt ned til Ledvogterhuset. Jeg synes, det vilde være naturligere, naar man byggede en Station, da at lægge denne lidt længere mod Nord, hvor Banen er retlinet og hvorved man kunde undgaa at krydse Vesterbæk-Vejen, men der er ingen Tvivl om, at Udvidelsen kommer til at foregaa for en stor Del Syd for den nuværende Holdeplads. Jeg har adskillige Gange set Stationslysene staa og brænde dér.« — Og Stationen er kommet til at ligge, dér hvor Far havde sagt.

Personlig har jeg iøvrigt aldrig været ude for Varsler eller anden Mystik, men for den ældre Del af Befolkningen spillede det mystiske en stor Rolle.

Ogsaa paa andre Felter var man indfanget af det overnaturlige. Mine Forældre havde i de første Aar efter, at de havde overtaget Gaarden, lidt store Tab ved, at alle Kalve døde ganske kort efter Fødselen. Det var et stort Tab for dem, og de var fortvivlede. En stedlig »klog Mand« sagde da til dem, at det kunde han maaske nok raade Bod paa. De skulde blot laane ham et Brædt omkring 1½ Alen langt, saa vilde han gøre noget ved Brædtet. Naar man derefter anbragte dette i Loftet over den nyfødte Kalv, saa skulde den nok klare sig — og det gjorde den. De nyfødte Kalve blev derfor som Regel anbragt i en særlig Baas, til hvis Loft Brædtet var fastsømmet. Maatte man af en eller anden Grund vælge en anden Plads til den nyfødte, blev Brædtet flyttet hen over denne. Og Kalvene levede alle. Een Gang glemte man dette, og Kalven døde et Par Dage efter Fødselen. Derefter glemte Far ikke denne Forsigtighedsforanstaltning. Nu er baade Stald og Brædt brændt.

Mine Forældre søgte ved Ekstraindtægter at hjælpe lidt

paa de daarlige økonomiske Forhold. Anlægget af Banestrækningen Esbjerg—Holstebro blev i Oktober 1872 overdraget Generalkonsul, Baron *Gedalia*, Ingeniør *J. David* og Murmester, Løjtnant *Lauritz Petersen* i samlet Entreprise, og Strækningen Varde—Ringkøbing blev aabnet for Drift den 8. August 1875. Der var dengang en betydelig Styrke af professionelle Jernbanearbejdere, der drog fra det ene Jernbaneanlæg til det andet. Jernbanebø(r)ster eller blot »Bø(r)ster« kaldtes de, i hvert Fald i min Hjemegn. Synderlig højt anskrevne i moralsk Henseende var de vist ikke saadan i al Almindelighed, dertil forefaldt Drukkenskab og Slagsmaal lidt for hyppigt i deres Tilværelse. Af disse Børster havde Far og Mor en Del paa Kost i de 2 à 3 Aar, Anlægsarbejderne varede. Et Par enkelte Stykker havde de vistnok maattet afvise, men i det store og hele var det kun Lovord, man bagefter hørte fra Fars og Mors Side. Det var store Børn, som var baade elskværdige, hjælpsomme og særdeles fornøjelige, naar de blev behandlet godt og reelt. De legede med mine Søstre, købte Legetøj til dem, o. s. v. Jeg havde det bestemte Indtryk, at mine Forældre havde savnet deres Børster, da Anlægsarbejderne afsluttedes.

A propos Legetøj, saa erindrer jeg aldrig at have haft noget købt Legetøj. Men jeg følte heller ikke nogen Trang dertil. Der var Sten nok paa Marken, og de kan jo bruges paa mange Maader. Der var Hyldebuskene, af hvis Grene der kunde laves de dejligste Fløjter og Hyldebøsser. Som lidt ældre kunde man jo ogsaa hos Far tigge Søm og Træstumper til Bygning af smaa Vejr- og Vandmøller. Der var altid nok at tage fat paa, jeg erindrer aldrig at have kedet mig som Barn og forresten heller ikke senere i Livet.

Navnlig Bygningen af smaa Vandmøller interesserede mig stærkt. En lille Bæk løb gennem vor »Toft« omkring 100 m vest for Gaarden, en dejlig lille Bæk med klart, hastigt rindende Vand; den egnede sig udmærket til Drift af smaa Vandmøller. Mange, mange Timer har jeg ligget ved Bred-

den af denne Bæk og set paa Vandoverfladens ejendommelige og skønne Former og nydt Strømmens sagte rislende Lyde. Det rindende og rislende Vand har altid udøvet en sær dragende Magt paa mig. — Og jeg kan endnu engang imellem føle et lille Sorgens Stik i Hjertet over, at jeg ikke fulgte mit oprindelige Kald og min oprindelige Ingeniøruddannelse og blev Vandbygningstekniker.

Bækken benyttedes ogsaa til at bade i; dens Vand kølede herligt en varm Sommermiddag. Vilde vi have mere Vand at plaske i, gik vi til Varde Aa.

Bækken kunde ogsaa bruges til at fiske i, navnlig til at stange Aal i; men Udbyttet var som Regel magert. I saa Henseende var Varde Aa bedre; dér og i Mergelgravene fangede jeg en Del Gedder paa Krog, desuden Aborrer, Skaller og Aal. Nogen økonomisk Betydning havde dette Fiskeri ikke, men selvfanget Fisk smager jo ekstra godt — især for en Barnemund.

Da mine Forældre overtog Gaarden var samtlige Bygningsmure opført af ubrændt Ler og det hele nogenlunde faldefærdigt. Far gik kort efter Overtagelsen i Gang med at fremstille og brænde Mursten i et selvlavet Teglværk — egnet Ler var der nok af i Omegnen. Først blev — selvfølgelig — Stalden bygget om, og derefter Laden, det sidste har jeg lige netop en vag Erindring om. Men Stuehuset maatte naturligvis vente. Ved den Tid byggede vor Nabo, *Jes Jessen*, et stort, nyt Stuehus af dejlige røde Sten. Det fortælles, at jeg var meget ked deraf, fordi jeg syntes, at det var saadan en stor Synd mod Mor, at hun ikke fik lige saa pænt et Stuehus som *Hanne Jessen*. Men naar jeg blev stor, saa skulde jeg sandelig nok bygge hende et Stuehus, der var endnu finere end *Hannes*. For at kunne gøre det, vilde jeg være Snedker og Tømrer; det var i adskillige Aar mit Fremtidsmaal.

Vort Stuehus havde to rummelige Stuer: Dels en daglig Opholdsstue med fast Vinkelbænk i Krogen langs

Væggen; dér foran et Bord, Spisebordet, og langs dette en lang Skammel; desuden Bilæggerovn og to Alkover. Der sov Far og Mor og mine Søstre; dels en ekstra Stue, »Stadsstuen«, der i hvert Fald en Overgang brugtes til Vævestue efter at Søster *Trine* havde lært at væve. Saa var der en Forstue mellem de to nævnte Rum, et Køkken og en lille Mælkestue. I denne sidste og i Køkken og Forstue var Gulvet af Mursten, medens det i de to store Stuer var af stampet Ler. Grunden til denne Forskel i Gulvbeklædningens Art var af ren praktisk Natur. I Mælkestue, Køkken og Forstue blev Gulvet ofte saa vaadt, dels af Rengøring, dels af Sne og Væde fra Fodtøjet, at et Lergulv vilde forvandles til Lerælte. I Rum, hvor Gulvet kan holdes tørt, er Ler derimod slet ikke noget helt daarligt Gulvmateriale, og naar det fejes omhyggeligt og strøes med fint hvidt eller svagt gulligt Strøsand, kan det se meget festligt ud. Naturligvis, helt plant var Gulvet jo ikke; Færdslen havde slidt 1 à 2 cm dybe »Stier« i Leret. Men det gjorde jo egentlig ikke saa meget.

Vinduerne var sømmet fast og ganske uden Gardiner.

Fra denne vor Opholdsstue har jeg mange gode og lyse Minder. Bedst husker jeg Vinteraftenerne med Petroleumslampen tændt, godt med Tørv — Klyne, som det hed i Egnens Sprog — i Bilæggerovnen, Far læsende højt, Mor ved Spinderokken, mine Søstre med Haandarbejde eller kartende Uld. Karlen snoende Halmbaand af Havrehalm (»Sime«) til Tækkebaand. Jeg bestilte vist ingenting, har i hvert Fald ingen Erindring derom. Jeg har vel lyttet og kigget; maaske ogsaa af og til spekuleret over et eller andet Problem eller Regnestykke.

Men foruden Hjemmets egne var ogsaa ofte en Del af Naboungdommen til Stede. Der var Nabosønnen *Thomas Jessen*, et Par Aar ældre end jeg, men min uadskillelige Kammerat og Ven gennem hele Barndomstiden. Der kunde være et Par af hans lidt ældre Søstre, omtrent jævnaldrende

med mine Søstre. Endelig kunde der være nogle af de fire »Krodøtre«. Ved enkelte Lejligheder kom ogsaa nogle af den noget fjernere boende Ungdom til Stede. Pigebørnene og de unge Piger havde som Regel et Haandarbejde med. *Thomas*' yngste Søster *Hanne* var for lille til at interessere sig for Højtlæsning, men var *Thomas*' og min fornøjelige Legekammerat ude i Marken ved Kreaturpasningen.

Det var meget sjældent, der blev trakteret med noget, højst med nogle Pebernødder ved Juletid, og jeg har senere spurgt mig, hvorfor Ungdommen samlede sig hos os. Flere af Naboerne havde bedre Plads og bedre Raad til at traktere. Det hang vel nok sammen med, at baade Far og Mor elskede Ungdom. *Thomas* har fornylig fortalt mig, at han, der gennem hele Barndomstiden saa godt som daglig kom i vort Hjem, aldrig havde set Mor sur eller gnaven, men altid med et venligt, hjertevindende Smil. For ham hørte disse Aftener til de kæreste Barndomsminder. Og Far, der var tilbageholdende og genert, ja, vel nærmest lidt sky overfor jævnaldrende og ældre, han var aaben, spøgefuld og elskværdigt drillende overfor de unge, kort sagt en fornøjelig Kammerat. Der gik næppe nogen Aften, hvor vi ikke fik vore Lunger rystet af en hjertelig Latter. Og saa læste Far udmærket op, og han holdt af at læse højt, saa man behøvede ikke at presse ham til at gøre det, naar blot der var en passende Bog for Haanden. Udvalget var jo ikke saa særlig stort, og hvor Bøgerne kom fra, ved jeg ikke. Der var jo intet Sognebibliotek den Gang. Man laante vel fra hinanden, og Lærer *Jensen* og *Christian Pallesen* havde slet ikke saa faa Bøger. Blandt det læste husker jeg *Ingemanns* historiske Romaner, *Thyregods* Fortællinger, *Bjørnstjerne Bjørnsons* Værker, *Vilh. Bergsøes* Bruden fra Rørvig, *H. C. Andersens* Æventyr; af *St. St. Blicher* bl. a. Præsten fra Vejlby; Almanakfortællinger og Historier af »Ugens Nyheder«.

Det var ikke alene Vinteraftener, at Naboungdommen samledes hos os; ogsaa om Sommeren var der ofte livligt,

især Høstaftener i godt Vejr var der næsten altid en overordentlig livlig Tagfat om vore 3 à 4 Kornhæs, og helst til ret sent om Aftenen, for jo mørkere det var, desto mere spændende var det tillige. Legen holdt først op efter Udstedelsen af et meget bestemt Ultimatum om, at *nu* skulde vi i Seng.

Far — og selvfølgelig ogsaa Mor — spillede aldrig Kort om Penge og tillod ikke saadant Spil i vort Hjem. Det var en af de Leveregler, de gav os, aldrig at spille Kort om Penge, hvor smaa Beløb, det end drejede sig om. I Barndomstiden voldte det af gode Grunde ingen Vanskelighed for mig at følge dette Raad, og heller ikke senere har Kortspil øvet nogen Tiltrækning paa mig. Saa vidt jeg husker, har jeg kun spillet een Gang om Penge, for 5 à 6 Aar siden, og da tabte jeg 2 Kr.

Far gik aldrig »til Kros« og til Møder kun, naar det var meget paakrævet. Han gik ud med Mor til de obligate Selskaber hos Naboer og Slægtninge. Han holdt ubetinget mest af at være hjemme, passe Bedriften og i Fristunden læse enten for sig selv eller endnu hellere højt for andre.

Af Friluftsfornøjelser dyrkede Far kun Jagten og det i saare beskedent Omfang. Dog husker jeg, at han af og til hjembragte et Par Agerhøns, og, naar der var Sporsne, gik han paa Harejagt. Det var uden Tvivl den sidste Form for Jagt, der interesserede ham mest. Jeg har Indtryk af, at han absolut ikke holdt af at give op, naar han engang var kommen ind paa et Harespor, og Chancen for, at Morten slap fra det med Livet var i Virkeligheden ikke ret stor.

Fars Jagtudbytte fortærede vi som Regel selv; i Mors Tillavning blev det til dejlige Festmaaltider, men det var ogsaa den eneste fine Mad, der vankede.

Far og Mor levede godt sammen, men nogle smaa Divergenser kunde der jo opstaa. Efterhaanden som de i økonomisk Henseende kom til at sidde lidt mindre trangt i det, syntes Mor, at vi ligesom de fleste af Naboerne skulde have

Gardiner for Vinduerne. Far strittede længe imod ud fra det ikke helt ulogiske Standpunkt: Sikke nogen Tossestreger! Først laver vi Vinduer med dyrt Glas for at faa Lys og Sol ind i Rummet; skulde vi saa bagefter hænge nogle Klude op for dem og derved lukke en Del af Lyset og Solen ude. Næh, det er sandelig for taabeligt. Saa var der Lergulvet; nu havde alle Naboerne efterhaanden faaet Bræddegulv, ja, Mor var ikke helt sikker paa, at vi ikke var de sidste i Sognet, der endnu maatte nøjes med Lergulv. Saa det kunde vi jo næsten ikke være bekendt. Far mente, at nu havde vi i 20 Aar gaaet paa Lergulv og havde befundet os vel ved det, hvorfor skulde man saa ofre Penge paa et Bræddegulv, der eventuelt endda raadnede op i Løbet af faa Aar.

Selvfølgelig fik vi baade Gardiner og Bræddegulv, og Far maatte passe meget paa ikke at lade det skimte for tydeligt igennem, at han var baade glad ved det og stolt over det.

Et andet Divergenspunkt mellem Far og Mor var Stokroserne Syd for Stuehuset. Mellem dette og Smedens Mark var der kun en ganske smal Ager, der altid laa ud til Græsning, og det havde Far reserveret for Hestene. Da det ofte kneb med Græs gjaldt det jo om, at Hestene tøjredes saaledes, at de kunde afgræsse hele Arealet, dog uden at faa fat i Stokroserne. Det var et lidt vanskeligt Problem, og det hændte, at Stokroserne gik med i Løbet, hvad Mor blev meget ked af. Hun syntes, de pyntede saa pænt, — hvad de ogsaa gjorde.

Vort Hjem var fredeligt; jeg erindrer intet Tilfælde, hvor enten mine Søstre eller jeg er bleven straffede af Far eller Mor. Dog har jeg engang som ganske lille, efter hvad der fortælles, faaet Klø af Far. Anledningen var følgende: Hos en af Naboerne var der født en lille Pige, og da denne Begivenhed blev drøftet hos os, sagde jeg noget i Retning af, at hvis vi fik saadan en lille Pige, saa vilde jeg slaa hende ihjel med en Økse. Afstraffelsen var for saa vidt

overflødig, som vi derefter hverken fik en lille Pige eller Dreng. Jeg blev den sidste i Flokken.

Jeg har ingen Erindring om nogensinde at have faaet Skænd af Far eller Mor. Et lille paamindende Ord, eller som oftest kun et advarende eller misbilligende Blik, var tilstrækkeligt. Mors og vel nok især Fars Autoritet var saa stor, at ubetinget Lydighed overfor dem var en Selvfølge. Vi Søskende vilde meget nødigt bedrøve dem.

Far var meget øm om Hestene og sørgede næsten altid selv for at sætte dem paa Græs. Jeg holdt mest af »mine« Køer, og der kom af og til lidt Konkurrence med Hensyn til de frodigste — eller rettere sagt de mindst magre — Græsgange. Men naar det kneb allermest med Græsset, naar Tørken i Forsommeren havde svedet baade Græs og Korn i Søndermarken, saa fik jeg Overtaget. Far kunde nemlig ikke taale at se det afsvedne Korn og Græs, det gjorde ham *for* ondt. Saa tilfaldt det som oftest mig at ride Hestene ud paa Marken. Thi selvfølgelig kunde jeg ride, selv om jeg med mine korte Ben altid følte mig lidt usikker paa de runde Hesterygge. — Jeg tror dog ikke, at jeg i særlig Grad forfordelte Hestene ved Græssets Fordeling mellem dem og Køerne.

Forsommertørkens ødelæggende Indflydelse paa Søndermarkens Afgrøde fik, som vi senere skal se, indirekte stor Betydning for min senere Skæbne.

Med Gaarden og med mine Forældres økonomiske Forhold gik det jævnt fremad. Engvanding, Mergling af Agerjorden og Opdyrkning af Hedelodden gav efterhaanden Sommergræs og Vinterfoder til et stigende Antal Kreaturer. Da jeg i 1890 forlod Barndomshjemmet var vi oppe paa omkring 9 à 10 Køer, nogle Kalve og Kvier, et Par velfodrede Heste — hvoraf den ene som Regel var en Følhoppe — plus et Antal Faar og Svin. Far havde en, som Regel yngre Karl til Hjælp, og mine Søstre hjalp dels Mor i Huset, dels ved Markarbejdet — særlig i Høstens Tid —

og dels endelig ved Vævning og Syning for os selv og andre. Ofte kneb det lidt med Renter og Afdrag, særlig naar der indtraf Uheld med Besætningen, hvad ikke saa sjældent hændte. Eller naar Forsommertørken blev for slem, eller Høsten for vaad, saa Kornet raadnede paa Marken. Man saa det paa Fars og Mors bekymrede Miner. Men det var kun forbigaaende, at disse Skyer dækkede Tilfredshedens og Glædens Sol.

Selve Arbejdet, især Markarbejdet, var i mange Tilfælde en Fest. Mest vel nok Høhøsten. Tidligt om Morgenen rykkede man ud. Klokken 4 var ikke helt usædvanligt, og meget sjældent var det efter 6. Men noget herligere end en frodig, blomsterduftende og farveprangende Eng en smuk Sommermorgen kan man vel næppe tænke sig. Og Arbejdet glider let fra Haanden i de kølige Morgentimer. Naar saa Klokken nærmer sig til 9, skotter man jo af og til op til Bakkerne mod Vest for at se, om ikke Mors buttede Skikkelse med den velkomne Kurv paa Armen skulde vise sig. For i Kurven er der dejligt Smørrebrød, mest af hjemmebagt groft Rugbrød, men dog ogsaa nogle Skiver med hjemmebagt Sigtebrød per Mand, eller rettere per Mund. Nogle Stykker med Svinefedt og grovt Køkkensalt, andre med Smør og Rulle- eller Spegepølse. Og saa nogle Stykker med Ost til Kaffen. Pølser og Ost selvfølgelig af eget Fabrikat. Hjemmebrygget Øl har man taget med fra Morgenstunden; men Kurvene indeholder Snaps til Far og Karlen og en stor Flaske med varm Kaffe omhyggelig emballeret i Uldstykker for at holde sig varm. Engang imellem vankede der ogsaa nogle lækre hjemmebagte Smaakager til Kaffen. Til det hele Mors milde Ansigt og venlige Smil. Men desuden kom der som oftest nogle anerkendende Bemærkninger baade til os og til Engen: »Næh, hvor er Græsset dog dejlig langt og tæt, det vil rigtignok fylde godt i Loen«, »I har rigtignok været flittige, sikken et stort Stykke, I har faaet slaaet nu til Morgen«, og saa gik iøvrigt Passiaren

indtil Mad og Drikke var fortæret, hvorefter Mor pakkede sammen og vandrede op over Bakkerne hjem, hjem til Kalve- og Svinerøgt og Tillavning af Middagsmaden, der maatte være paa Bordet præcis Kl. 12, for da kom vi sultne hjem. Vi andre tog os en ganske lille Lur eller nød blot Hvilen og Velværet. Karlen havde som oftest et Lommeur. Men ellers rettede man sig efter Solens Stilling eller efter Jernbanetogene. Hjemme havde vi Stueuret og desuden et Middagsmærke i en af Vindueskarmene mod Syd.

Kornhøsten kunde ogsaa være festlig, men jeg holdt ikke rigtig af at gaa med bare Ben i Stubbene, de stak saa ubarmhjertigt, ikke Fodsaalen, for den var tilstrækkelig hærdet, men Siderne af Foden og op langs Ankelen. Naa, ogsaa det vænnede man sig til.

Der var dog et Markarbejde, jeg ikke holdt af. Jeg tænker paa Nedpløjningen af Lupiner, som vi dyrkede paa Kapelbakken og pløjede ned om Efteraaret for derefter at saa Rug. Under Nedpløjningen var Lupinerne tilbøjelige til at lægge sig paa tværs af Plovskæret, saaledes at dette ikke kunde skære og Ploven derfor ikke arbejde paa rette Maade. Det er sikkert kun poetisk Sandhed, naar Frøken *Ingeborg Kristiane Rosenørn* i sin Sang til Lupinernes Pris lader »Plovens Jærn dem skære«[1]):

»Ser Du Lupinerne, som Marken pryde?
De knejse stolt, mens Duft og Glands de bære,
dog skal imorgen Plovens Jærn dem skære
og dybt i Mulde deres Skjønhed bryde.
. . . .«

Min Opgave var saa at gaa ved Siden af Ploven, som Far styrede, og med Hænderne fjerne disse tværliggende Lupiner. Da jeg ustandseligt maatte bøje mig, blev jeg meget øm i Ryggen og i flere Dage efter følte jeg mig som »radbrækket«, men der hjalp ingen »Kære Mor«. Dog søgte kære

---

[1]) *I. K. R.:* Natur-Lyrik og andre Digte. 1902. S. 19.

Mor at trøste lidt med en ekstra lækker »Sukkermad« eller lignende.

Af indendørs Arbejde sværmede jeg ikke for at muge; med Heste- og Kogødningen gik det endda, men i Svinestierne var Duften mig for stram, jeg var lige ved at daane.

Et ganske fornøjeligt Arbejde havde jeg, vistnok i 1885: ved Plantningen af Rødgran i Elbæk Plantage under Gaarden Nørholm og beliggende 4 à 5 km nord for Sig. Det var Morbror *Jens*, der som Skovfoged havde skaffet mig dette Arbejde, der bestod i selve Plantningen af de smaa Rødgran, medens Plantehullerne var gravet af andre. Jeg tror nok, at Arbejdet begyndte Kl. 7, og maaske endda Kl. 6; der var smaa Frokost-, Middags- og Eftermiddagshvil, under hvilke vi nød vor medbragte Mad. Betalingen var oprindelig 65 Øre om Dagen, men gennem Morbrors Protektion, tror jeg nok, den blev sat op til 75 Øre. Det var de første Penge, jeg tjente, og efter den halve Snes Dage, Arbejdet varede, følte jeg mig som en ren Krøsus. Pengene gik straks til Indkøb af Bøger og Papir.

Nordvest for Gaarden havde vi en lille Have, Kaalgaard, som det hed i Egnens Sprog, omgærdet af Jorddiger paa alle fire Sider og med Læplantning mod Vest og Nord. I det sydvestre Hjørne af Gærdet stod en dejlig Rødtjørn, i hvis Krone jeg havde faaet anbragt et Stykke Brædt som Sæde, og mange lykkelige Timer har jeg tilbragt i min kære Rødtjørn, læsende, regnende eller drømmende, alt som det faldt sig. Særlig i Middagstiden en varm Sommerdag var det et herligt Opholdssted.

I Haven var der Stikkelsbær, Ribs og Solbær, Gulerødder, Grønkaal og andre Køkkenurter. Og saa Blomster; særlig husker jeg en pragtfuld Række af Paaskelillier. Saa fandtes der en ret stor Enebærbusk. Træerne var mest Poppel, navnlig Balsampoppel, Pil og Hyld.

Min Interesse for Træer voksede stærkt efter at *Christian Pallesen* i 1881 var kommen til Sig. I Begyndelsen var han

Bestyrer af Købmandshandelen i Sig Kro, senere (Maj 1887) blev han gift med *Grethe* fra Søndergaarden og overtog denne. *Christian Pallesen* vidste saa meget om Træer, Plantager, Skove og mange andre Ting, at ham kunde man med Udbytte spørge om mangt og meget. Ja, man behøvede for Resten ikke at spørge; han fortalte gerne og godt, og det selv til en lille Dreng, der var en 15—16 Aar yngre. Han fortalte om de mærkelige Hestekastanier med de pragtfulde Blomster og de smukke Frugter (Kastanier). Han skaffede mig nogle af disse, som jeg af Far fik Lov til at lægge i et nyt Stykke Jord, der blev udlagt som Have. Det var morsomt at se dem skyde op og vokse — de er i Tidens Løb bleven til store Træer. Han gav Anvisning paa de bedste Sorter af Æble- og Pæretræer til vor nye Have — vi havde ikke tidligere haft Frugttræer. Han fik mig og andre interesseret i Hegnsplantning. Han har uden Tvivl sin store Andel i, at Sig ikke længere er en træfattig Landsby. Hertil bidrog selvfølgelig ogsaa *Dalgas*'s maalbevidste Propaganda for Træplantningen. Jeg har ikke saa sjældent hørt Far citere *Dalgas*'s kendte Ord:

»Hvor Ploven ej kan gaa,
Og Leen ej kan slaa,
Der bør et Træ at staa.«

Christian Pallesen[1]) var ogsaa interesseret i Historie, og da særlig Omegnens og Sigs Historie. Ikke mindst pirredes hans Videbegærlighed af Ruinerne af Skt. Birgittes Kapel paa Toppen af vor Kapelbakke, og den hellige Skt. Gertruds (tidligere Skt. Birgittes) Kilde i Engen lige nedenfor[2]) samt

---

[1]) I et lille Hefte (*N. Chr. Pallesen:* Erindringer. Varde 1929) har *Pallesen* med meget Lune skildret nogle af sine Oplevelser, især i forrige Aarhundrede.

[2]) Paa Generalstabens Maalebordsblad »Varde« er baade Ruin og Kilde placeret 50 à 60 m for langt mod Syd.

Naar der i Trap, 4. Udg. Bd. VIII, S. 492 staar: »I 18. Aarhundrede oppløjedes Mursten og Tagsten paa Kapellets Tomt«, saa er dette uden Tvivl rigtigt; men det bør tilføjes, at det samme skete i Slutningen af det 19. Aarhundrede.

af Ruinerne af Karlsgaard paa Knubholm i Søndergaardens Eng. Da de positive Oplysninger om disse Fortidsminder var — og er — meget magre, havde Fantasien til Gengæld saa meget des friere Spil.

Hvorledes det nu maatte forholde sig med Skt. Birgittes Kapels Historie, saa meget er i hvert Fald sikkert: dets Plads var valgt med Omtanke. Herfra ser man foran sig Varde Aas sølvglinsende og smukt slyngede Baand i det grønne, om Foraaret af et herligt Blomsterflor prydede Engdrag. Paa den anden Side dette havde man Vesterbæks Hede, der om Eftersommeren, naar Leen havde taget Engens Blomsterflor, skænkede Beskueren Lyngens skønne Farvetone. Lidt til højre havde man Holme Aa med dens Engdrag og dens Forening med Varde Aa, hvorefter denne drejer mod Sydvest ad Varde til, forbi stejle Skrænter, som den stadig tærede paa, og lyngklædte Bakker. Til venstre gaar Engdraget langs Varde Aa omtrent ret nord paa en Strækning af 2 til 3 km, paa begge Sider begrænset af smukke Bakker og mod Nord af den lille, men skønne Nørholm Skov, eller »Lunden«, som den kaldes. Ja, der var godt at sidde og drømme paa Kapelbakken; der var Harmoni og Skønhed over Landskabet og ofte Lærkesang til Ørets Fryd.

Gaarden Nørholm og Lunden fortjener lidt nærmere Omtale. Trap: Danmark. VIII. S. 492 (4. Udg. 1927) siger:

»Nørholm Skove ligger som en Oase midt i det vestjydske Land. Her gror Løvtræer frodigt fra gammel Tid.«

Oppermann og Bornebusch siger i en senere nævnt Artikel, »Nørholm Skov og Hede«, S. 258:

»Den største Egeskov i Vestjylland«,

og S. 266:

»Heden og Egeskoven, Herresædet og Haven, Aaen og Engen, udgør i Forening et Landskab af sjælden Skønhed.«

Naar den naturlige Egebevoksning her har kunnet holde sig, beror det vel nok tildels paa, at Klimaet her synes at være noget mildere end i den øvrige Del af Vestjylland, se S. S. 259. Men noget hænger det uden Tvivl ogsaa sammen med, at Besidderne af Gaarden — fra 1790 til 1922 Stamhuset — Nørholm har interesseret sig for og hæget om »Lunden« og i det hele har været besjælede af et ret udpræget Samfundssind. Frøken *Ingeborg Kristiane Rosenørn* har i et lille Hefte[1]) optegnet enkelte Træk til Belysning af tidligere Besidderes Sindelag, af hvilke Træk jeg skal anføre et Par.

Over Porten paa Nørholm er indmuret en Sten, hvorpaa er anført Gaardens Ejere fra 1460. Over Rækken af disse har *A. C. Teilmann*, der ejede Nørholm fra 1749 til 1790, ladet sætte følgende Vers:

»Hvad Gud os vil ved Flid og Sved
og lovligen beskjære,
det Arvinger i tusind Led,
berige, glæde, ære.
Men hvad med Uret vundet er,
lad Vand og Ild fortære,
og kuns de næste Arvinger
som Tyve Mærke bære.«[2])

Han har ligeledes over Døren til Hovedbygningen ladet indhugge:

»Tag immer noget for til Eftermandens Nytte,
Og lev som den der skal herfra imorgen flytte.«[3])

en Leveregel, som Far hyppigt citerede.

Da han, *A. C. Teilmann*, i 1790 fik Godset omdannet til et Stamhus, indsatte han i Erektionsbrevet følgende ikke helt almindelige Bestemmelse:

---

[1]) *I. K. Rosenørn:* Lidt om Nørholm og dens Beboere 1790—1895. (Kjøbenhavn, 1909).

[2]) *I. K. Rosenørn:* l. c. S. 3.

[3]) *I. K. Rosenørn:* l. c. S. 7.

»Ingen, være sig Mand eller Kvinde, hvis Husholdning eller Opførsel vitterligen er ryggesløs, slet eller lastværdig, kan blive Ejer af dette Stamhus.«[1])

Der kan ikke være Tvivl om, at Lunden var »Kælebarn« for den sidste Besidderinde af Stamhuset, Frøken *Ingeborg Kristiane Rosenørn*, det fremgaar med fuld Tydelighed af hendes ret omfattende literære Produktion, Prosa saavel som Poesi. Man læser ikke mange Sider heri uden at støde paa Udtryk for hendes Glæde over og Kærlighed til Lunden.

Det er næppe uden Sammenhæng med de nævnte Traditioner blandt Stamhusets Ejere, at jeg ikke har nogen Erindring om at have hørt Fortællinger om Brugen af Træheste eller anden Brutalitet fra Hoveritiden. Derimod fortaltes der i min Barndom ret hyppigt om ulovlig Brændevinsbrænding og Konsumtionsbetjentenes Jagt efter Brændevinstøj. Forordningerne af 1773, 1776 og 1786 var meget krasse[2]).

»Mulkten var 30 rdl. første gang, og *bønder kunde ikke sone gentagelser med bøder*, men fik 3—6 måneders fæstningsarbejde. I tilfælde af voldsom modstand mod husundersøgelser skal hele byens befolkning forhøres, »men vil ingen udlægge samme skyldige, skal tvende af byens vederhæftige gårdmænd .... straks arresteres og forblive udi arresten, indtil de haver navngivet de skyldige, og af disse skal da to eller flere efter lodkastning dømmes til fæstningsarbejde på et eller flere år efter sagens beskaffenhed«.[3])

Men tiltrods for disse meget krasse Bestemmelser var ulovligt Brændevinsbrænderi bleven drevet i ret stor Stil i min Hjemegn, og det regnedes ikke alene for en tilladelig, men vistnok ogsaa som en fortjenstfuld Sport at narre Toldvæsenet — omtrent som i Forbudslandene i vor Tid. Jeg har ikke Indtryk af, at de, der blev nappet, behandledes fuldt saa haardt og vilkaarligt, som Forordningen krævede.

---

[1]) *I. K. Rosenørn:* Lidt om Nørholm og dens Beboere 1790—1895. (København, 1909). S. 7—8.

[2]) Se *Søren Alkærsig:* »På jagt efter brændevinstøj« i »Fra Ribe Amt«, 1903. S. 141—146.

[3]) *Søren Alkærsig:* l. c. S. 143.

Medens mit Kendskab til min Hjemegns Flora og Fauna, som vi senere skal se, takket være vor fortrinlige Lærer, *P. Jensen*, ikke var helt ringe, og Beskæftigelsen dermed gav mig megen Glæde og Tilfredsstillelse, saa stod jeg desværre ret fremmed over for Egnens geologiske Forhold og dens Levninger fra Stenalderen. Havde jeg haft samme gode Vejledning paa disse som paa de ovenfor nævnte Omraader, vilde det have været en yderligere Berigelse af min Barndom. Vi Hyrdedrenge fandt nemlig slet ikke saa faa Stenalderredskaber, og Egnens geologiske Forhold er ikke uden Interesse, saaledes som det fremgaar bl. a. af *Axel Jessen*'s Undersøgelser[1]). De ret hyppigt forekommende Haandsten af Rombeporfyr, der stammer fra Omegnen af Oslo Fjord, vakte ved deres karakteristiske Tegning min Interesse, men jeg havde ingen Lærdomskilde at øse af, saa det blev ved denne overfladiske Betragtning. Af Forsteninger fandtes der en Del af næsten halvkugleformede Flintudfyldninger af Søpindsvins Skaller. Disse Flintafstøbninger var overordentlig regelmæssige, med smukke fordybede Mønstre paa den halvkugleformede Overflade, og karakteristiske Tegninger og Fordybninger i den næsten plane Underside. De kaldtes »Tordensten«, og man sagde, at de faldt ned fra Himlen i Tordenvejr. Jeg undrede mig noget herover. Ganske vist saa jeg saa ofte om Vinteren de nydeligste, regelmæssige Snekrystaller dale ned fra Skyerne og Tegningerne af Isblomsterne paa Ruderne var ogsaa ofte af en vis regelmæssig Skønhed. Men Tordenstenene var af den haarde Flint, og hvordan skulde Flinten komme op i Luften, og hvorfor skulde den antage denne ejendommelige Form? Kort sagt, jeg troede ikke rigtig paa den himmelske Oprindelse af disse smukke Flintknolde. Men saa gik det hverken værre eller bedre, end at jeg en Dag under et Tordenvejr stod ude i Gaarden. Tordenen var lige draget over,

[1]) Danmarks geologiske Undersøgelser. I. Række Nr. 14. (Kortbladet Varde). 1922.

men det regnede endnu, og pludselig faldt der en af disse »Tordenstene« ned i Gaarden. Jeg hørte dens Slag mod den haarde Jord, og jeg saa den hoppe et Par Gange, inden den faldt til Ro, hvorefter jeg gik hen og tog den. Den var ikke varm, men kølig og vaad. Jeg var meget forbavset og løb straks efter rundt om Gaarden for at se, om en eller anden Spøgefugl havde kastet den ind i Gaarden; men jeg fandt ingen. Jeg fandt overhovedet ingen helt plausibel Forklaring paa, hvor den kom fra, men var trods Begivenheden skeptisk overfor Paastanden om, at den var kommen fra Tordenskyen.

Far var, som nævnt, meget tilbageholdende og beskæftigede sig meget lidt med offentlige Anliggender. Hertil bidrog det maaske nok noget, at han var Højremand, og dem var der ikke mange af ude paa Landet paa den Tid. Jeg tror, at der kun var een Gaardmand til i Sognet, der holdt paa det Estrup'ske Styre. De to holdt i Fællesskab Bladet »Vardeposten«, redigeret af Lærer *Kjelst* i Varde, der uden Tvivl hørte til de meget krasse Højreblade. Jeg forstod, Fars Standpunkt var, dels at Kongen ifølge Grundloven havde Ret til at vælge sine Ministre, dels, at Bønderne endnu ikke var tilstrækkelig dygtige og kloge til at overtage Styret — det vilde være for risikabelt. Saa vidt jeg kan skønne var Far en Mand med sund Dømmekraft, der viste Forstaaelse og Overbærenhed mod de Fejl, han mødte hos andre. Det er vel ogsaa derfor, at følgende gjorde saa stærkt Indtryk paa mig, at jeg erindrer det med Tydelighed saa længe efter. Vor Købmand i Varde var en meget anset Mand, Direktør for Byens Bank og meget andet. Det kom derfor som et Tordenslag for den lille By og dens Omegn, da det en skønne Dag viste sig, at han havde bedraget Banken for et meget betydeligt Beløb. Far og Mor drøftede Begivenheden; de kunde slet ikke forstaa, at denne fine og elskværdige Mand kunde være en Bedrager. Til sidst mente Far øjensynlig at være kommen Gaadens Løsning lidt nær-

mere, idet han sagde: »Ja, det er ubegribeligt, men vi maa jo huske paa, *Ann*, han *er* jo Venstremand«. Aktiv Politiker blev Far aldrig, og jeg har det Indtryk, at hans Tiltro til »Vardepostens« Objektivitet efterhaanden blev noget rokket.

Far fik en eller to »Kaffepunse« om Morgenen og en eller to Snapse til »Mellemmaderne« om Eftermiddagen. Brændevinen var jo billig dengang, selv om der klagedes over, at Prisen var gaaet op, jeg tror til omkring 50 Øre for en Trepægleflaske. Men jeg har aldrig set Far beruset, end ikke »paavirket«. Jeg har ikke Indtryk af, at der var meget Drikkeri i min Fødeegn, selv om man nok af og til saa en trække af med en lille Bjørn. Hermed stemmer det ogsaa, at følgende lille Begivenhed foregik i et Nabosogn, ikke i Sig. N. N. havde faaet saa mange »sorte« (Kaffepunse), at han befandt sig i Bunden af Vejgrøften og rodede rundt der, da Stedets Præst gik forbi. »Hvad bestiller N. N. dér«, spurgte Præsten. »A liider atter e Maaed, Hr. Paster« (»Jeg leder efter det rette Maadehold, Hr. Pastor«). Den Beskæftigelse kunde Præsten ikke ret vel indvende noget imod. — Desværre fandt N. N. aldrig »e Maaed«.

Det synes, som om Drikkeriet tog til i Begyndelsen af Halvfemserne; derpaa tyder i hvert Fald følgende Passus i et af Fars Breve (11. 11. 1894):

»..... Kjære Søn, nu er vi glade ved, at du er kommen fra Sig, det vil sige, naar det ellers kan gaa dig godt, for nu er det ikke rart for et ordentlig Menneske her Hjemme; thi de unge Karle de bliver Noget vidtløftige. X... er især en haard Gast, han driver nogle slemme Farter med Spil og Drik og det er jo noget, der fører mer Raadenskab med sig.....«

Far og Mor var religiøse Gemytter og de opdrog os Søskende i »den kristne Børnelærdom«. Men det var en glad Kristendom, de levede i. De Formaninger, de gav os, hentedes ikke alene fra Luthers Katekismus, men fuldt saa meget fra den Livsvisdom, der er nedfældet i de mange Talemaader (Mundheld = Sejh'er = Udsigelser), der idelig

anvendtes i Alvor og Skæmt. Enkelte husker jeg endnu, og disse kan vel til en vis Grad karakterisere Arten af disse Talemaader. En af dem lyder:

»Dé maa A et sejh, for A veed et ett« (Det maa jeg ikke sige, for jeg ved det ikke),

og den giver et ganske godt Udtryk for noget, der ligger ret dybt i mange Vestjyders Sind, nemlig ikke at udtale sig om en Sag, som man ikke kender ganske nøje.

I denne Sammenhæng kan ogsaa nævnes den vestjyske Utilbøjelighed til at benytte Superlativer; man gaar hellere et Stykke i den anden Retning. Et Udtryk som:

»Dé er slet edt saa illd« (Det er slet ikke saa ilde),

er — eller var i hvert Fald i min Barndomsegn — en meget rosende Udtalelse om den paagældende Ting eller det betragtede Arbejde. Ja, selv:

»Dé æ slet edt saa møj slem«

er i Virkeligheden en stor Ros.

»Stuur ska et vær — o skidt æ et« (Stort skal det være — og skidt er det) er Repræsentant for en hel Række, der haaner forloren Finhed og Overlegenhed. En af de sidste Formaninger, Far gav mig, selvfølgelig paa Jysk, før jeg drog til København, var:

»Pas paa lille Peder, at det ikke gaar dig som i Talemaaden: Naar Skidt kommer til Ære, ved det ikke, hvad det vil være«.

»Ønsk i den ene Haand og spyt i den anden, og se saa, hvor der er mest« er ikke nogen helt daarlig Advarsel mod daadløse Drømmerier og Ugidelighed.

Nogen Sammenhæng med Jydens Natur har vel ogsaa følgende:

»Den, der giver til han tigger, skal slaaes, til han ligger«.

Ogsaa andre Erfaringer var samlede i Mundheld, f. Eks. angaaende Vejret. Af disse husker jeg bl. a.:

»Naar Himlen strimer fra Sønder til Nar (Nord), skal Bonden ta hans Hy (Hø), naar det æ tar (tørt); naar den strimer fra Vester til Øster, ka han la et sto, saa læng han løster«.

Det var sjældent, at Far tog fejl i sine Vejrforudsigelser for Dagen, men han lagde ogsaa meget omhyggelig Mærke til Vindretning, Skyformer, Hønsenes og andre Fugles Væremaade m. m. Ogsaa jeg gik forholdsvis sjældent i Vandet som Vejrspaamand.

Berømt — eller i hvert Fald bekendt — er den jyske Gæstfrihed. Den stikker meget dybt i det jyske Sind, og det er morsomt at lægge Mærke til, hvorledes denne Egenskab kan dominere andre, saa disse tvinges over i deres Modsætning. Jeg husker saaledes Mors Kaffeselskaber, hvor de to Nabokoner, *Lise* og *Hanne*, som oftest var Gæster. Den første Kop modtoges og forsvandt uden videre Omtale, men allerede ved den anden skulde der, det krævede Formerne, nødes lidt. Men inden man kom til den 5. eller 6., som man nødvendigvis maatte op paa, maatte kraftigere Overtalelsesmidler bringes i Anvendelse. Man kunde da høre Mor sige: »Jo vist saa, tag en Kop til, jeg ved da, den er god, der er ikke sparet paa Bønnerne«.

Under andre Forhold vilde en saadan Udtalelse være ganske utilstedelig. En Mand, der sagde om sin Rugmark: »Ja, Rugen her staar virkelig godt, men jeg har ogsaa behandlet Jorden rigtigt og gødet den rigeligt« vilde faa et Skudsmaal i Retning af: »Ja, N. N. er vist en rigtig god Mand, men jeg er ikke helt sikker paa, om han ikke kunde have faaet en lidt bedre Opdragelse«, eller, udtrykt paa almindelig Dansk: »N. N. er en uopdragen Tølper«.

Men naar det gælder Gæstfriheden, saa maa alle disse Beskedenhedsformler vige.

Set fra et Nutidssynspunkt tror jeg nok, at Mor alligevel havde sparet lidt paa Bønnerne, heldigvis, hvorledes vilde det ellers være gaaet med vore Hjerter! Men Mors Kager, Smaakager, Sandkager, Lagkager, var gode. Jeg har ikke

senere smagt bedre Bagværk end det, Mor kunde præstere. Og hendes Kunst er heldigvis gaaet i Arv til mine Søstre og deres Døtre, saa jeg kan endnu af og til nyde godt af den. Mor lavede ogsaa udmærket Mad; hendes Kødsuppe med Klumper (Melboller) og Kløser (Kødboller), aah! Men saadan fin Mad fik vi selvfølgelig kun ved festlige Lejligheder. Hverdagsmaden bestod for den overvejende Del af Grød, af og til tør Fisk eller lidt Flæsk, eller, som en særlig Lækkerbisken, lidt stegt Faarekød. Selvfølgelig bagte vi selv Rugbrød og Sigtebrød og bryggede selv vort Øl. Egentlig fin Mad fik vi aldrig, og jeg har endnu ikke lært at spise Østers, Hummer, Rejer, Kaviar eller Muslinger.

Fester var der ikke mange af. Juletræ og Julegaver var ukendte Fænomener. Fødselsdagsfester og Fødselsdagsgaver ligesaa. Dog havde vi Pebernødder og godt med Smaakager ved Juletid, og Maden var vel ogsaa lidt mere afvekslende da end til Hverdagsbrug.

SKOLEGANG

Jeg kom først i Skole efter Sommerferien 1881, altsaa godt 7 Aar gammel. Naar Far og Mor havde trukket det saa længe ud, var det, fordi jeg indtil da ikke havde kunnet »tale rent«. Jeg kunde ikke sige G og navnlig slet ikke K. I Stedet for det sidste Bogstav sagde jeg T, saaledes at f. Eks. »Kok« (det vestjyske Udtryk for Hane) blev til »Tot«. Mine Forældre var derfor bange for, at jeg skulde blive drillet for meget dermed og derfor blive forknyt og straks ked af at gaa i Skole. Jeg var jo ikke saa stor og kraftig, at jeg rent fysisk vilde have let ved at klare mig i eventuelle Sammenstød. Jeg tror nok, at baade Far og Mor og mine Søstre var ret kede af, at lille *Peder* var saa langt tilbage med Hensyn til Talen; men de vidste ikke rigtig, hvad de skulde gøre. At søge særlig Lægehjælp eller anden sagkyndig Assistance laa helt uden for deres Tankegang. Min ældste Søster, *Ane*, der vistnok havde særlig ondt af sin lille Bror, havde øjensynlig spekuleret en Del over Problemet, og en Gang i Løbet af Sommeren 1881 gjorde hun et nyt Forsøg paa at lære mig Udtalen af de genstridige Bogstaver. Hun viste mig, hvorledes hendes Mundstilling var, og hun havde øjensynlig ogsaa, saa godt hun kunde, studeret Tungestilling m. m. Jeg fik Lov til at prøve med en Finger i hendes Mund, hvorledes Tungen bevægede sig ved Udtalen af de nævnte Bogstaver, ligesom hun prøvede med en Finger i min Mund — og i Løbet af en halv Times Tid havde jeg lært baade G og K, og stolt var jeg, og glad var hun. Jeg husker endnu saa tydeligt, som var det sket igaar, hvor

dette vellykkede lille Kursus for en »talelidende« foregik — nemlig ude i Stalden, lige ved Vandtruget af Cement.

Snarest muligt efter blev jeg saa indmeldt i Skolen, i Tastrup Skole, der laa vest for Landevejen (Varde—Vejle), lige ved Landsbyen Tastrup, og ca. 700 m fra mit Hjem. Skolen var meget lille, og der var kun eet Klasseværelse. Om Vinteren skiftedes ældste og yngste Klasse til at gaa i Skole, idet den ene Klasse gik Mandag, Onsdag og Fredag, den anden Klasse de tre andre Hverdage. Piger og Drenge gik selvfølgelig sammen. Skoletiden fra Kl. 9 til 4 med, saa vidt jeg husker, Middagspavse fra Kl. 12 til 1. Vi, der boede tilstrækkelig nær ved Skolen, løb hjem til Middag, og saa gjaldt det jo rigtignok om hurtigst muligt at komme tilbage til Skolen for ikke at gaa Glip af for stor en Del af Legetimen. Om Sommeren gik ældste Klasse 1 Dag om Ugen, yngste 2 Dage, for begge Klassers Vedkommende fra Kl. 7 til 12. I 1885 byggedes og toges i Brug en ny Skole — Sig Skole — liggende ved Landevejen omtrent midt imellem Landsbyerne Tastrup og Sig. Jeg gik saaledes 4 Aar i Tastrup Skole, men har egentlig ikke mange Erindringer derfra. Det, jeg husker bedst, er Legepladsen og Legen derpaa. Paa Nordsiden begrænsedes Pladsen af en ganske lille, men ret dybt liggende Bæk, og Skraaningen ned til selve Vandet var bevokset med middelhøje Træer, vistnok Pil og Poppel. Denne træbevoksede Skraaning var selvfølgelig et fortrinligt Felt for vor Leg, selv om den vistnok ikke officielt hørte med til Legepladsen — og ikke saa sjældent gav en vaad Fod.

Jeg erindrer ikke, at jeg nogen Sinde har lidt Overlast fra de ældre Kammeraters Side; oppe at slaas har jeg selvfølgelig været, men jeg har Indtryk af, at det saa godt som altid var for »Spøg«, som vi sagde. (Vi »legede« ikke, vi »spøgte«). Jeg har en Anelse om, at hvis vi Drenge gik lidt for haardt paa i Slagsmaal, saaledes at der var Udsigt til, at det vilde komme til at gaa for meget ud over en af

de mindre, saa blandede de lidt større Pigebørn sig i Sagen og ordnede den paa rette Maade.

Om selve Skolearbejdet her erindrer jeg egentlig kun Balslevs Katekismus, Chr. Hansens Regnebøger, Skønskrivning og Diktat.

Lærer *P. B. S. Brink* for ældste Klasse var tillige Kirkesanger ved Thorstrup Kirke og hed derfor Degnen. Han boede lige ved Kirken og havde, paa det nærmeste, $2^1/_2$ km til Tastrup Skole. De tre Ugedage, i hvilke han ikke havde Tjeneste der, var han Lærer for ældste Klasse i Yderik Skole, der ligger omkring 2 km nord for Kirken. Til Undervisning af de yngste Klasser var der en Hjælpelærer. Jeg har det Indtryk, at begge Lærere var elskværdige Mennesker, pligtopfyldende i deres Arbejde, men de var vel nok af den gamle Skole. Men alt i alt tror jeg, vi lærte ganske godt at »læse, regne og skrive«.

Den omtalte Ordning med hveranden Dag fri om Vinteren gav os Børn rigelig Tid til Leg og anden Fritidsbeskæftigelse, idet vor Hjælp hjemme ikke var særlig paakrævet paa denne Aarstid. Jeg husker, at *Thomas* og jeg en Overgang var ret optaget af at lave Hyldebøsser med »Kugler«, lavet af Værk fra gamle Rebender. Og naar der var Sne, var vi naturligvis ude at tumle os i denne. For mit Vedkommende med tykke Bælgvanter paa Hænderne, som jeg altid frøs paa, og uden Hue paa Hovedet, fordi min — dengang! — meget fyldige Haarvækst gav mig tilstrækkelig Beskyttelse mod Kulden.

Var det Frost, saa Isen paa de oversvømmede Enge kunde bære, tilbragte vi en stor Del af Tiden med at »glide« paa denne. Vi løb ikke paa Skøjter, af den gode Grund, at vi ingen Skøjter havde, men vore Træsko var for neden beslaaet med Jernringe med Bøgetræs Indlæg. Naar disse Træsko var lidt tilslidte, saaledes at Jernringene gik lidt uden for Træudfyldningen, var de ganske udmærkede at glide paa. Man tog Tilløb for rigtig at faa Fart paa, men holdt

saa iøvrigt Fødderne stille, idet man i uforandret Stilling gled hen over Isen. Som Regel paa særlige Baner, hvor vi havde fjernet alle generende Ujævnheder. Paa en god Bane og med lidt Vind paa Ryggen kunde vi godt i eet Stræk glide 50 til 100 m. Efter hverandre i en lang Række; det var vældig morsomt.

Den ny Sig Skole havde to Klasseværelser, et for ældste og et for yngste Klasse, saa efter dens Ibrugtagelse i 1885 var der om Vinteren Hverdagsskolegang baade for yngste og ældste Klasse, medens Sommerordningen, saa vidt jeg husker, forblev uforandret i hele den Tid, jeg gik i Skole. Ordningen medførte, at vi fik en særlig Lærer, *Peder Jensen*[1]), ved Sig Skole. Han var den fødte Lærer, myndig og dog elsket af sine Elever, hvem han forstod at interessere for de forskellige Fag, saaledes at de ikke alene af Pligt, men for de flestes Vedkommende med ligefrem Lyst og Iver tog fat paa Arbejdet med disse.

I Geografi fik vi fortalt ikke alene om Danmark, men ogsaa om fremmede Landes Natur og Befolkning. Vi lærte om Have, Bjergkæder og Floder. Jeg husker endnu fra den Tid en Del af de svenske Floder til den botniske Bugt: Torne Älv, Lule Älv, Shellefte Älv, Ume Älv, Ångeman Älv. Jeg husker, at jeg syntes, det var saadanne morsomme Navne, ligesom Navnene paa de to store norske Floder, Glommen og Lågen. Og de store europæiske Floder var jeg den Gang rigtig fortrolig med, baade hvor deres Kilder er og hvor de løber ud — bedre end nu, hvor jeg har set de fleste af dem. Det var for Resten noget af en Skuffelse for mig, at se Elben, Rhinen, Seinen, Themsen, o. s. v. Jeg havde forestillet mig dem meget større og mægtigere. Jeg kendte jo Varde Aa saa godt; jeg var klar over, at det var en *meget* lille Flod. Men naar Aaen gik over sine Bredder

---

[1]) *Peder Jensen* (f. 1852, d. 1921). Lærer ved Sig Skole 1885—1890, derefter i Næsbjærg.

og oversvømmede Engene, der danner dens Seng, saa var det en 400 indtil 500 m bred Flod. Og det hændte ikke saa sjældent, at disse Oversvømmelser indtraf. Om Vinteren og ved Foraarstøbrud var de velkomne, idet de i Vandet opslemmede Stoffer tilførte Engene nogen Næring (Gødning). Men indtraf det ved Sommertid — som Regel paa Grund af heftige Tordenskyl i Oplandet — enten forud for Høsletten, saaledes at Græsset blev brunt af Slam og mer eller mindre fordærvet, eller under selve Høbjergningen, saa Vandet tog Høet — hvad enten dette laa udbredt eller allerede var sat i Stak — og sejlede bort med det, ja, saa var der Sorg i mange Hjem, hvor Enghøet udgjorde en væsentlig Del af Kreaturernes Vinterfoder.

Men et betagende Syn var det for mig at staa oppe paa en af de ret høje Bakker, der begrænser Aadalen, og se ud over denne brede, sølvglinsende og ofte spejlblanke Flod. Saa Elben, Rhinen, Seinen og Themsen imponerede mig ikke, hverken ved Størrelse eller Udseende. Hvor er Vandet urent og grimt i dem alle sammenlignet med det klare og tilsyneladende helt rene Vand, der skabte min Barndoms Flod. Ved Synet af Elben, Rhinen, o. s. v. kommer jeg næsten altid til at tænke paa det — i hvert Fald for mig — langt skønnere Syn: Varde Aas Oversvømmelser.

Noget anderledes stiller det sig med de nordamerikanske Floder, jeg har haft Lejlighed til at se. Jeg maa jo indrømme, at overfor St. Lawrence Floden lidt neden for Quebec, hvor man ikke kan se fra den ene Flodbred til den anden, ja, der kommer Varde Aa, selv naar den bredte sig allerstærkest, jo ynkelig til kort. Og Floder som Delaware, Susquehanna og Potomac, hvis Navne jeg ikke kendte, før jeg kørte over dem, ja det er Floder, i hvis Nærhed jeg ikke nævner Varde Aa.

Men tilbage til Sig Skole og Lærer *Jensen*. Danmarks og Nordens Historie blev levende og fængslende gennem hans

Fortælling — men min Evne til at glemme er særlig veludviklet med Hensyn til Historie, saa det Emne skal jeg ikke komme dybere ind paa.

Vi lærte at læse Skrift efter en, jeg tror jeg tør sige, meget svær Skriftlæsebog, med Tekster skrevne baade med latinske og med gotiske Bogstaver. Jeg tror ikke, man nu dyrker denne Færdighed i Skolen, men jeg har haft megen Nytte af den Øvelse i Skriftlæsning, jeg da erhvervede mig; dog maa jeg med Skam indrømme, der er en af mine Venner indenfor Professorernes Kreds, hvis »Klo« jeg ikke — eller i hvert Fald kun med den alleryderste Vanskelighed — er i Stand til at tyde.

Ved Undervisningen i Bibelhistorie benyttede vi Seminarieforstander *I. T. A. Tang:* Større Bibelhistorie. Denne fandtes i to Udgaver, nemlig dels med en Mængde Sange indskudt i Teksten, dels uden Sange. Mine Forældre syntes ikke, de havde Raad til at give mig den store Udgave med Sange, den kostede hele 3 Kr. indbunden, saa jeg maatte nøjes med den vistnok en Krones Penge billigere Udgave uden Sange. Jeg var meget bedrøvet derover, for jeg holdt saa meget af Sange; jeg kan ganske vist ikke synge, men jeg elskede at gaa og deklamere Sange, naar jeg var alene ude paa Marken. Den Dag, de nye Bøger kom paa Skolen, og hvor jeg kun fik den sangløse, medens nogle af mine Kammerater fik den med Sange, var jeg derfor meget nedtrykt. Sagen var jo afgjort, men det kunde jo dog ikke skade at bede Vorherre om, at han i sin Almægtighed vilde ordne det saaledes, at jeg alligevel fik Udgaven med Sange. Og jeg bad saa inderligt, som vel kun et Barn kan bede. Der gik vist ikke fem Minutter efter, at jeg havde sluttet min Bøn, førend Lærer *Jensen* sagde til mig, at jeg vist egentlig hellere vilde have den store Bog med Sangene, og det kunde vistnok lade sig gøre, han skulde nok tale med Far og Mor om det. Jeg kunde godt tage en af de store Bøger med hjem med det samme. At jeg blev glad og taknemme-

lig er et meget svagt Udtryk for min Sindsstemning. En Del af disse Sange gengav Bibelens Fortællinger paa en egen haandfast og ved sin Rytme let huskelig Maade. Sent vil jeg glemme Strofer som:

»Kong Farao var en ugudelig Krop,
han sagde: Det varer for længe
med Svøben at slide Hebræerne op,
smid ud deres nyfødte Drenge!
Ja, smid dem i Nilen, trods Kjællinge-Snak!
så får vi dog endelig Has på det Rak.
Det skulde han sige så sagte,
man véd ikke, hvad man kan magte.
. . . .« [1])

eller

»Goliat
drog fra Gat
for på Savl at lægge Skat,
stamped' mod
Fjæld og Flod
med sin alenlange Fod.
To Mand høj,
fire drøj
. . . .
. . . .«[2])

Alle disse Sange i Forbindelse med Lærer *Jensens* levende Fremstilling gjorde Bibelhistorietimerne til en Fest for os.

Lærer *Jensen* selv holdt meget af Sange og sørgede for, at vi stiftede Bekendtskab med saa mange som muligt. Saaledes var det næsten altid Sange, vi benyttede som Tekst for vore Skriveøvelser, og vore Stilebøger blev derfor smaa Sangbøger. Blandt de lærte Sange husker jeg særlig følgende:

H. C. Andersen: »Hist, hvor Vejen slaar en Bugt,
ligger der et Hus saa smukt,
. . . .«

---

[1]) *I. C. A. Tang:* Større Bibelhistorie. (Med Sang og Salmer). 6te Oplag. Kjøbenhavn. 1877. S. 45.

[2]) *I. C. A. Tang:* l. c. S. 94.

H. C. Andersen:

»Jylland mellem tvende Have
som en Runestav er lagt;
. . . .«

St. St. Blicher:

»Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk,
jeg hører Vinterens Stemme;
. . . .«

»Jyden, han æ stærk aa sej,
modde baad i Nøj aa Næj;
. . . .«

Bjørnstjerne Bjørnson:

»Undrer mig paa, hvad jeg faar at se
over de høje Fjælde?
. . . .«

»Løft dit Hoved, du raske Gut!
Om et Haab eller to blev brudt,
. . . .«

»Holder du af mig,
holder jeg af dig
. . . .«

»Nu Tak for alt, ifra vi var smaa
og legte sammen i Skov og Lage'!
. . . .«

»Ja, vi elsker dette Landet,
som det stiger frem,
. . . .«

»Jeg vil værge mit Land,
jeg vil bygge mit Land,
. . . .«

Johannes Ewald:

»Kong Christian stod ved højen Mast
i Røg og Damp;
. . . .«

J. C. Gerson:

»En lille Nisse rejste
med Ekstrapost fra Land til Land;
. . . .«

N. F. S. Grundtvig:

»Et jævnt og muntert, virksomt Liv paa Jord
som det, jeg vilde ej med Kongers bytte,
. . . .«

B. S. Ingemann:

»I alle de Riger og Lande,
hvorhen jeg i Verden for,
. . . .«

»I Sne staar Urt og Busk i Skjul,
det er saa koldt derude;
. . . .«

»Den store Mester kommer,
fuldkærlig er hans Id,
. . . .«

»Der staar et Slot i Vesterled,
tækket med gyldne Skjolde;
. . . .«

»Fred hviler over Land og By,
ej Verden larmer mer,
. . . .«

»Dagen gaar med raske Fjed,
Dagens Børn maa ile,
. . . .«

H. V. Kaalund:

»Paa de jævne, paa det jævne,
ikke i det himmelblaa,
. . . .«

Laurids Kock:

»Danmark, dejligst Vang og Vænge,
luk't med Bølgen blaa,
. . . .«

Edv. Lembcke:

»Vort Modersmaal er dejligt; det har saa mild
en Klang;
hvormed skal jeg ligne og prise det i Sang?
. . . .«

Fr. Paludan-Müller:

»Brat af Slaget rammet,
kastet haardt til Jord,
. . . .«

Chr. Richardt:

»Velkommen Lærkelil!
Jeg ved ej Strengespil
. . . .«

»Altid frejdig, naar du gaar
Veje, Gud tør kende!
. . . .«

Adam Oehlenschläger: »Der er et yndigt Land,
det staar med brede Bøge
........................«

De foran nævnte Sange og enkelte andre har jeg som Barn kunnet udenad. Mest holdt jeg vel nok af *Bjørnsons*. For en Del hang dette sikkert sammen med, at jeg først havde stiftet Bekendtskab med dem i *Bjørnsons* Fortællinger, »Synnøve Solbakken«, »En glad Gut«, o. s. v. Det var Festtimer, naar Lærer *Jensen* læste disse Fortællinger højt. Enkelte Strofer har fulgt mig som Ledestjerner gennem Livet:

»Løft dit Hoved, du raske Gut!
Om et Haab. eller to blev brudt,
blinker et nyt i dit Øje,
straks det faar Glans af det høje.
....
....
Hvor der er gærende Kræfter,
skyder det Aaret efter.
..............................«

»............................
Hvad du evner, kast af
i det nærmeste Krav;
det skal bæres helt frem af en voksende Elv.
..................................«

Men ogsaa *Ingemanns* Sange stod mit Hjerte nær.

Første Vers af *Oehlenschlägers* Hakon Jarls Død har jeg nydt at deklamere med størst mulig Patos:

»De Nætter ruge saa lange og sorte,
Syvstjernen glimter saa mat.
Ud stormer Vinden af Himmelens Porte,
fælt knager Granen i kolde Nat.
I Offerlundene Blæsten tuder
om mosgroede Støtter af Valhals Guder.
»Vor Tid er forbi;
snart synke vi.«
Den rasler og styrter, den blodige Sten,
og knuser omliggende Offerben.«

Men Indholdet følte jeg som Ordbulder.

Rytmen i »Kong Christian« nød jeg, men Ordene betog mig ikke. Og dens Modsætning »Der er et yndigt Land« syntes jeg var for veg og blød. Nej, jeg holdt mere af de norske »Ja, vi elsker dette Landet« og »Jeg vil værge mit Land«. Deres Indhold var mere stemt efter mit Sind.

En anden Sang, der altid har virket med et vist melankolsk Trylleri paa mig, er *Vilhelm Bergsøe*'s

»Bølge mod Kyst, hvor kommer du fra?
Hvor er din Hjemstavn, hvor er din Vugge?
Hvem mon de gælde, de klagende Sukke
Bølge mod Kyst?
....
..................« (Fra »Bruden fra Rørvig«).

Jeg husker ikke, om jeg lærte den i Skolen eller stiftede Bekendtskab med den gennem Fars Oplæsning af »Brudén fra Rørvig«.

Naar jeg ser Havet, og hører Bølgernes Klukken, kommer jeg næsten altid til — højlydt eller stille — at citere første Vers af denne betagende Sang.

Jeg kan nu ikke lade være at tænke paa, at »Bruden fra Rørvig« jo egentlig havde nogen Ret i sin Paastand om, at Digtet egentlig var hendes. Hun havde jo givet de tre indledende Ord »Bølge mod Kyst«, og deri laa efter hendes Opfattelse hele Resten. Og den nyere Bølgeforskning[1]) har, mærkeligt nok, lært os, at vi, blot ved at lytte til »Bølgernes Suk«, ret nøje kan angive baade »Hjemstavn« og »Vugge«, ja, endog Styrken af den Vind, der har rørt Vuggens Gænge — men det kunde jo hverken *Vilhelm Bergsøe* eller Bruden fra Rørvig vide noget om.

Et af de Fag, der blev lagt særlig Vægt paa i Skolen, var Regning, baade Tavleregning og Hovedregning. Det var rigtig et Fag for mig; jeg kom forholdsvis hurtigt igennem det normerede Pensum, og hvad Hovedregning an-

[1]) *Vaughan Cornish:* Ocean Waves. (Cambridge 1934).

gaar, har jeg det Indtryk, at jeg meget nødig nu vilde ud for at regne de Opgaver, jeg da uden Vanskelighed mestrede. Men Lærer *Jensen* forstod jo ogsaa at give en regnelysten Elev Beskæftigelse. I Stedet for de meget lette *Chr. Hansen*'ske Regnebøger — saadan tror jeg nok, de hed — gav han mig Stykker fra *V. Bertelsens* »Regnebog for Seminarier og Realskoler« (Fjerde Oplag, 1882). Og de var saa vist ikke allesammen lige lette. Til Belysning heraf skal jeg anføre en af de lettere og mest overskuelige indenfor den sværeste Del:

»Der kjøbes 560 Tdr. Korn à 17 Kr. 50 Ø. og et andet Parti til 14 Kr. Tønden. Af begge sammensættes først en Blanding, hvis Pris bliver 15 Kr. 50 Ø. pr. Td., og Blandingen af Resterne bliver da til 16 Kr. 50 Ø. For første Blanding faas i alt 8288 Kr., for sidste 18 Kr. $28^4/_7$ Ø. pr. Tønde, hvorved der ved hele Handelen tjenes 10 p. C. Af hvor mange Tønder af hvert Parti bestod hver Blanding?«

(Nr. 86, S. 121).

Prøv engang at regne dette Stykke, og De vil sikkert indrømme, at man skal tænke sig ret godt om og være ret omhyggelig i sine Udregninger, hvis man skal naa det rigtige Resultat, der er anført i Tillægget bag i denne Bog. (Men ikke snyde! se først Facit, naar De har regnet Stykket!) De fleste Stykker var tilrettelagt saaledes, at selv om Mellemregningerne var meget indviklede og knudrede, saa blev det endelige Resultat nogenlunde »pænt« og simpelt. Eller, sagt paa anden Maade: at Stykkerne »gik op«. Dette Forhold var en stor Tilfredsstillelse for mig, dels fordi det tydede paa, at man havde regnet rigtigt, dels fordi der i denne »Harmoni«, der til sidst viste sig, laa noget, der i særlig Grad tiltalte min Tanke og Følelse. Ved Regning af alle disse Stykker var der Arbejde nok, og mange er de Timer, i Middagsstunden, om Aftenen ved Lampens Skin og paa Sommerdage ude paa Heden, hvor jeg ved Hjælp af Griffel og Tavle har regnet Opgaver fra *Bertelsens* Regnebog — naturligvis benyttede jeg Griffel og Tavle; Papir og Blyant var jo altfor dyre og sjældne Varer i mit Barndomshjem.

Da jeg var omkring 14 Aar fandt Lærer *Jensen*, at jeg havde regnet Stykker nok af denne Bog, og han mente ikke at kunne vejlede mig yderligere i Regning. Men han havde en Bog af *Poul la Cour:* Historisk Mathematik (1. Udgave 1888)[1]), den maatte jeg gerne laane. Saa kunde jeg jo se, om jeg kunde faa noget ud af den. Men jeg maatte klare det selv; den Smule Matematik, han havde lært i sine unge Dage, havde han praktisk talt glemt.

Det var en dejlig Bog; navnlig Afsnittet om Geometri, der paa en let tilgængelig og fængslende Form gav en væsentlig Del af den elementære Geometri, Pytagoras Sætning, Læren om Trekanter, o. s. v. Ikke mindst interesserede det mig at prøve de geometriske Resultater i Praksis. Jeg afsatte rette Vinkler ved Hjælp af Kateterne 3 og 4 Alen og Hypotenusen 5 Alen; jeg bestemte ved Hjælp af Trekantligningerne relativ store Afstande ud fra en lille Basis, m. m.. Landmaalerstokke havde jeg naturligvis ikke, men korte Pilegrene kan udmærket bruges, naar man ikke er bange for at ligge ned paa Jorden og sigte. Ved Hjælp af Fars Favnemaal maalte jeg saa bag efter den lange Afstand op direkte og var henrykt, naar Beregning og Maaling meget nær gav samme Resultat.

Det var en herlig Beskæftigelse under Middagshvilen en smuk Sommerdag!

Helt fortrolig med Begrebet »inkommensurable Størrelser« — eller, som *la Cour* kalder det, de »usigelige Størrelser« — blev jeg dog først langt senere.

Ogsaa sidste Del af Bogen, »Bogstavregning«, havde jeg meget Udbytte af. Lærte om 2den og 3die Potens og om Kvadrat- og Kubikrod; lærte at løse Ligninger af 1ste og 2den Grad og meget andet.

---

[1]) Jeg har en Anelse om, at Lærer *Jensen* købte denne Bog, der lige var udkommen (Maj 1888) for at kunne laane mig den. Han havde vistnok faaet den sendt til Gennemsyn fra Lohses Boghandel i Varde.

Der var Masser af Problemer, man saaledes kunde gaa i Lag med, og det gav Dybde og øget Klarhed over nogle af de Opgaver fra Bertelsens Regnebog, der før havde været lidt dunkle.

Ved den Tid kom et andet Problem til at optage mig meget stærkt, nemlig »Tryllekvadrater«. Ved et Tryllekvadrat, svarende f. Eks. til Tallet 3, forstaaes et kvadratisk Net med i alt $3 \times 3 = 9$ Felter. I disse 9 Felter skal alle Tallene fra 1 til 9, begge inclusive, indskrives med eet Tal i hvert Felt paa en saadan Maade, at Summen af Tallene i hver vandret Linie af Felter og i hver lodret Søjle, samt efter hver af de to Diagonaler, er lige store.

Jeg havde læst et eller andet Sted, jeg ved ikke hvor, at saadanne Tryllekvadrater kunde laves, men vidste iøvrigt ikke noget nærmere derom. Det maatte jo prøves. For Tallet 1, hvor det kvadratiske Skema kun har et Felt, nemlig

1

var der jo egentlig ikke noget Problem, og det er maaske nok lidt overdrevent at kalde dette et Tryllekvadrat.

For Tallene 1, 2, 3, og 4, der er lig med 2×2, er det forholdsvis let at se, at Opgaven er uløselig. Prøv blot selv. Af Tallene 1—4 kan der følgelig *ikke* laves noget Tryllekvadrat. Men jeg havde læst om saadanne, saa noget maatte der vel være om det. Det var maaske kun de ulige Kvadrattal $1 \times 1 = 1$, $3 \times 3 = 9$, $5 \times 5 = 25$, $7 \times 7 = 49$, ..., der havde Mulighed for at give saadanne. Saa jeg maatte i Lag med Tallene fra 1 til 9, og det gik nogenlunde let at bringe dem i Orden, saaledes som nedenstaaende Skema viser:

4	9	2
3	5	7
8	1	6

I dette Kvadrat er Summen af Tallene i hver af de 3 Rækker og i hver af de 3 Søjler samt i hver af de to Diagonaler lig med 15.

Tallene 1 til 16, der er lig med 4 × 4, tumlede jeg længe med, men de vilde ikke makke ret. Derimod gik det, som jeg ogsaa havde haabet, med Tallene 1 til 25, hvis Antal er lig med 5 × 5, som følgende Skema viser:

11	24	7	20	3
4	12	25	8	16
17	5	13	21	9
10	18	1	14	22
23	6	19	2	15

Men det var et drøjt Job, der kostede mange Dages Arbejde, og jeg var klar over, at det vilde være uoverkommeligt at prøve sig frem til Løsningen for Tallene fra 1 til 49 = 7 × 7, fra 1 til 81 = 9 × 9, fra 1 til 121 = 11 × 11, o. s. v. Jeg maatte se at hitte ud af visse Regler, efter hvilke man kunde gaa frem ved Opbygningen af disse Tryllekvadrater. Det kostede en Del Hovedbrud, men efter indgaaende Betragtning af Skemaerne for Tallene 1 til 9 og 1 til 25 mente jeg at have fundet Reglen, hvorefter man skulde gaa frem; se Tillægget bag i Bogen. Det var med Hjertebanken, jeg derefter gik i Gang med at prøve dem paa Tallene fra 1 til 49, og jeg var ikke lidt stolt og glad, da det viste sig, at dette Tryllekvadrat var i Orden. Derefter var det en ren Leg at lave saadanne Kvadrater for Tallene fra 1 til 81, 1 til 121, 1 til 169, 1 til 225, o. s. v.

Jeg husker endnu, hvorledes jeg i de Dage, da jeg arbejdede paa at finde Reglen, tegnede Tryllekvadrater i Vejenes Sand, naar jeg ikke havde Tavle og Griffel ved Haanden, og jeg fik en eller anden Ide, som helst straks skulde prøves. Havde jeg ingen Pind til at ridse med,

kunde jeg jo bruge en Finger, eller endnu bedre en Storetaa; man gik jo dog barfodet.

Lidt senere, i Foraaret 1890, laante Lærer *W. Marke* — som jeg i Mellemtiden var kommen i Forbindelse med, saaledes som det vil fremgaa af det følgende — mig en Bog af Docent *H. I. Hannover:* »Bevægelseslære« (Kjøbenhavn 1888). I denne forekom nogle underlige Udtryk, som »*sin α*« og »*cos α*«, og disse Udtryk regnede man med, som jeg af »Historisk Mathematik« havde lært at regne med Bogstaver. Jeg kiggede paa dem, og paa hvordan man benyttede dem, og endelig gik det op for mig, at disse underlige Udtryk ikke var andet end de to Katetre i en retvinklet Trekant, hvis Hypotenuse er lig med 1; se Figuren:

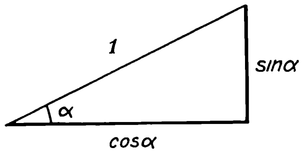

Glad var jeg, da jeg havde hittet ud af det, men lidt forundret over, hvorfor man egentlig indførte disse sære Betegnelser for noget saa simpelt som Kateterne i en retvinklet Trekant, hvis Hypotenuse er lig med 1. Der gik adskillige Aar, inden jeg forstod Hensigtsmæssigheden af disse Betegnelser.

Jeg husker endnu ganske tydeligt Stedet, hvor jeg blev klar over de mystiske *sin* og *cos;* det var Sydsiden af et Sanddige, paa hvilket der voksede de dejligste Stedmoderblomster (Viola tricolor), med saa bedaarende Farver, som man netop kun finder dem paa Sydsiden af et magert Dige eller Sydskraaningen af en Vejgrøft i mager Jord. Der blæste en svag Vind af Nordvest, og over den vidunderlig blaa Himmel sejlede langsomt og stateligt en Flaade af lette Sommer-Cumuli.

Naar jeg husker disse ydre Forhold saa tydeligt, hænger det vistnok sammen med, at jeg var *meget* glad ved at have

fundet ud af, hvad *sin* og *cos* betød. Men, spørger man uvilkaarligt, hvorfor spurgte jeg ikke Lærer *Marke* herom: det havde været meget lettere, han vidste det jo sikkert! Det hænger sammen med, dels min store Generthed, dels min Ulyst til at spørge om Problemer, som jeg selv mener at kunne eller skulle kunne hitte ud af. Ved at spørge andre gaar man Glip af Glæden og Tilfredsstillelsen ved selv at hitte ud af det og, synes jeg, man kommer aldrig til at forstaa det *saa* godt, naar man bygger paa en andens Forklaring, som naar man selv har maattet bakse med Problemet. Baade denne Generthed over og Ulysten til at spørge har fulgt mig hele Livet. Uden disse var jeg vel nok paa adskillige Punkter naaet noget videre og paa andre fundet Resultater, der nu er undsluppet mig. Det er utvivlsomt lettere og mere praktisk at »spørge sig frem«. Men jeg var samtidig gaaet Glip af nogle af mit Livs lykkeligste Stunder.

HYRDEDRENG

Bortset fra Skolearbejdet var mit hovedsagelige Pligtarbejde mellem 7 og 14 Aars Alderen at passe Gaardens Kreaturer, naar disse om Sommeren var ude paa Marken. Det første Par Aar hjalp jeg dog kun mine Søstre ved Passningen, medens en af disse havde Ledelsen og Ansvaret; men derefter overtog jeg hele Arbejdet. Kreaturerne omfattede 7 à 9 Køer, eventuelt nogle Kvier og Kalve, samt Faarene, af hvilke vi havde en halv Snes Stykker. Hestene havde jeg meget lidt med at gøre, dem passede Far som Regel selv. Hovedsagen var Køerne. I Forsommeren, indtil Høsletten var tilendebragt i Slutningen af Juni eller noget ind i Juli, var Programmet for Køernes Dag følgende: Morgenmalkning ved 5 à 6 Tiden, derefter blev de omkring Kl. $6^1/_2$—7 trukket »om« paa Søndermarken, en Afstand paa 500 à 700 m. Der blev de tøjret og »flyttet« 3 à 4 Gange inden de ved 11 à $11^1/_2$ Tiden igen blev trukket hjem — for at malkes. Saa lagde Køerne sig, tyggede Drøv og fik sig eventuelt en lille Middagslur. Ved $1^1/_2$ Tiden blev de derefter trukket »ud« paa Heden, en Afstand paa 2000 til 2700 m. Atter der blev de tøjret og flyttet 4, maaske 5 Gange, hvorefter de ved 7 Tiden igen blev trukket hjem.

I den rigtig varme Aarstid, hvor Bremser og andet Utøj fik Køerne til at bisse, blev de trukket tidligere hjem om Formiddagen og senere ud om Eftermiddagen.

Naar Høhøsten var saa langt fremme, at en Del af Engen var ryddet for Hø og Græsset igen vokset tilstrækkeligt op, efter at det var »slaaet« med Leen, skete der den Forandring

i det foran skitserede Program, at Køerne som Regel daglig kom een Gang i Engen, hyppigst om Eftermiddagen, den anden Halvdel af Dagen da enten om paa Søndermarken eller som oftest ud paa Heden.

Naar Køerne var paa Søndermarken kom jeg som Regel hjem mindst een Gang per Halvdag for at faa en lille Hjertestyrkning hos Mor; var de derimod nede i Engen eller ude paa Heden, saa blev jeg hos dem hele Tiden, men havde saa til Gengæld nogle »Mellemmader« med til Livets Ophold, i en fint broderet Taske af Sækkelærred.

Til Hjælp og ikke mindst til Underholdning havde jeg Verdens dejligste Hund, lille »Perle«. Set med andres Øjne var det vistnok en grim lille Køter med lange graagule Haar og af fuldkommen ubestemmelig Race, men mig var den en trofast Ven og Ledsager. Den passede paa mine Ejendele, Tasken med Mellemmaderne, min Trøje og hvad andre Ting, jeg kunde undvære, naar jeg var omkring for at flytte Køerne eller strejfede rundt ude paa Marken for at finde ukendte Blomster eller for at fiske i Mergelgrave, Varde Aa, eller en af Bækkene. Den vidste godt, der var lækre Mellemmader i Tasken, der var aaben for oven, men den vidste ogsaa, at den slet ikke maatte røre ved Mellemmadspakken; til Gengæld vidste den ogsaa, at den fik sin Del, naar Mellemmaderne blev spist. Skulde den flytte Tasken, maatte den tage denne i de to Hanke, og det gjorde den. Slog jeg mig ned et andet Sted, end der, hvor jeg havde lagt Tasken, behøvede jeg blot at sige: »Kom med Tasken, Perle«, og saa kom den med den. Det gjorde den for Resten ogsaa, hvis jeg blot blev liggende tilstrækkelig længe paa det nye Sted. Perle var i Almindelighed skikkelig; men ingen Fremmed skulde komme i Nærheden af mine Ting, naar Perle passede paa dem.

En Dag var den slemt i Vinden. Det var ude paa Heden. Jeg havde været uordentlig og lagt min Taske et Sted og min Trøje et andet Sted, hvorefter jeg var gaaet. Jeg husker

ikke, om det var i Embeds Medfør for at flytte Køerne, eller for at fiske, men det er ogsaa lige meget. Nu var der jo et stort Problem for lille Perle: hvorledes skulde den passe paa baade min Taske og min Trøje, der laa i ret stor Afstand fra hinanden? Hvorlænge Perle havde grundet over det Problem, ved jeg ikke. Da jeg kom tilbage havde Perle taget Tasken hen til Trøjen. Men Perle var ikke glad og stolt, som den burde have været, den saa tværtimod bedende paa mig og peb saa ynkeligt, var i det hele taget saa ulykkelig, som jeg aldrig havde set den. Den vilde øjensynlig have mig med hen i Retning af det Sted, hvor Tasken før havde ligget. Jeg maatte følge med, og et Stykke henne fandt jeg Mellemmadspakken. Perle havde vel faaet forkert fat paa Tasken og tabt Pakken, men denne maatte den jo under ingen Omstændigheder røre, ellers havde den sikkert ogsaa baaret Pakken hen til Taske og Trøje. Men glad blev Perle, da jeg havde taget Pakken, og vi paa broderlig Vis havde delt dens Indhold.

Kun som Forsvarer af mine Ting var Perle et arrigt lille Kræ, ellers var den ret skikkelig og selv vore to store Katte var den ret gode Venner med. Om Dagen, naar Kattene ikke var paa Musejagt, holdt de meget af at ligge under Bilæggerovnen i vor Opholdsstue. Der var dejlig lunt og kattehyggeligt. Og denne Hyggelighed udøvede efterhaanden lidt vel stor Tiltrækning paa Kattene, saa de i nogen Grad forsømte deres egentlige Opgave. Til Gengæld blev de store og velnærede; lige saa store, maaske endda lidt større end Perle. Efter de gængse Anskuelser om Samlivet mellem Hund og Kat, skulde Situationen egentlig ikke have været særlig god for Perle. Men Kattene havde i Virkeligheden Respekt for ham, og vi havde dresseret Perle til at sætte Misserne paa Porten. Naar disse laa og nød Tilværelsen under Ovnen, og vi aabnede en Dør og sagde til Perle: »Kattene skal ud«, saa foer Perle hen og tog først den ene i Nakkeskindet og slæbte den hen over Gulvet, ud

gennem Døren og ud i det fri eller ind i Stalden. Derefter kom Turen til den anden. Kattene gjorde aldrig Modstand, men fandt sig katteblidt i denne Behandling, saa Perle har sikkert været varsom med ikke at bide for haardt til i Nakkeskindet. Denne Udsmidningsscene var meget morsom at se paa, og Nummeret blev ogsaa ofte givet til Bedste, naar der var Fremmede til Stede. De undrede sig højligen og havde aldrig set et lignende Forhold mellem Hund og Kat.

Perle var ogsaa gode Venner med Køerne og Faarene, naar blot de ikke kom i Nærheden af Madposen eller andre af mine Ting, for saa skulde Perle nok være der og genne dem bort. Den hjalp ogsaa til at fange løsrevne Faar og til at holde løsgaaende Køer indenfor de tilladte Grænser.

Dog een uforsonlig Fjende havde Perle desværre, nemlig Jernbanetoget. Naar den kunde faa Lejlighed til det, foer den hen imod Toget og gøede *saa* arrigt og højrøstet, som den var i Stand til. Var vi i Nærheden af Jernbanelinien, naar Toget kom, maatte jeg altid holde paa Perle indtil Toget var kørt forbi. Men en sen Eftermiddag gik det galt. Jeg havde været ude paa Heden for at flytte Faarene, og da jeg kom hjem, forberedte Mor mig paa lempeligste Maade paa det sørgelige Budskab, at Perle var kørt ihjel af Toget. Den var løbet hjemmefra paa egen Haand, og der var uheldigvis kommet et Tog. Perle havde da ret af Hjertens Lyst skældt ud paa dette, men desværre foran og ikke som tidligere ved Siden af eller bagved dette, og Perle var bleven fuldstændig knust. Jeg fik ikke Lov at se dens sørgelige Rester, men maatte lade mig nøje med at pynte dens Grav. — Hvor jeg græd, eller rettere sagt tudede. Det var min første store Sorg og længe savnede jeg min lille trofaste Ven, der havde været mig saa hengiven og saa lydig. Kun paa det ene Punkt, Toget, gik Naturen over Optugtelsen. Jeg havde dog saa ofte advaret den mod det slemme Tog og bedt den saa indtrængende om at holde sig borte fra dette Uhyre; men lige meget havde det hjulpet.

Og nu havde Toget hævnet sig grusomt for Perles Fjendskab mod det.

Køerne blev trukket fra og til Gaarden i »Kobbel« med to Geledder, 4 à 5 i første, og 3 à 4 i andet Geled. Den højestkommanderende og værdigste var Trækkoen yderst til venstre i første Geled. Tøjret fra Nr. 2 i første Geled blev fastgjort til Trækkoens Horn, fra Nr. 3 til Nr. 2's Horn o. s. fr. Tøjret fra Koen yderst til venstre i andet Geled var ligeledes fastgjort til Trækkoens Horn, medens Sammenkoblingen i 2det Geled iøvrigt var ganske analog med den i 1ste Geled. Trækkoens Tøjr har Hyrden i Haanden, naar han trækker Koblet. Men har man en paalidelig vel afrettet Trækko, saa kan man godt hænge ogsaa dens eget Tøjr paa dens Horn, eventuelt sammen med Madpose og hvad andre Smaating, man har at bære paa. Jo mere man hænger paa, desto stoltere bærer den sit Hoved og med desto værdigere Mine leder den sit Kobbel.

Jeg overtog fra mine Søstre en ganske udmærket Trækko, »gamle Rønn«. Rød, rustrød var den, krumme spidse Horn havde den, og ved deres Hjælp holdt den streng Justits blandt sine Undergivne. De skulde blot prøve at lave sig udtilbens paa en eller anden Maade, dens spidse Horn skulde snart naa dem, og en haarløs, eventuelt hudløs Stribe viste, at den retfærdige Straf var eksekveret. Ja, streng var gamle Rønn, men saa vidt jeg kunde konstatere ogsaa i det store og hele retfærdig. Og stolt var hun af sit Hverv. Jeg prøvede een Gang — for Morskabs Skyld — at gøre en anden til Trækko. Det vilde gamle Rønn ikke finde sig i; hun lavede en saadan Fest, at jeg hurtigst muligt maatte indsætte hende i hendes gamle Rettigheder.

Allermest stolt var hun, naar jeg ogsaa hang hendes eget Tøjr paa hendes Horn, saaledes at hun selvstændig førte hele Koblet. Det kunde hun godt gøre helt ude fra Heden og hjem til Gaarden. Jeg kunde gaa foran eller bagved eller foretage Afstikkere ud til Siden for at se til Fugle-

reder, hvis Plads jeg kendte, eller se efter sjældnere Blomster, eller andre Ting af Interesse. Gamle Rønn førte sindig, støt og sikkert Koblet, gik til Side for modgaaende Færdsel, og kun hvis der kom en Vogn bagfra, der vilde forbi, maatte jeg eventuelt gribe ind.

Ja, gamle Rønn var en storartet Fører, men hun blev jo efterhaanden gammel, og der maatte tænkes paa en Afløser, der kunde overtage Førerstillingen, naar hun engang faldt for den økonomiske Aldersgrænse, hvor Mælkeydelsen blev for lille i Forhold til Fortæringen. Det var et meget betydningsfuldt Problem, om hvis rette Løsning jeg forhandlede baade med mine Søstre, med mine Kolleger, Nabohyrderne, og til sidst med de afgørende Myndigheder, Far og Mor. Der er mange Hensyn at tage, og jeg tror næppe, at Udvælgelsen af en politisk Fører indenfor Partiet drøftes med større Alvor og Grundighed end den, hvormed vi behandlede vort Førerproblem. Resultatet var, at en af gamle Rønns Efterkommere, den smukke røde Ko, Silketop, blev designeret til Efterfølger. Smuk rød var hun, bortset fra en hvid Lok mellem Hornene, den Lok, der havde givet hende Navnet. Hun var lidt vel ung, maaske ogsaa lidt for godmodig og en ganske lille Smule letsindig, men det, mente man, vilde fortage sig med Aarene, og nogle Aar kunde gamle Rønn nok endnu klare Stillingen. Det føltes i hvert Fald som en vis Beroligelse, at Valget af Efterfølger var truffet; men det skulde desværre gaa anderledes.

En varm Højsteftermiddag, da Køerne af Hensyn til Bissefaren var kommen lidt sent ud paa Heden og længst ud til en dejlig Kløvermark dér, forspiste Silketop sig i den dejlige grønne og af begyndende Dug let fugtige Kløver. Resultatet blev Trommesyge. Saa snart jeg opdagede de begyndende Tegn paa denne Sygdom, samlede jeg hurtigst muligt Køerne til Kobbel og trak dem hjem med størst mulig Fart, men de 2,7 km tog jo alligevel nogen Tid, og inden vi kom hjem var Baglivet allerede saa stærkt udspilet,

at venstre Flanke var hvælvet saa stærkt ud, at den ragede frem over Lænden. Far og Mor blev meget bestyrtede; det var vor mest værdifulde Ko. Nærmeste Dyrlæge boede i Varde, en Mil borte, og der var da hverken Telefon eller Biler, saa Silketop var maaske død, inden man fik fat i Dyrlægen. Men vor nærmeste Nabo mod Syd, Smed *Peder Jørgensen*, kunde ikke alene smede, han var ogsaa lidt af en Dyrlæge og havde iøvrigt mange, mange andre Færdigheder. Dertil var han altid tjenstvillig og hjælpsom, i hver Henseende en god Nabo. Han blev straks tilkaldt. Silketop fik en Halmvisk, indsmurt i Vognsmørelse, stukket i Munden med den Hensigt at faa hende til at kaste op. Hendes venstre Flanke blev gnedet og æltet. Hun klagede sig og stønnede ynkeligt. Men det hjalp alt sammen ikke noget. Vommen blev mere og mere spændt. Saa gik man endelig til at jage et »Trommespyd« gennem Bugvæggen ind i Vommen for at skaffe Luften Udgang. Men det skete rimeligvis for sent; Silketop blev svagere og svagere, og da man blev klar over, at hun ikke kunde leve, blev hun paa regulær Maade slagtet. Det kunde Smeden ogsaa.

Det var efterhaanden bleven mørkt og Naboerne med Børn og Tyende og Staldlamper — var strømmet sammen om Silketop, der laa paa en Mark udenfor Gaarden. Det var et malerisk, men trist Skue.

Silketop blev parteret, og Dagen efter kørte Smeden og en anden af Naboerne, jeg husker ikke hvem, rundt med Kødet og solgte det, saa største Delen af Thorstrup Sogns Beboere de følgende Dage fik Oksekødsuppe og Oksesteg.

Trods al denne Hjælp var der dog et ret stort Tab for Far og Mor, og for mig var Silketops Død en stor Sorg. Jeg tudede mig i Søvn den Aften. Jeg kunde heller ikke lade være at tænke paa, at jeg maaske kunde og burde have iagttaget Symptomerne paa Trommesygen lidt tidligere. Hvilke Muligheder, der i saa Henseende havde været for at afværge Katastrofen, ved jeg ikke; hvad jeg derimod

ved er, at jeg ikke hørte eet bebrejdende Ord fra Far og Mor; tværtimod, de trøstede mig, det bedste de kunde.

Gamle Rønn fortsatte endnu et Par Aar som Trækko, og jeg fik saa godt som intet at gøre med dens Efterfølger, der hvad Værdighed og Autoritet angaar, iøvrigt langt fra kom op til gamle Rønns Standard.

Jeg holdt meget af Køerne, og den Dag i Dag kan jeg fryde mig hjerteligt ved Synet af en græssende eller drøvtyggende Ko. Jeg kender ikke noget bedre Billede paa Tilfredshed og Ligevægt i Sindet end en drøvtyggende Ko.

Til mine andre Underordnede, Faarene, var Forholdet ikke fuldt saa godt. De var sky, saa jeg aldrig kom i noget fortroligt Forhold til dem; de var stædige og vilde altid i modsat Retning af den, de skulde. Endelig var de slemme til at rykke sig løse. Som Regel var det Tøjret, der gik. Faarene var i Almindelighed koblet sammen to og to med 2 à 3 m Reb imellem. Man skulde bruge Benene ret godt for at løbe saadant et Kobbel Faar op, særlig efter at jeg havde mistet Perle, der ogsaa i den Henseende havde været mig en god Hjælp. Men et løst Kobbel var nu alligevel ikke saa slemt, fordi de to Faar selvfølgelig ikke altid var enige om den Kurs, der skulde følges. Sprængtes derimod Koblingen mellem dem, saaledes at de optraadte enkeltvis, saa krævede det en ganske overordentlig stor Udholdenhed at løbe et saadant enkelt Faar op. Men jeg kunde gøre det.

Det hørte sig til, at Faarene blev flyttet Morgen, Middag og Aften. Naar de stod paa Søndermarken, hvortil Afstanden kun var omkring 0,5 km, var dette en smal Sag. Men naar de henad Efteraaret stod ude paa Heden i en Afstand af indtil 2,7 km, og Køerne om Eftermiddagen havde været i Engen, saa maatte jeg, efter at Køerne var ført hjem, ud at flytte Faarene. Og det var netop paa det Tidspunkt, hvor vi Bysbørn legede allerbedst sammen om vore Kornhæs. Denne Legen Tagfat i Skumringen om vore 4 à 5 Kornhæs hørte til min Barndoms største Fornøjelser.

Saa det kan nok være, jeg skyndte mig med Faareflytningen. Barfodet, uden unødvendigt Tøj paa Kroppen og uden Hue paa Hovedet kunde jeg tilbagelægge hele Strækningen frem og tilbage i Løb. Jeg har altid holdt af at løbe, selv nu kan jeg godt tage en lille Tur. Og man befinder sig saa udmærket bagefter, omend nu en Smule forpustet. Denne Lyst til Løb blev vistnok grundlagt ved Skumringsturene til Heden.

Jeg tror nok, jeg kan rose mig af at have været en god og paalidelig Hyrdedreng. I de, desværre saa hyppigt tørre Forsomre, kneb det ofte med Græs til Køerne, særlig paa den lette, stærkt sandede Søndermark. Det var ofte noget af en Kunst at finde lidt Græs til Køerne. Men Far, der ikke var særlig gavmild med Ros, sagde, at hvis jeg ikke kunde finde Græs til Kreaturerne, saa var der intet. Jeg erindrer aldrig at have modtaget Skænd eller Bebrejdelser for min Hyrdegerning. Jeg har heller ingen Erindring om nogensinde at have skulket fra at flytte Køer eller Faar til rette Tid. Til trods herfor drømmer jeg endnu engang imellem, at jeg har glemt at flytte Faarene en Dag eller to. Det er meget ubehageligt, men rart at vaagne og konstatere, at det kun var en Drøm.

Selv om en Hyrdedrengs Gerning baade kan give Besværligheder og Sorger, saa er det dog en herlig Beskæftigelse, i hvert Fald med de Forhold, jeg virkede under. Der var megen Frihed ude paa Marken og i Engen. En Frihed, der kunde benyttes til Leg med Nabohyrderne, Drenge saa vel som Piger. De materielle Hjælpemidler til Legen var som oftest yderst primitive. Jeg husker saaledes, at vi spillede Kroket med Tøjrekøller og nogenlunde runde Sten som Kugler, medens Bøjlerne markeredes af større Sten. Yndede Spil var ogsaa »So i Hul« og »Pind«. Men allermest holdt jeg maaske af at være alene, saa jeg uforstyrret kunde drømme, digte eller tænke. Hvor drømmer man herligt en varm Sommerdag liggende ved Siden af et Gærde, en Rug-

mark eller en anden Lægiver for Nordvestvinden, og nydende det smukke Skue af Skyernes Flugt over den blaa Himmelhvælving. Først om Prinsesser og Kongekroner, senere om at blive en stor Digter, der kunde skrive Sange, som dem jeg deklamerede af mine Lungers fulde Kraft, og skrive Fortællinger, som »Synnøve Solbakken«, »En glad Gut«, eller Æventyr som *H. C. Andersens*. Der kunde jeg uden Skyhed tale glødende og gribende Ord til mine imaginære Tilhørere — hvis virkelige Tilstedeværelse vilde have gjort mig saa forlegen og sky, at jeg ikke havde været i Stand til at mæle eet Ord.

Senere blev mine Drømme mere teknisk betonede. Særlig to Forhold virkede her til Udløsning. Jeg saa tilfældigvis i en Avis — omkring 1887—88, at den franske Præsident *Sadi Carnot* var Polytekniker. Da jeg vidste, at en *Poly*gon er en *Mange*kant, saa sluttede jeg, at en *Poly*tekniker maatte være en, der havde slugt Alverdens tekniske Viden. Det var noget for mig at lære at kende og forstaa alle mulige Maskiner, at bygge Jernbaner, Broer, Kanaler o. l. Men hertil kom en særlig Interesse for en enkelt Gren af Ingeniørkunsten: Vanding af Eng og Agre. Omkring Halvdelen af vor Englod ved Varde Aa var ret højt liggende og tør, og ved mine Forældres Overtagelse af Gaarden gav denne Del næsten intet Hø. Paa den østre Side af Varde Aa, i Vesterbæk, havde en Del af Eng-Ejerne indrettet et Vandingsanlæg, der gennem Kanal førte Vand fra Holmeaaen[1]), en Sidegren af Varde Aa med ret stort Fald, til Vanding af deres Enge. Far var ret stærkt optaget heraf; han saa, at Vesterbækkernes Høavl forøgedes i høj Grad ved Vandingen. Men det ønskede Vand fandtes paa den anden Side af Aaen — han skulde altsaa bogstavelig talt over Aaen for at hente Vand — og ingen af de tilstødende Englodders Ejere interesserede sig for Sagen, saa Far

[1]) Holmeaa er senere opstemmet og danner nu en ret stor kunstig Sø, hvis Vand driver Karlsgaarde Elektricitetsværk.

har sikkert vendt og drejet Spørgsmaalet mange Gange, førend han besluttede sig til efter Overenskomst med Vesterbækkerne at faa Andel i Holmeaaens Vand og føre dette over Varde Aa i en særlig dertil konstrueret Rende af Træ baaret af 3 Par solide i Aabunden nedrammede Pæle.

Renderne til Vandets Fordeling og dets Afledning udførte Far selv; det var et kært Arbejde for ham. Resultatet var over Forventning godt. Den før næsten værdiløse Del af Englodden, blev nu dens mest frugtbare Del, og den deraf følgende Forøgelse af Høudbyttet bidrog væsentligt til, at Gaardens Kreaturtal kunde øges.

En saadan Vandingseng er en tør og varm Forsommerdag noget af det yndigste, man kan tænke sig. Det klare Vand fra Vandrenderne breder sig i en svagt rislende, tynd Strøm over Engbunden, fra hvilken det friskeste Græs og de dejligste Blomster — Engblomme, Kabbeleje, Ranunkler, Eng-Pragtstjerne, Eng-Nellikerod o. m. a. — vælder frem. Ogsaa en varm Eftersommerdag efter Høsletten, naar Engen igen vandes, for at Græsset desto hurtigere kan vokse frem til Køerne, er det herligt at gaa med bare Ben i det lune rislende Vand.

Jeg interesserede mig levende for Engvandinger, og min Fader overlod mig efterhaanden Tilsynet med og Arbejdet ved hele Anlægget. Jeg rensede de gamle Vandrender og anlagde ny og var glad og stolt over det Arbejde, der saaledes blev betroet mig.

Mit Arbejde blev en Del større derved, at Ejerne af alle nærliggende Englodder besluttede sig til at følge Fars Eksempel med Hensyn til Engvandingen. Dette førte til, at Vandingskanalen paa Vesterbæksiden i 1888 udvidedes, og at en stor Vandingskanal blev ført over vor Eng. Da Vandet skulde føres til en Del Englodder, der laa højere oppe ved Aaen, var Vandspejlet i Kanalen omkring $^1/_2$ m over Engbunden. Dette Vandingsanlæg blev projekteret og dets Udførelse ledet af Civilingeniør *S. T. Brønsted* fra Det danske

Hedeselskab. Arbejdet interesserede mig naturligvis i allerhøjeste Grad. Jeg saa dér for første Gang og med Ærefrygt Nivellerinstrumenter, Stadier og Landmaalerstokke. Den ny Vandingskanal, der blev ført over vor Eng, nødvendiggjorde selvfølgelig en ret betydelig Omlægning af Tillednings- og Afløbsrender, men Arbejdet interesserede mig meget, og jeg udførte det til Fars fulde Tilfredshed.

Et Par Aar senere blev der, ligeledes under Hedeselskabets Ledelse, udført en 1,4 km lang langs Bakkefoden løbende Afvandingskanal for de samme Enge, idet den nærmest ved Bakkefoden liggende Del af disse laa betydelig lavere end Aabrinkerne; deres Vandstand var som Følge heraf for høj.

Min Interesse for Vandingsanlæg voksede yderligere, efter at jeg paa en Rejse til Landsbyen Fole ved Gram — en Rejse, der blev foretaget i vor Fjedervogn og hvori Far, der var Kusk, Mor, et Par Slægtninge og jeg deltog — havde set Vandingsanlæggene ved Hjortlund, hvor de vandede Agre bar en frodig Græs- eller Kornvækst, medens de uvandede Naboagre var lige saa tørre og lidet frodige, som den højest beliggende, tørreste og mest ufrugtbare Del, Kapelbakken, af vor Søndermark.

Efter dette Besøg blev jeg stærkt optaget af Tanken om at vande vor Søndermark. Den vandrette Afstand mellem Toppen af Kapelbakken og Varde Aa var kun 40 til 50 m og Højdeforskellen fra Vandspejlet i Aaen til Bakkens Top kun 9 til 10 m. Det laa jo nærmest at tænke sig en Vindmølle, der trak et Pumpeanlæg. Begge Dele var jeg ret fortrolig med; men et saadant Anlæg vilde blive dyrt og det allerværste var, at det ganske vilde svigte i stille Vejr. Og Vindstille har man ofte i Forsommeren, den Aarstid, hvor Tørken saa ofte var slem ved Søndermarken. At indrette et Dampkraftanlæg kunde der selvfølgelig ikke være Tale om; dels vilde Anlægget blive for dyrt og endelig var der Udgifterne til Kul. Jeg kom derved ind paa at spekulere

over Muligheden for at spare Brændselsudgifterne, med andre Ord faa en Maskine, der kunde gaa og tillige »trække« noget »af sig selv«, uden Brændselsforbrug eller anden Energitilførsel, hvad man i den videnskabelige Terminologi kalder et »Perpetuum mobile«, et Begreb og Udtryk, som jeg den Gang ikke kendte. Resultatet af mine Spekulationer herover kommer jeg senere tilbage til.

Nu er Engvandingen sat ud af Funktion; Holmeaaens Vand driver Karlsgaarde Elektricitetsværk, og Vandstanden i Varde Aa er sænket. Engene er nu for en stor Del bleven Agermark, der bærer Kornafgrøder. Det er med Vemod jeg ser denne Forandring, og jeg frydede mig af Hjertet ved sidste Sommer at vandre i velvandede og overdaadigt blomsterrige Enge i Bjergdale i Svejts. Vandingsanlæggene dér bærer et umiskendeligt Præg af en gammel Kulturs højtudviklede Teknik paa dette Omraade.

Det frie Hyrdeliv gav ikke alene Lejlighed til at drømme og digte, til at lege og til at arbejde med Engvanding. Der blev ogsaa Tid til at regne Opgaver fra *Bertelsens* Regnebog og til at fundere over smaa matematiske Problemer, men derom mere paa andet Sted. Men Hyrdelivet gav mange andre Adspredelser. Der var Fuglene og deres Reder. Først og fremmest Lærken med sin bedaarende Sang, og intet Sted kvidrer vel Lærken saa smukt og saa ofte som i Vestjylland. Den fortjener fuldt ud *Chr. Richardt*'s smukke Ord i Sangen:

»Velkommen, Lærkelil!
Jeg ved ej Strengespil
saa sødt og rent og jublende saa vide
som disse Tonedrag,
de glade Klokkeslag,
der ringer Vaaren ind ved Vintertide.
.....................................«

Ved *Ingemanns* Hjemkomst fra »Digterrejsen« i 1818—19 skrev *St. St. Blicher* Sangen: »Længe har jeg savnet, o Bro-

derlil! Din Sang« og han kaldte det »Hedelærkens Velkommenhjem til Nattergalen«. Jeg synes ikke, *Blichers* Sang ligner Lærkens. I *Blichers* er Tonen næsten altid vemodig, som f. Eks. i Præludiet til Trækfuglene:

»Sig nærmer Tiden, da jeg maa væk!
Jeg hører Vinterens Stemme;
Thi ogsaa jeg er kun her paa Træk
Og haver andensteds hjemme.
...................................«

Mange af os, der nærmer sig Livets Aften, kan vel nok være enige med ham, naar han lidt længere henne i Sangen siger:

»Jeg skulde sjunget lidt mer maaskee —
Maaskee vel ogsaa lidt bedre;«

men vi har jo ikke alle saa god en Undskyldning for, at vort Livsværk ikke fuldtud er lykkedes, som *Blicher* har, naar han fortsætter:

»Men mørke Dage jeg maatte see,
Og Stormen rev mine Fjedre.«

Men Lærkens Sang er udelukkende Glæde og Fryd, og dens Sang lader ingen Tvivl om, at den, Lærken, synger saa godt, som den kan — og at det iøvrigt ikke kan gøres bedre.

Blicher har ogsaa i »Den unge Lærkes Foraarssang« givet Udtryk for dette Lærke-Lyssyn:

»...................................
Højt under Himlen stiger jeg med Sang,
I stærke Toner skal min Glæde strømme;
Hvor mine Fædre sig blandt Skyer svang,
Der vil jeg og mit Foraarsliv udtømme.
....
I kjælen Leeg skal Vaarens Tid hengaae,
Og lige ømme skal os Somren finde;
Og med en væver Flok af søde Smaae
Bortdrage vi paa Efteraarets Vinde.
...................................«

Derimod er *Blichers* »Den gamle Lærkes Efteraarssang« ganske u-lærkelig. Naar det i denne hedder:

»..................................
Ak! det er ej af Fryd, I kjære Smaae!
    At Eders Fader her i Natten synger;
I Mørket maae han sine Triller slaae,
    Naar Sorgerne hans arme Hjerte tynger.
..................................«

saa er det ikke Lærkens, men *Blichers* Toner, der lyder. Det er vel netop den vemodige Tone — eller i det mindste den vemodige Undertone — der gør mange af *Blichers* Digte saa hjertegribende kære.

Saa var der den fornøjelige Stær, der fløjtede saa kækt, den noget fornemme Vibe med sit lidt klagende »Vih, Vih ..«. Den klodsede og uopdragne Krage. Og saa Storken med de lange, lange røde Ben.

Hyrdelivet førte ogsaa med sig, at man fandt en Mængde Fuglereder paa Markerne. Det var morsomt at se Æggene og derefter Ungerne. Far og Mor havde indprentet os, at vi slet ikke maatte røre ved Æg, Unger eller Rede, da Fuglefar og Fuglemor vilde kunne mærke det og blive meget kede af det og maaske endda forlade Reden. Men se paa Rederne maatte vi. For senere at kunne finde dem igen rejste vi smaa Stenvarder i ringe Afstand fra dem. Det var ogsaa nødvendigt for at sikre sig, at Køerne tøjredes saaledes, at de ikke kunde naa Reden og træde paa den.

Der var meget af den Slags at passe paa. Humlebiernes Honning smager jo aldeles dejligt, saa det gjaldt om at finde deres underjordiske Bo, saa man kunde røve noget af denne Nektar. Om Efteraaret, naar Kartoflerne begyndte at blive modne, maatte man nødvendigvis have stegte Kartofler. Kartoflerne gravede man op med en Pind eller med de bare Hænder. Brændslet bestod af vissent Græs, tørre Kokasser, Smaapinde og deslige. I den glødende Aske stegtes saa Kartoflerne, selvfølgelig med Skrællen paa, og

lidt Salt dertil havde vi med hjemmefra. Aah hvor det smagte! (Hvorfor faar man ikke stegte Kartofler noget oftere? Med Salt og Smør er det en ren Herreret).

Efter at vor Lærer, *Peder Jensen*, havde vakt min Interesse for Botanik, gik en betydelig Del af Fritiden i Marken til Eftersøgning af nye, for mig ukendte Blomster og til Iagttagelse af de kendte. Det var virkelig morsomt at finde nye Blomster, som man saa Aftenen før næste Skoledag, der begyndte Kl. 7 Morgen, gik ud og gravede op med Rod, pakkede omhyggeligt indi fugtigt Græs, Blade o. l., for saa at tage dem med næste Morgen til Skolen, hvor Lærer Jensen ikke alene fortalte os, hvad de hed, men tillige saa mange interessante Ting om de fleste af dem.

»Hvorfor kaldes den meget varierende, men altid yndige Flerfarvet Viol (Viola tricolor) ogsaa Stedmoderblomst?« — »Jo se, det nederste, uparrede Kronblad er bredere og fyldigere end de fire andre. Det er den tykke, velnærede Stedmoder, og hun sidder, som I ser, paa to Stole (to Bægerblade). Hendes to Børn, Nabokronbladene, har hver sin Stol (Bægerblad) at sidde paa. Men de stakkels Stedbørn, de to øverste Kronblade, de maa være fælles om en Stol (et Bægerblad). Derfor hedder den Stedmoderblomst«. En saadan lille Forklaring glemmer man jo ikke saa let.

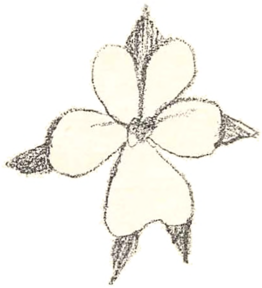

Om Sandskæg, ogsaa kaldet Tottegræs (Corynéphorus canéscens), der danner de karakteristiske blaagrønne Græstuer, der præger saa mange af vort Lands meget lette og tørre Sandjorder, og som udgjorde en væsentlig Del af den naturlige Vegetation paa vor Kapelbakke, fik vi saaledes at vide, at Grunden til, at den kunde klare sig paa den tørre Sandbund var, at den i tørt Vejr rullede sine Blade sammen, saaledes at de Spalteaabninger, gennem hvilke

Aandedrættet foregaar, blev dækkede mod Vindens og Solens udtørrende Virkning, medens den til Gengæld i fugtigt Vejr rigtig bredte sine Blade ud og indsugede Luftens Fugtighed.

Saa var der de smukke og meget ejendommelige »kødædende« Planter: Vibefedt (Pinguicula vulgaris), Rundbladet Soldug (Drosera rotundifolia) og Blærerod (Utricularia vulgaris) med hver sit særlig udformede »Fangstredskab«.

Vibefedt med de ejendommelige, gulgrønne Blade med indrullet Rand og med store stilkede Kirtler, der afsondrer den sejge Slim, der fastholder Fluer, Insekter o. l., som kommer i Berøring med Bladets Overside, hvorefter dette ruller sig sammen om Ofret og suger al Næring ud af dette; naar dette er sket, aabner Bladet sig atter og standser Slimudskillelsen, saa de tørre Rester kan føres bort af Vinden. Det var morsomt at fange Fluer eller Myg og ofre disse til den graadige Plante og saa iagttage den beskrevne »Fordøjelsesproces«. Men det var ogsaa morsomt at drille en Vibefedt ved at komme Smaasten paa dens Blade og se disse til at begynde med reagere, som om det var værdifuld Føde, der blev serveret. Men ret hurtigt opdagede Bladene Fejltagelsen og søgte saa snarest muligt at skaffe sig af med det ufordøjelige Stads.

Rundbladet Soldug med sine næsten cirkelrunde, paa Oversiden og langs Randen med lange rødlige kirtelbærende Haar besatte Blade, skylder sit Navn, at disse Blade selv en solskinsstraalende Sommerdag gør Indtryk af at være besat med Dugdraaber — i Virkeligheden de af Kirtelhaarene udskilte syre- og pepsinholdige Draaber, der tjener til Fangstens Fastholdelse og Opløsning.

Og Blærerod, med de i Vandet nedsænkede ruseformede Blærer, hvori Smaakravlet i Vandet kan komme ind, men ikke ud igen.

Med saadanne Oplysninger om Blomsternes Ejendommeligheder og Livsforhold kommer man uden Vanskelighed

til at huske deres Navne og man kan ligefrem ikke lade være med at interessere sig for deres Vækst, Udvikling og Livsvilkaar.

Sværdbladet Benbræk (Narthecium ossifragum) paakaldte ved sit Navn vor Opmærksomhed og var saa let kendelig ved dens smukke gule Blomster og især ved dens krumsabellignende, »ridende« Blade. »Ridende« fordi de vender Kanten mod Stængelen og derfor ikke har hverken Overside eller Underside, men simpelthen to ens Sider. Hvorfor hedder den »Benbræk«? — Ja, det vidste Lærer *Jensen* ikke — og jeg derfor heller ikke.

Og Klokke-Ensian (Gentiana pneumonanthe) med den vidunderlige blaa Farve!

Der var mange andre skønne og mærkelige Blomster, men det vil føre for vidt at nævne dem alle. Jeg kendte, da jeg forlod Landsbyskolen, omkring et Par Hundrede af Omegnens Blomster.

Nu har Afvanding og Opdyrkning i høj Grad reduceret den naturlige Flora, baade Hedens, Engens og Mosernes, saa denne nu ikke er nær saa righoldig paa Arter som i min Barndom. En lille Trøst er det, at den daværende Ejerinde af Stamhuset Nørholm, Frøken *I. K. Rosenørn-Teilmann*, i 1913 lod fredlyse den ca. 350 ha store Nørholm Hede og stillede Arealet under Overopsyn af Professor ordinarius i Botanik ved Københavns Universitet og Forstanderen for Statens forstlige Forsøgsvæsen. Dette store Hedeareal i Forbindelse med den lille, men meget smukke Nørholm Skov, »Lunden«, med dens særprægede Flora, vil danne en god Ramme om en meget betydelig Del af Omegnens tidligere, ret righoldige Flora[1]).

---

[1]) Nærmere Oplysninger om Nørholm Hede og Skov findes bl. a. i:

A. Oppermann og *C. H. Bornebusch:* Nørholm Skov og Hede. Det forstlige Forsøgsvæsen i Danmark. 11. Bind. 1930. S. 257—360.

C. H. Bornebusch: Skovbundsstudier. S. S., 8. Bd. 1923. S. 64—66 og 75.

H. Mølholm Hansen: Nørholm Hede, en formationsstatistisk Vegetationsmonografi. Danske Vid. Sel. Skr., Nat. og mat. Afd. 9. Række III. 3. 1932.

BARNDOMSFORELSKELSE

Hvorfor det just blev hende, min Kærlighed faldt paa, ved jeg ikke rigtig. Der var en hel Del Pigebørn blandt mine Legekammerater, og de var alle meget søde og indtagende, syntes jeg. Men der var noget, jeg ved ikke hvad, der gjorde, at kun K. M. virkelig betød noget for mig. I hendes Nærhed var man glad; en Leg blev først da en rigtig Leg, naar hun var med. At fange hende i »To Mand frem for en Enke« — og det kunde jeg, for jeg løb godt — kastede et Lykkens Skær over flere Dage derefter. Synge kunde jeg desværre ikke, men deklamere kunde jeg, naar jeg i de lange Eftermiddagstimer laa alene ude »paa Heden« og passede Køerne. Der kunde ingen høre det, naar jeg med høj Røst citerede *Bjørnstjerne Bjørnsons* herlige Sange:

»Nu tak for alt, ifra vi var små
og legte sammen i skog og lage'[1]).
Jeg tænkte, legen den skulde gå
op i de grånende dage.
. . . .
. . . .« (Synnøves Sang).

»Holder du af mig,
holder jeg af dig
alle mine levedage;
sommeren var kort,
græsset blegner bort,
kommer med vor leg tilbage.
. . . .
. . . .« (»En glad gut«).

---

[1]) Lage': Laget (Selskabet).

Men det store, det alt overskyggende Spørgsmaal var: holdt hun ogsaa af mig? Sang hun i en fredelig, ensom Stund ogsaa med Synnøve og med »en glad gut« — og med Tanken paa mig? Spørge hende turde jeg nu slet ikke; jeg har altid været sky, genert og tilbageholdende. Jeg haabede; en lidt ældre fælles Veninde var kommen med nogle Bemærkninger, der, i hvert Fald i min velvillige Fortolkning, kunde tydes som om hun godt kunde lide mig. Men det var jo rart at faa Sikkerhed. Der lurede mange Farer; hun var et Par Aar ældre end jeg, der oven i Købet var lille af Vækst og ikke nogen særlig Kraftkarl, dansede ret daarlig, o. s. v., o. s. v. Ganske vist, jeg havde min Fremtid; den skulde blive stor og straalende — hvordan og hvorledes, var jeg endnu ikke helt klar over, men noget rigtig fint og stort skulde jeg nok drive det til, saaledes at jeg med fuld Ret og med Udsigt til Held senere hen kunde bede om hendes Haand og Hjerte. Det var den Trøst, jeg maatte leve paa, naar hun til Ungdomsgilderne dansede med de unge Karle, medens jeg endnu var for meget Dreng til at være med i Laget.

Helt sikker paa, at hun vilde modstaa Mellemtidens fristende Tilbud, var jeg jo ikke; men der gaves et — efter fleres Udsagn — sikkert Middel til at se ind i Fremtiden i saadanne Tilfælde. Med bankende Hjerte besluttede jeg at prøve det. To Sankt Hansurter blev bundet sammen, saa Blomsterklaserne vendte hver sin Vej. De sammenbundne Urter derefter hængt op — godt skjult paa en Hanebjælke — med P. og K. M. indridset ved hver sin Blomsterklase. Og se, det gik, som det skulde: Sankt Hansurterne voksede videre — vi skulde altsaa begge leve — og endnu bedre: de to Blomsterklaser bøjede sig mod hinanden. Der var slet ingen Tvivl, det maatte blive til en lykkelig Forbindelse mellem os! Men ak, det varede kun kort, saa bøjede Blomsterne sig igen fra hinanden, og for hver følgende Middagsstund, naar jeg klatrede op til min

Hanebjælke for at se, om de dog ikke igen vilde bøje sig sammen, saa *var* Afstanden blot bleven endnu større end Dagen forud.

Det var sørgeligt; men Prøven var maaske heller ikke helt sikker! Planternes Vækst og Vægt, Lysfordeling og Fugtighed havde maaske endnu mere Betydning for Urternes Forhold — end K. M.'s og mine Følelser. En vis Trods over Skæbnen, eller i hvert Fald over Sankt Hansurternes Tolkning af denne, kom op i mig. Det var atter *Bjørnson*, der maatte til for at udløse mine Følelser:

»Løft dit hode, du raske gut!
om et håb eller to blev brudt,
blinker et nyt i dit øje,
straks det får glans af det høje!
....
....

Løft dit hode, og sjung det ud!
aldrig kuer du vårens skud;
hvor der er gjærende kræfter,
skyder det året efter.
....
..............................«

(Øyvinds Sang fra »En glad gut«).

Men det blev alligevel Sankt Hansurterne, der fik Ret. Begge har vi dannet Hjem og Arne, hvor Glæde og Lykke ikke har været nogen fremmed Gæst — men den ene i Jylland, den anden i København.

EVIGHEDSMASKINE
BREV TIL KONGEN — REGNEMASKINE

Vor Søndermark var meget let Jord, og især Kapelbakken meget sandet, saa baade Græs og Korn ofte led stærkt af Tørke i de ret hyppigt regnfattige Forsomre. Det var trist at se, og efter at jeg havde set Vandingens overordentlig gavnlige Indflydelse paa Græsvæksten i vor Eng og paa Græs- og Kornafgrøder paa de sandede Agre i Hjortlund, var jeg ikke i Tvivl om, at en Vanding af vor Søndermark vilde være af den største Betydning, ja vilde forvandle vor Mark til meget nær en Edens Have. Og Vandet fandtes lige i Nærheden, idet Varde Aa bugtede sig næsten helt ind til Kapelbakken, saa at Afstanden kun var omkring 50 m. Men Spørgsmaalet var, hvordan man skulde faa Vandet op til Kapelbakkens Top. Der maatte selvfølgelig benyttes en Pumpe af en eller anden Slags, og den vilde koste en Del, men det var i Hovedsagen en Udgift een Gang for alle. Anderledes med Drivkraften til Pumpen. Ja, man kunde maaske benytte en Vindmotor, i saa Fald vilde de daglige Driftsudgifter heller ikke blive ret store. Men denne Løsning havde den meget store Fejl, at det i de tørre Perioder ogsaa ofte var Vindstille eller i hvert Fald kun en ganske svag Vind, saa man kunde risikere, at hele Anlægget i en særlig tør Sommer blev ganske virkningsløst. Saa den Vej fandt jeg ikke tilfredsstillende. Saa var der den Mulighed at anskaffe en Dampmaskine eller en anden brændselbrugende Kraftmaskine til at trække Pumpen. Den Vej var utvivlsomt teknisk farbar; men jeg

var bange for, at den vilde blive for dyr i Drift, naar man foruden Pasningen ogsaa skulde udrede Brændselsudgifterne. Her var gode Raad dyre, og jeg spekulerede længe paa Problemet. Til sidst fandt jeg — som jeg da troede — en radikal Løsning af denne Vanskelighed. Jeg syntes da, at der var noget unaturligt i, at man, for at faa en Maskine til at gaa rundt og trække noget, nødvendigvis maatte putte en Del sort og snavset Kul, Tørv eller lignende ind i et Ildsted og brænde det der. Det maatte da vistnok være en Ubehjælpsomhed; man maatte kunne finde en billigere og nemmere Løsning. En saadan fandt jeg da ogsaa! Men saa gjaldt det jo først og fremmest om at gøre min udmærkede Ide forstaaelig for andre, og i det Øjemed maatte der nødvendigvis laves en Tegning. Det var nu ikke saa lige til. Jeg havde aldrig lært at tegne og kendte ikke de Redskaber, man benytter dertil, saa lidt som saadanne Hjælpemidler som Viskelæder og Tusch. Og det var altfor flovt at tale om denne Sag med andre, der eventuelt vilde være i Stand til at hjælpe mig hermed. Naa, man kan klare sig med lidt, naar det er nødvendigt. Jeg fik en af mine Paarørende til at købe nogle smaa Ark Tegnepapir og en lille Trælineal i Varde. En Blyant havde jeg selv. Men da jeg ikke kendte Viskelæder var der en principiel Vanskelighed: Naar to Blyantslinier skal støde sammen i et Hjørne, hvordan kan man da undgaa, at i det mindste en af Blyantsstregerne rager udenfor Hjørnet; det vilde baade se grimt ud og virke forstyrrende. Jeg løste Problemet paa den Maade, at jeg først tegnede Maskinen ved at ridse i Tegnepapiret med en Stoppenaal, og først derefter »trak Tegningen op« med Blyantsstreger. Det var lidt besværligt, men gik iøvrigt ganske godt. Maskinen blev tegnet og Beskrivelsen lavet i første Halvdel af Sommeren 1889, i Hovedsagen i Middagsstunden mens Resten af Familien sov til Middag. Maskinens Indretning vil fremgaa af Docent *Borch's* Bedømmelse af samme, som findes gen-

givet lidt længere fremme i Bogen. Tegningerne var fordelt paa 4 Ark og et af disse er i formindsket Størrelse gengivet i Fig. 1 a, b Side 78 og 79.

Efter Færdiggørelsen af Tegninger og Beskrivelse kom det næste alvorlige Spørgsmaal: til hvem skulde jeg sende dette udmærkede Projekt; hvem kunde jeg faa til at give en sagkyndig Bedømmelse af min Opfindelse, der — hvis den var gennemførlig — vilde blive af uhyre Betydning for Menneskeheden? Jeg overvejede Spørgsmaalet grundigt og kom til Slut til det Resultat, at Forslaget skulde sendes til Kongen, Christian IX. Han var Landets Overhoved, og han vilde bedst kunne afgøre, hvorledes Sagen burde gribes an. Jeg skrev derfor — omkring 25. August 1889; Brevet er udateret — følgende Brev til Hans Majestæt:

»[1])Deres Majestæt!

Allernaadigste Konge!

Jeg beder Deres Majestæt undskylde, at jeg — en fattig, femtenaars Bondedreng — besværer Dem med følgende, skjønt jeg dog ikke har nogen Garenti for, at det er andet end Luftkasteller, byggede af en arbejdlysten Hjærne. Ja paa Luften er det bygget; men jeg vilde dog nødig tro, det skulle være Luftkasteller; og der for var det, at jeg, da jeg ikke vidste, til hvem jeg skulle henvende mig for at faa det undersøgt, nu sender det til Dem med Bøn om, at Deres Majestæt vil lade det undersøge af Sagkyndige, om der kan være nogen Mulighed for, at det kan lade sig gjøre, thi jeg er kun en simpel Bondedreng og har ikke faaet anden Undervisning end den, der gives i Almueskolerne, saa jeg kan ikke bestemt afgjøre det. Angaaende Lufttryksdrivkrafts Maskinen vilde jeg gjærne bemærke følgende: Den her fremsendte Tegning, (der kun er meget maadeligt udført; thi jeg har aldrig forsøgt mig før i dette Fag og har havt en Time i Middagsstunden til min Raadighed), er kun et Udslag for, hvorledes jeg har tænkt mig, den skulde være, og bedes ej betragtes som andet; thi den vil naturligvis komme til at undergaa store Forandringer, om ikke andet saa dog Rørets Længde. Det vilde dog vistnok ogsaa være bedst, der var flere, men mindre Luftpumper; dog alt

[1]) Her, som overalt i det følgende, er Originalernes Stave- og Skrivefejl gengivet i uforandret Form.

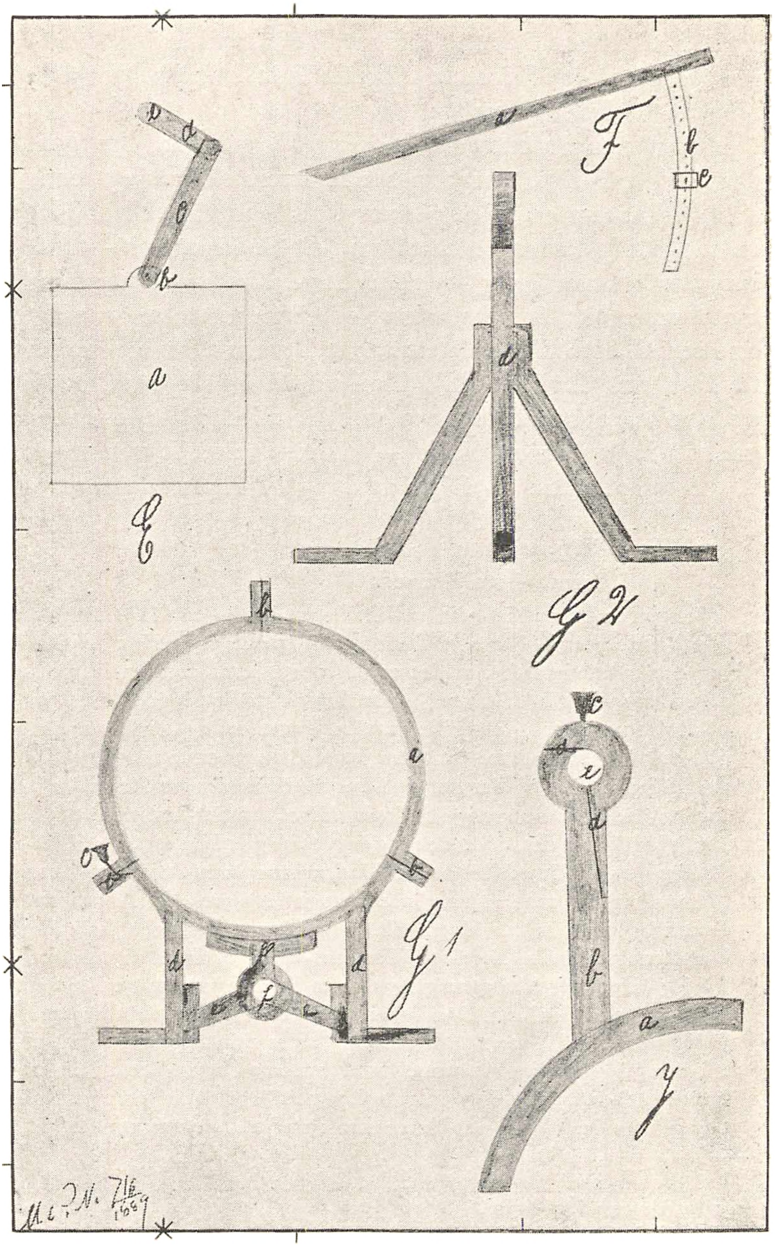

Fig. 1 a.

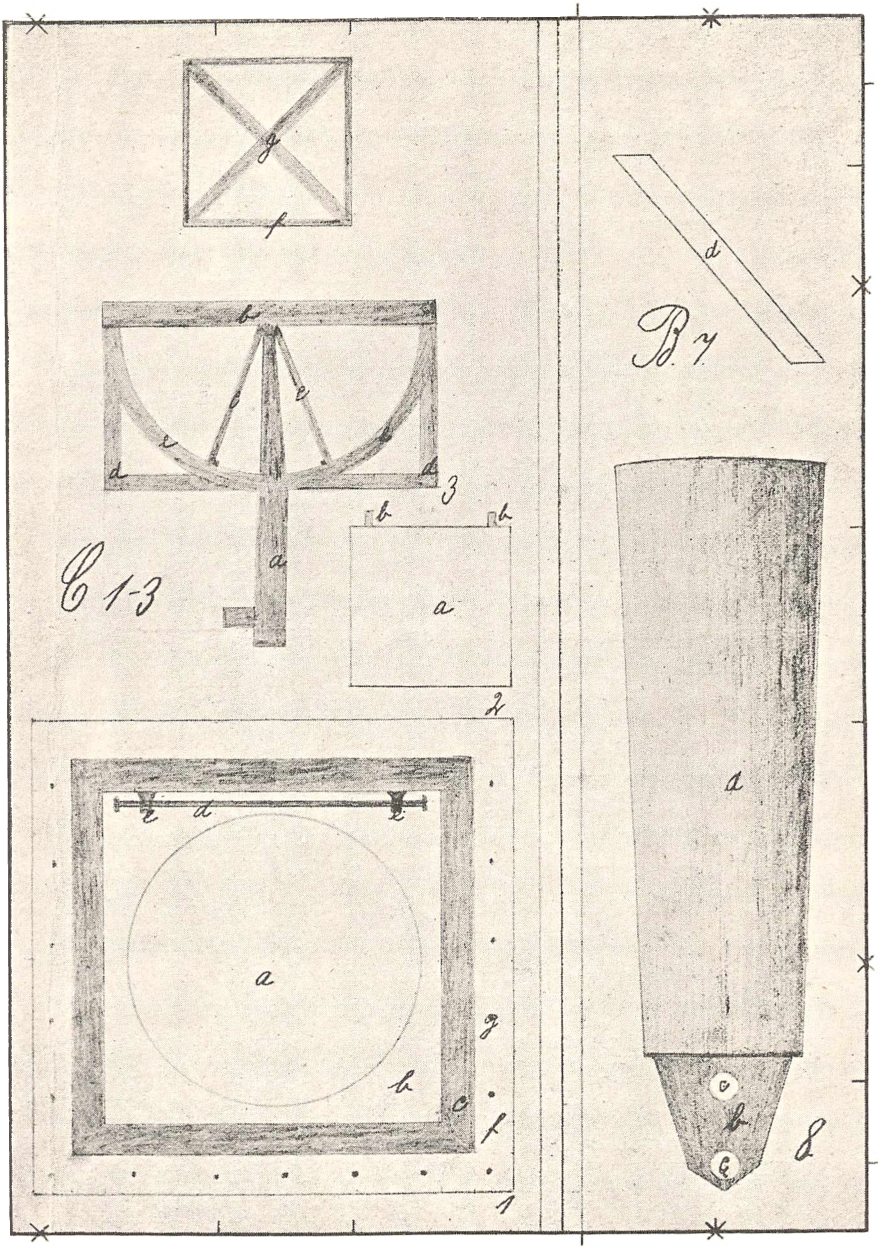

Fig. 1 b.

dette stilles til de Sagkyndiges Overvejelse. — Og beder jeg Deres Majestæt sende mig et Par Linjen om, hvad Udfaldet af Undersøgelsen bliver.

Gud velsigne Deres Majestæt med højagtede Familie!

Deres underdanige Tjener
Peder Oluf Pedersen.

Adr. Gaardejer P. Pedersen,
Sig,
per Varde«.

Side 82 og 83 viser en fotografisk Gengivelse af Brevet[1]). Jeg var naturligvis uhyre spændt paa, hvad der nu vilde ske og efter Forløbet af et Par Dage, ventede jeg hver Morgen, at i Dag maatte Svaret da komme. Saa endelig i første Uge af Oktober, da jeg passerede Kroen med mine Køer paa Vejen til Hedemarken, kom Kromanden ud med et stort Brev til mig. Han sagde: »Her er et mærkeligt Brev fra Amtmanden, men det maa vist alligevel være til dig, for det er i hvert Fald dit Navn, der staar udenpaa Konvolutten.« Naa, Køerne og jeg skulde jo videre ud paa Heden, saa jeg fik foreløbig kun Lejlighed til lige at aabne Brevet og konstatere, at det virkelig var til mig og Svar paa mit Brev til Kongen. Det er næppe nødvendigt at fortælle, at jeg skyndte mig mest muligt med at faa Køerne ud paa Heden og faa dem tøjret der. Saa først kunde jeg gaa i Gang med at studere Svaret. Et Held var det, at jeg i Skolen havde lært at læse gotisk Skrift, for den sendte Afskrift af Betænkningen over min Maskine var skrevet med gotiske Bogstaver. Men før jeg gengiver denne Bedømmelse, maa jeg fortælle, hvad der var sket med mit Andragende til Kongen, og det sker vist bedst ved at gengive de officielle Skrivelser, der var vekslet i Sagens Anledning.

Den 10. September 1889 tilskriver Indenrigsministeriet den polytekniske Læreanstalt saaledes:

[1]) Sig Kro var Brevsamlingssted, men jeg tror nok, at en af mine Søstre bragte Brevet til Varde.

»INDENRIGSMINISTERIET Kjøbenhavn, den 10. September 1889.

I det med Bilag hosfølgende fra Hans Majestæt Kongens Kabinetssekretariat hertil oversendte Andragende anholder Peder Oluf Pedersen af Sig ved Varde om, at det deri ommeldte, af ham konstruerede Apparat maa blive gjort til Gjenstand for sagkyndig Bedømmelse. —

I denne Anledning skulde man tjenstligt udbede sig Læreanstaltens Yttringer ved det Indesluttedes Tilbagesendelse behagelig meddelte. —

P. M. V.
sign. Bache.

Til
Den polytekniske Læreanstalt.«

Den 12. September anmoder Læreanstaltens Direktør, Professor *Julius Thomsen*, Docent i Maskinlære *S. C. Borch* om en Udtalelse i Sagen, og denne afgiver allerede den 14. September en udførlig Betænkning, der ordret findes gengivet i nedenstaaende Skrivelse af 21. September 1889 fra den polytekniske Læreanstalt til Indenrigsministeriet; dog skyldes sidste Stykke i Brevet Læreanstaltens Direktør og er med Professor Thomsens egen Haand paaført Docent Borch's Betænkning. Læreanstaltens Skrivelse lyder saaledes:

»DEN POLYTEKNISKE LÆREANSTALT Kjøbenhavn, den 21. September 1889.

Under 10de d. M. har Ministeriet begjært Betænkning over den
:|: hermed tilbagefølgende Ansøgning med Bilag, hvori Peder Oluf Pedersen andrager om, at det deri ommeldte, af ham konstruerede Apparat maa blive gjort til Genstand for sagkyndig Bedømmelse.

I den Anledning undlader man ikke at meddele Følgende:

Apparatet indeholder en Kasse, som staaer i Forbindelse med en Luftpumpe, der udpumper Luft af Kassen. Fremdeles findes der en lang Rørledning, som fører Luft fra det Frie ind i den nævnte Kasse. Gjennem Rørledningen vil der komme til at gaae en Luftstrøm, saalænge Luftpumpen arbejder.

Indeni Rørledningen er der anbragt Axler, forsynede med udstaaende, skraatstillede Vinger, som paavirkes saaledes af Luftstrømmen i Røret, at Axlerne derved komme til at løbe rundt. Fra

Allernaadigste Konge!

Jeg beder Deres Majestæt undskyla
at jeg – en fattig, femtenaars Bondedreng
besværer Dem med fölgende, skjönt jeg a
ikke har nogen Garanti for, at det er and
end Luftkasteller, byggede af en arbejdlysten
Hjærne. Ja paa Luften er det bygget, m
jeg vilde dog nödig tro, det skulle være Luf
kasteller; og der for var det, at jeg, da jeg ik
ke vidste, til hvem jeg skulle henvende
mig for at faa det undersögt, nu sender det
til Dem med Bön om, at Deres Majestæt
vil lade det undersöge af Sagkyndige, om
der kan være nogen Mulighed for, at det ka
lade sig gjöre; thi jeg er kun en simpel Bo
dedreng og har ikke faaet anden Undervisn
end den, der gives i Almueskolerne, saa jeg
kan ikke bestemt afgjöre det. Angaae
de Lufttryksdrivkrafts Maskinen vilde j

M.C.D. 716/1889
Im. K. K. 1889 J. Nr. 1450 Bil. 5 31/8.

gjærne bemærke fölgende: Den her frem=
sendte Tegning (der kun er meget maadeligt
udfört; thi jeg har aldrig forsögt mig för i
dette Fag og har havt en Time i Middagsstund=
den til min Raadighed), er kun et Udslag
for, hvorledes jeg har tænkt mig, den skulde
være, og bedes ej betragtes som andet; thi den vil
naturligvis komme til at undergaa store Foran=
dringer, om ikke andet saa dog Rörets Længde
Det vilde dog vistnok ogsaa være bedst, der var
flere, men mindre Luftpumper; dog alt dette stil
les til de Sagkyndiges Overvejelse. – Og beder jeg
Deres Majestæt sende mig et Par Linjen om,
hvad Udfaldet af Undersögelsen bliver.

Gud velsigne Deres Majestæt med höjagtede
Familie.

Deres underdanige Tjener

Peder Oluf Pedersen.

Adr. Gaardejer P. Pedersen

disse Axler forplantes Bevægelsen videre ved Hjælp af Tandhjul til andre Axler, som dels ere bestemte til at trække Luftpumpen og dels til at drive forskjellige Arbejdsmaskiner ved den formentlig »tiloversblevne Kraft«. Hensigten med Maskinen er saaledes den at frembringe Arbejde af intet, hvilket er en Umulighed, og Maskinen selv maa nærmest betegnes som et perpetuum mobile. Hvis Maskinen blev udført vilde den, selv med den mest fuldkomne Konstruktion og Forarbejdelse, ikke være istand til at trække sin egen Luftpumpe, endsige afgive Arbejde til andre Maskiner.

Om end Projektet saaledes i og for sig er værdiløst, kan man dog ikke undlade at bemærke, at det vidner om en for en femtenaars Dreng ualmindelig Lyst og Evne til mekaniske Konstruktioner, idet der aabenbart er anvendt megen Flid og Omhu derpaa. Maskinen er nøje gjennemtænkt i alle Enkeltheder, som uagtet deres naive og ubehjælpsomme Former bære Præget af et betydeligt Tankearbejde, idet de saa at sige ere frembragte fra bar Grund uden tekniske Kundskaber og uden andre Forbilleder end de, som almindelige simple Landbrugsmaskiner kunne afgive. Ansøgeren har sikkert i længere Tid været aldeles optaget af sit Projekt; dette var ganske vist ifølge sin Natur haabløst, men det har han ikke kunnet indsee, da han dertil manglede de fornødne Forudsætninger.

Der synes saaledes at være Grund til at antage, at Ansøgeren vilde kunne udrette noget paa det tekniske Omraade, saafremt han ved at gjennemgaae et Kursus i et teknisk Institut kunde tilegne sig de for saadanne Arbejder uundværlige theoretiske Kundskaber.

sign. Julius Thomsen.

sign. A. N. Ørsted.

Til

Indenrigsministeriet.«

Med Skrivelse af 30. September 1889 sendtes en Afskrift af Læreanstaltens Betænkning gennem Amtmanden over Ribe Amt til mig, og det var denne Betænkning, jeg nu med blandede Følelser studerede. Min stolte Plan til en Evighedsmaskine — et perpetuum mobile — tog Læreanstalten uden videre Livet af, men iøvrigt var Betænkningen meget venlig og anerkendende, saa jeg følte mig, omend noget vemodig, saa dog nærmest glad og stolt.

Ved Hjemkomsten med Køerne om Aftenen fik Far og Mor snarest mulig den store Nyhed overbragt: At jeg havde

faaet et langt og indgaaende og fint Svar paa mit Brev til Kongen. Far og Mor, der vidste, at jeg havde sendt mit Andragende til Kongen, var ret naturlig forbavsede over, at alle disse høje Autoriteter: Hans Majestæt Kongen, Indenrigsministeriet, den polytekniske Læreanstalt og Amtmanden, virkelig behandlede lille Peders Skrivelse og Tegning med en saa iøjnefaldende Alvor og Omhyggelighed. Lidt stolte var de vel nok, men tillige lidt betænkelige. Det bar maaske hen imod, at deres eneste og kære Søn ikke vilde blive hjemme og overtage Gaarden efter dem, saaledes at de kunde komme paa Aftægt hos ham. Det havde nu været deres kæreste Ønske gennem adskillige Aar. Havde det saa endda været til Skolelærer eller Præst, at deres lille Peder vilde studere, det vidste man da, hvad var. Og saa havde der oven i Købet været en Mulighed for, at han engang kunde blive Skolelærer i Sig eller Præst i Thorstrup-Horne. Men dette at uddannes ved et teknisk Institut, hvad førte det til. Og kunde Peder klare det, vilde han ikke blot gaa i Hundene. Endelig havde de jo slet ikke Raad til at lade ham »læse«. Der var Stof til mange Bekymringer.

Jeg blev derimod mere klar over mine Fremtidsmaal. En Sommerdag, vistnok 1887 eller 1888, havde jeg, som nævnt foran, læst i Avisen, at den franske Republiks Præsident, *Sadi Carnot*, var Polytekniker. Jeg husker, at vi var ved at køre Rug ind, mens jeg gik og funderede herover og tog den Beslutning, at ogsaa jeg vilde være *Poly*tekniker, hvis der var nogen Mulighed derfor. Men kunde man uddanne sig til Polytekniker her i Landet? Var der en Skole for *Poly*teknikere her i Landet? Hvis der fandtes en saadan, hvilke Fordringer stilledes der da for Optagelse paa Skolen? Det havde jeg ikke nogen Anelse om. Men nu fremgik det af Indenrigsministeriets Skrivelse, at vi i København havde en Polyteknisk Læreanstalt, der øjensynlig ledede af en Mand ved Navn *Julius Thomsen*. Det var uden Tvivl ham, man skulde se at komme i rigtig Forbindelse med. Men hvor-

ledes? Min Evighedsmaskine havde, teknisk set, ikke været nogen Succes. Jeg maatte se at gøre det bedre næste Gang.

Efter nogen Grublen frem og tilbage tog jeg fat paa Konstruktionen af en Regnemaskine. Selve Udførelsen af Tegningen gik noget lettere denne Gang. Lærer *Jensen* vidste nu, at jeg havde sendt Tegninger til en Maskine til Kongen, og han havde læst Svaret. Med den Hjælpsomhed, der altid prægede ham, tilbød han mig straks at hjælpe mig lidt til Rette med Tegning. Selv var han ikke særlig dygtig i dette Fag, men han havde dog et lille Tegnebestik med Passer og Ridsefjer, Lineal og Trekant samt Tusch og Viskelæder. Han viste mig Brugen af alle disse nyttige Ting og laante mig dem alle. Det var ingen Sag at tegne nu, men det var ikke saa lige en Sag at hitte ud af, hvorledes man kunde konstruere en Maskine, der vilde være i Stand til at regne, og det baade Addition, Subtraktion, Multiplikation, Division, Potensopløftning og Roduddragning. Men det lykkedes; Maskinen blev tegnet og beskrevet og saa indsendt til Hr. *J. Thomsen.* Brevet lyder saaledes:

»Den Polytekniske Læreanstalt.

Hr. J. Thomsen.

Dette er anden Gang, at jeg forsøger min Lykke som Opfinder; første Gang skete det gjennem Hs. Majestæt Kongen; og jeg takker meget for den venlige Maade hvorpaa Bedømmelsen er skrevet og den mig givne Anbefaling. I det Haab, at De vil gjøre det samme denne Gang, sender jeg herved Tegningerne til Deres Bedømmelse. —

Grunden til, at jeg atter forsøger min Lykke, ligger i min store Lyst til det mekaniske; men da mine Forældre ikke godt have Raad til at lade mig studere, vilde jeg gjærne spørge, om der kan gives Understøttelse?

Sig, den 27. Januar 1890.

Allerærbødigst

Peder Oluf Pedersen.

Efterskrift: Frimærke til Svar medfølger, og beder jeg saafremt det ikke duer, at sende Tegningerne pr. Adr. Hr. P. Pedersen. Sig pr.

Varde. — Endvidere bemærkes det, at jeg er $15^1/_2$ Aar og kun har nydt en god Almueskoleundervisning, samt at Tegninger og det Hele er udført af mig uden Hjælp.«

Beskrivelsen af Regnemaskinen, der fylder 4 tætskrevne Foliosider, har følgende Overskrift:

»Forklaring over Tegningerne
til Regnemaskinen og dens Brug.«

Beskrivelsen findes i Læreanstaltens Arkiv, men Tegningerne er desværre forsvundne.

Da jeg ved Midten af Marts Maaned endnu ikke havde hørt noget fra Hr. »J. Thomsen«, blev jeg utaalmodig og sendte ham et Rykkerbrev[1]), saaledes som det fremgaar af følgende Skrivelse:

»DEN POLYTEKNISKE
LÆREANSTALT

Kjøbenhavn, d. 22. Marts 1890.

I Anledning af Deres Skrivelse af 17. d. M. til Læreanstaltens Direktør, Professor Thomsen, skal jeg meddele Dem, at den af Dem konstruerede Regnemaskine er for kompliceret, og at dens Dele ere formeget udsatte for Slid, til at den vil kunne faae nogen videre Betydning.

Grunden til, at De ikke har faaet Svar paa Deres tidligere Skrivelse, ligger i, at Professor Thomsen har søgt at skaffe Dem Understøttelse til Deres Uddannelse i det tekniske Selskabs Skole her, og De skal senere faae Underretning om Resultatet af hans Bestræbelser. Deres Undervisning der kan først begynde til Efteraaret.

Ærbødigst
sign. A. N. Ørsted,[2])
Inspektør.

Hr. Peder Oluf Pedersen«.

Imidlertid havde Rygtet om min Evighedsmaskine og dens Indsendelse til Kongen bredt sig og var bl. a. naaet ud til Lærer *J. L. W. Marke* (f. 1854, d. 1923) i Varde, Forstanderen for Varde tekniske Skole. Lærer Marke blev

---

[1]) Dette Brev findes ikke i Læreanstaltens Arkiv.

[2]) *A. N. Ørsted* (f. 1829, d. 1900). Søn af *H. C. Ørsted.* 1854 polyteknisk Kandidat, 1860—1900 Inspektør ved den polytekniske Læreanstalt.

saa interesseret i min Person — jeg tror nok, at Lærer *Jensen* hjalp med til at vække denne Interesse — at han sendte Bud efter mig og tilbød at undervise mig gratis i Tegning m. m. paa Varde tekniske Skole 3 à 4 Gange ugentlig nogle Timer om Eftermiddagen. Mine Forældre gav mig Lov til at modtage Tilbudet og Undervisningen begyndte i første Halvdel af Februar 1890. Far og Mor betalte for et Jernbanekort Sig—Varde for 2 Maaneder, saa jeg kunde tage frem og tilbage med Toget, men fra Midten af April, da Vinteren kunde regnes at være forbi, gik jeg altid frem og tilbage, en Spadseretur paa ialt 15 km.

Undervisningen fængslede mig i høj Grad; *Marke* var en fortrinlig Lærer og en indtagende, harmonisk Personlighed. Men jeg var meget genert, ikke saa meget overfor Lærer *Marke*, men det frygtelige var, at der foruden mig var 3 à 4 unge Damer fra Varde By, der ogsaa tegnede hos Lærer *Marke*. Nydelige var de, elskværdige og smilende tillige — maaske lidt for meget smilende, syntes jeg, da jeg havde en Anelse om, at lidt af Smilene gjaldt mig. Jeg blev »præsenteret« for dem, en Ceremoni, som jeg aldrig før havde været ude for. Men hvad skulde jeg sige til disse yndige Væsener? Det anede jeg ikke, og følgelig holdt jeg min Mund, saa det var ikke mange Ord, der undslap mig i de 3 à 4 Maaneder, vi tegnede sammen, men elskværdige og forekommende var de mod mig hele Tiden. Ikke alene Lærer *Marke*, men ogsaa hans Hustru (f. 1861, d. 1911) tog sig venligt af mig. Hver Dag, jeg tegnede, var jeg inviteret hen hos *Markes*, hvor Fru *Marke* trakterede med en Kop Kaffe med fint Brød til. Det smagte dejligt, og saa kunde man i Tilgift nyde Synet af Fru *Markes* fine Person og yndige Smil. Hyppigt saa og hørte man smaa Piger, der af Fru *Marke* fik Undervisning i Klaverspil, og ikke sjældent kom et Par Smaafyre og kiggede nysgerrigt paa det landlige Fænomen fra Sig. Den ene af disse er nu Professor i Fysik ved Landbohøjskolen, den anden Arkitekt.

I Midten af April modtog jeg derefter følgende haandskrevne Brev fra Professor *Julius Thomsen*:

DEN POLYTEKNISKE
LÆREANSTALT

Kjøbenhavn, d. 14de April 1890.

Herr P. O. Pedersen.
Sig pr. Varde.

Ifølge de Oplysninger, som jeg efterhaanden har indhentet med Hensyn til Dem, er jeg ikke i Tvivl om, at De vil kunne opnaa at frembringe noget virkeligt godt og brugbart paa det tekniske Omraade, naar De først har erhvervet Dem de Forkundskaber, uden hvilke Deres fremtidige Arbejde for en stor Del vil være spildt.

De vilde ganske vist kunne begynde denne Uddannelse ved at søge Undervisning i et teknisk Institut; men De vil da sikkert inden faa Aar føle, at en væsentlig Hindring for Deres yderligere Udvikling vilde være Deres Mangel paa almindelige Kundskaber, som man altid vil have større Vanskelighed ved at tilegne sig i en ældre Alder.

Saa fremt det derfor er Deres Ønske at bringe det til noget virkeligt godt paa det Omraade, paa hvilket De ifølge Deres Evner synes særligt at maatte komme til at virke, maa jeg bestemt raade Dem til at begynde med at forberede Dem til at kunne underkaste Dem den almindelige Forberedelsesexamen ved at gjennemgaae et Kursus her i Kjøbenhavn. De vil da samtidigt kunne anvende en Del af Tiden til at besøge det tekniske Instituts Tegneundervisning, saa at der ikke tabes nogen væsentlig Tid. Først naar De har underkastet Dem den almindelige Forberedelsesexamen, vil De selv og Andre bedst kunne dømme om, hvorledes Deres fremtidige Udvikling bør ledes.

Saafremt De ikke maatte være i Besiddelse af Midler til at afholde Udgifterne ved det til Deres Udvikling fornødne Ophold i Kjøbenhavn, vil jeg raade Dem til at ansøge Kongen om en Understøttelse til dette Formaal. Naar De da vil sende mig Deres Ansøgning, skal jeg ledsage den med en Anbefaling og sørge for dens Fremme. Ansøgning bør helst skrives paa et Ark Stempelpapir (45 Øre), som De let vil kunne faae i Varde.

(sign.) Julius Thomsen.«

Den 18. April sender jeg saa følgende paa Stempelpapir skrevne Ansøgning til Hs. Majestæt Kongen:

»Drs. Majestæt, Allernaadigste Konge!

Jeg beder Drs. Majestæt undskylde, at jeg herved tillader mig underdanigst at ansøge Drs. Majestæt om Understøttelse til det for

min Uddannelse i det tekniske fornødne Ophold i Kjøbenhavn, efterdi mine kjære Forældre ikke kunne afholde de dermed forbundne Udgifter.

Allerunderdanigst

(sign.) Peder Oluf Pedersen.

Sig, d. 18de April 1890.«

Ansøgningen ledsagedes af følgende Brev til Professor *Thomsen:*

»Hr. Professor Thomsen.

Jeg takker Dem herved paa det hjærteligste for alt, hvad De har gjort for mig, for Deres Venlighed lige fra den første Maskines Bedømmelse og ind til nu, og særlig takker jeg Dem for, hvad De i den sidste Tid har gjort for mig. Ja jeg bringer Dem ikke alene min, men og mine Forældres hjærteligste Tak der for; men jeg kan ikke tolke det, som jeg i mit Hjærte føler, dertil er jeg for lidt Herre over Pennen. —

Hvad den almindelige Forberedelsesexamen angaar, er jeg fuldkommen enig med Dem i, at det vil være det heldigste.

Hvad Midlerne derimod angaar, kan jeg desværre kun tilføje, at mine Forældre ikke kunne bestride Udgifterne ved det til min Uddannelse fornødne Ophold i Kjøbenhavn, thi omend de vel nok kunne laane noget mere paa Ejendommen, saa at det kunne dække for Opholdet en Tid, saa er det en Ting at laane en anden at betale Renterne, og Gud skal vide, det kniber haardt nok med den Gjæld, de have; dog haabe de nok at kun klæde mig under Uddannelsen. — Jeg bringer Dem endnu en Gang min og mine Forældres hjærteligste Tak.

Allerærbødigst

(sign.) Peder Oluf Pedersen.

Sig, d. 18de April 1890.
Ef.S. Ansøgningen medfølger«.

Den 22. April skriver Professor *Thomsen* saaledes til mig:

»DEN POLYTEKNISKE
LÆREANSTALT

Kjøbenhavn, den 22. April 1890.

Hr. P. O. Pedersen.

I Deres Ansøgning mangler Angivelse af Deres Fødselsaar og Dag, samt hvem Deres Fader er, og hvorledes hans økonomiske Stilling er.

Disse Oplysninger beder jeg mig tilstillet, forsynede med Sognepræstens Attestation.

(sign.) Julius Thomsen.«

Herpaa svarer jeg den 26. April som følger:

»Hr. Professor Thomsen.

Herved sender jeg Dem de ønskede Oplysninger med Sognepræstens og Thorstrup-Horne Sogneraads Formands Attestation.

Allerærbødigst
(sign.) Peder Oluf Pedersen.

Sig, den 26de April 1890.«

Erklæringerne har følgende Ordlyd:

»Ifølge Thorstrups-Kirkebog er:

Peder Oluf Pedersen født af Forældrene Gaardmand Peder Pedersen og Hustru Anne Villadsen i Sig 19de (nittende) Juni 1874 (atten hundrede og fire og halvfjerds), døbt i Hjemmet 22de (toogtyvende) Juni og Daaben publiceret i Kirken 2den August samme Aar.

Thorstrup-Præstegaard d. 25de April 1890.

(sign.) Kr. Vedel,
Sognepræst.

L. S.: (Thorstrup-Horne)
(Pastoratets Segl).

Peder Pedersen i Sig, Thorstrup Sogn ejer en lille Gaard, men da denne er behæftet med Aftægt og Gjæld, er hans økonomiske Stilling saaledes at han ikke kan yde noget Bidrag til sin Søn Peder Oluf Pedersens Ophold og Uddannelse i Kjøbenhavn.

Thorstrup-Horne
Sogneraad pr. Varde, den 26. April 1890.

P. S. V.
(sign.) I. S. Søndergaard,
Formand.

(Thorstrup-)
L.S.: (Horne)
(Sogneraad)«

Hvad der yderligere var foretaget i Sagen fremgaar med al ønskelig Tydelighed af følgende Skrivelse fra Professor *Thomsen* til Hs. Majestæt Kongens Kabinetssekretær:

»DEN POLYTEKNISKE LÆREANSTALT

Kjøbenhavn, den 10de Maj 1890.

Hermed 5 Bilag.

I Anledning af det fra den 16aarige Bondesøn Peder Oluf Pedersen af Sig ved Varde til Hans Majestæt Kongen indgivne Andragende af 18de April d. A. troer jeg at burde meddele følgende Oplysninger:

Med en Skrivelse af 10de September f. A. fra Indenrigsministeriet modtog Læreanstalten et fra Hs. Majestæt Kongens Kabinetssekretariat oversendt Andragende fra Peder Oluf Pedersen af Sig ved Varde, hvori denne anmoder om, at et af ham konstrueret Apparat maatte blive gjort til Gjenstand for sagkyndig Bedømmelse.

I den Anledning anmodede jeg Læreren i Maskinlære og teknisk Mekanik ved den polytekniske Læreanstalt, Docent Borch, om en Undersøgelse og Udtalelse over dette Apparat. Undersøgelsen viste, at Apparatet nærmest skulde være et »perpetuum mobile«, altsaa løse en umulig Opgave; men Docent Borch udtaler i Slutningen af sin Skrivelse følgende:

»Om end Projektet saaledes i og for sig er værdiløst, kan man dog ikke undlade at bemærke, at det vidner om en for en femtenaars Dreng ualmindelig Lyst og Evne til mekaniske Konstruktioner, idet der aabenbart er anvendt megen Flid og Omhu derpaa. Maskinen er nøje gjennemtænkt i alle Enkeltheder, som uagtet deres naive og ubehjælpsomme Former bære Præget af et betydeligt Tankearbejde, idet de saa at sige ere frembragte fra bar Grund uden tekniske Kundskaber og uden andre Forbilleder end de, som almindelige simple Landbrugsmaskiner kunne afgive. Ansøgeren har sikkert i længere Tid været aldeles optaget af sit Projekt; dette var ganske vist ifølge sin Natur haabløst, men det har han ikke kunnet indse, da han dertil manglede de fornødne Forkundskaber.«

Der synes saaledes at være Grund til at antage, at Ansøgeren vilde kunne udrette noget paa det tekniske Omraade, saafremt han ved at gjennemgaae et Kursus i et teknisk Institut kunde tilegne sig de for saadanne Arbejder uundværlige theoretiske Kundskaber.

Betænkningen blev sendt til Indenrigsministeriet ved en Skrivelse fra Læreanstalten af 21de September f. A., og derfra bragt til Ansøgerens Kundskab.

Med en Skrivelse af 27de Januar d. A. modtog jeg dernæst et nyt Andragende fra nævnte P. O. Pedersen om at faae en anden Opfindelse bedømt, idet han udtaler Ønsket om at faae Lejlighed til at udvide sine Kundskaber. Jeg anmodede derfor Docent Borch om ogsaa at underkaste denne Opfindelse, en Regnemaskine, en Undersøgelse og Bedømmelse, og han afgav følgende Erklæring:

»Maskinen, der skal kunne udføre baade Addition, Subtraktion, Multiplikation, Division, Potensopløftning og Roduddragning er vistnok i og for sig værdiløs, thi dels er den besværlig og omstændelig at bruge, og dels beroer Resultatets Rigtighed paa, om nogle, i forskjellige Valsers Overflader indskaarne Riller, der skulle være formede efter visse bestemte Kurver, er aldeles nøjagtige. Forfærdigelsen af Maskinen med den fornødne Nøjagtighed vil derfor være forbundet med særlige Vanskeligheder, og selv om man ogsaa har opnaaet at faae Maskinen til at vise rigtig, vil den med Tiden snart blive upaalidelig paa Grund af Sliddet.

Er end saaledes Maskinen i og for sig uden Interesse, saa viser den dog umiskjendelig, at dens Konstruktør, der jo er en Dreng paa $15^{1}/_{2}$ Aar og kun har nydt Almueskoleundervisning, maa være i Besiddelse af en mere end almindelig Lyst og Interesse for at sysle med mekaniske Konstruktioner, og dertil af en ikke ringe Opfindsomhed. Herom vidnede ogsaa den af ham tidligere konstruerede Maskine, der har været forelagt Læreanstalten til Betænkning, men det synes endnu mere at fremgaae af nærværende Projekt. Det er herefter meget rimeligt, at han vilde blive istand til at præstere noget særligt udmærket, hvis der gaves ham Lejlighed til at erhverve de dertil fornødne Kundskaber, alt under Forudsætning af, at han er i Besiddelse af den fornødne Stadighed til at gjennemgaae et regelmæssigt Studium«.

Efter Modtagelsen af denne Erklæring ansaae jeg det for min Pligt at skaffe mig nøjagtige Oplysninger om dette mærkelige unge Menneske, som i en Alder af 15—16 Aar og uden væsentlige Forkundskaber gav sig i Kast med Løsningen af større Opgaver, og jeg anmodede derfor Professor Christiansen, som er kjendt i Egnen ved Varde, om at forskaffe mig en Udtalelse fra en paalidelig Mand sammesteds.
:|: Resultatet blev tvende vedlagte Skrivelser, den ene fra Pastor Chr. Olrik i Ølgod, den anden fra Sognepræsten Kr. Vedel i Thorstrup.

Begge disse Skrivelser bestyrkede i høj Grad min Formodning om, at nævnte P. O. Pedersen maatte være i Besiddelse af ualmindelige store Evner i teknisk Retning, og da jeg af Brevene saae, at han to

Gange om Ugen besøgte den tekniske Skole i Varde, anmodede jeg Forstanderen for den tekniske Skole i Kjøbenhavn, Kaptajn Thalbitzer, om at søge Oplysninger igjennem Skolen i Varde. — Dennes Forstander, W. Marke, besvarede da Anmodningen i vedlagte Skrivelse af 10de April, der helt igjennem vidner om, at det unge Menneske maa være ualmindeligt begavet og fortjener at støttes i sin Udvikling. Her udtales saaledes »at han i usædvanlig høj Grad er i Besiddelse af Anlæg for Tegning,« at »hans Evne til hurtig at opfatte og forstaa en Opgave er forbavsende«, at »han er et flinkt, retskaffent, ualmindelig lærenemt og lærelystent Menneske« og at han maa »anbefale ham paa det varmeste« til at støttes i sin Udvikling.

Endnu skal jeg kun tilføje, at Peder Oluf Pedersen ifølge indhentet Daabsattest er født af Forældrene Gaardmand Peder Pedersen og Hustru Anne Villadsen i Sig den 19de Juni 1874 — han har *altsaa endnu ikke 16 Aars Alderen* —, og at hans Fader, efter en fra Sogneraadet i Thorstrup-Horne indhentet Erklæring, »ejer en lille Gaard, men da denne er behæftet med Aftægt og Gjæld, er hans økonomiske Stilling saaledes, at han ikke kan yde noget Bidrag til sin Søn Peder Oluf Pedersens Ophold og Uddannelse i Kjøbenhavn.«

Efter de foreliggende Oplysninger er jeg nu fuldt overbevist om, at *der her foreligger et Tilfælde, hvor det Offentlige bør træde til for at støtte Udviklingen af et ungt Menneske, der rigtigt ledet i sin Udvikling maa kunne komme til at indtage en fremragende Plads paa Teknikkens og Opfindelsernes Omraade.*

Det første Skridt maa imidlertid være at lade ham gjennemgaae et Kursus her i Kjøbenhavn i de almindelige Skolefag, saa at han kan underkaste sig Forberedelsesexamen; han vil da have Lejlighed til at anvende sin Fritid til i det tekniske Institut at udvide sin Færdighed i Tegning m. m.

Hvorledes hans yderligere Udvikling skal ledes vil først kunne afgjøres efter at man nærmere har lært hans Udholdenhed og øvrige Evner at kjende ved Forberedelsen til den omtalte Examen.

At P. O. Pedersen er i Besiddelse af en for en ung Bondedreng ualmindelig Orden i Skrift og Tanker vil fremgaae af hans vedlagte Beskrivelse af den omtalte Regnemaskine.

Idet jeg tilføjer, at der er Grund til at antage, at P. O. Pedersen vil faae en maanedlig Understøttelse af 25 Kr. fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, maa jeg varmt anbefale ham til yderligere Understøttelse.

(sign.) Julius Thomsen.«

Bilag 1.

Ølgod Præstegaard, d. 10de Marts 1890.

Kjære hr. professor Christiansen!

. . . .[1]

Med glæde skal jeg meddele om det unge menneske, hvad jeg ved. Idag ved jeg nemlig noget, eftersom hans sognepr. Kr. Vedel idag har været hos mig. Sig ligger nemlig i Thorstrup sogn ved Varde, Thorstrup-Horne pastorat; og der er en holdeplads i Sig, som ligger i nærheden af herregaarden Nørholm. Peder Oluf Pedersen er efter Vedels udsagn en sød, rar dreng, hvor geniale tanker pludselig skyder sig frem; han stod saaledes og spændte et par heste fra, da han fik tanken om en af sine maskiner, gik ind og tegnede den op. Hans forældre er hæderlige bønderfolk i Sig, hvor faderen har en mindre gård og nok 3 børn, men kun denne ene søn. Han har gjentagne gange bedet sin fader om at måtte lære noget; men denne har ikke villet gå ind derpå. Dog tager han nu ugentlig til Varde og tegner på den tekniske skole. Sognepræst Vedel mener, at han har usædvanlige evner og gaver; og jeg har nu bedet ham om at give Dem nøjagtigere oplysninger om formuesforhold og mere og drengens anlæg. Og der er vist grund til at anse det for heldigt, at han kunde lære noget, for der er jo oftere meget mærkeligt guld her på heden.

Ja, så farvel og tak!

Med højagtelse

(sign.) Chr. Olrik.[2]

Bilag 2.

Thorstrup ved Varde 18/3 90.

Hr. Professor Kristiansen!

Peder Oluf Pedersen er hjemmehørende her, jeg har hørt ham til Examen og forberedt ham til Konfirmation; derfor bad Pastor Olrik i Ølgod mig at give Dem lidt nærmere Svar paa Deres Brev til ham, end han var i Stand til. Dette skal jeg her forsøge paa. Hvad Familieforhold angaar, da er hans Forældre rigtig jævne Bønder, hans Fader skal være en ganske dygtig Regnemester. Han ejer en lille Gaard, men ikke uden Gjæld. Dog antager jeg ikke, at Sønnen vilde være *aldeles* blottet for Midler til sin Uddannelse. Peder er et lille, rart, stille, fordringsløst Menneske, han har været blandt de forreste eller den

[1]) Brevet indledes med nogle private Bemærkninger vedrørende Brevskriverens Familie.

[2]) *Jørgen Christian Fenger Olrik* (f. 1834, d. 1896). Sognepræst i Ølgod 1876—96.

forreste i Skolen og ligesaa blandt Konfirmanderne. Men saavel Læreren ved Skolen som jeg ere bleven i høj Grad overraskede ved at lære at kjende de Tanker, han har lagt for Dagen og de Projekter, han kan finde paa; jeg tror ogsaa, at det maa vidne om særlig udmærkede Naturgaver, da der ingen Forudsætninger er i Uddannelse. Han har ikke været andre Steder end hjemme i sin Faders Gaard. Jeg formoder, at Professoren ved, at han har sendt Tegning og Forklaring til et perpetuum mobile til Kongen med Ansøgning om, at det maatte blive undersøgt. — En Regnemaskine — jeg forstaar ikke noget saadant — fortalte han mig i Aftes, da jeg havde kaldt ham op til mig, at han havde sendt Forslag til til polyteknisk Læreanstalt. Iøvrigt taler han ikke til nogen om sine Tanker. Al hans Hu staar til at faa de Tanker, der gjære i ham klarede og udviklede; men han ved ikke noget om, hvad det skal føre til, og han trænger sikkert meget til Vejledning om, hvorledes han skal komme frem paa sin Vej, saa meget mere som jeg snarest antager, at han i sin Naivitet og Beskedenhed snarere vil have for smaa end for store Tanker om sig selv. For Øjeblikket tager han 2 Gange om Ugen ind til Varde, hvor han tegner 3 Timer ad Gangen i teknisk Skole, den ene Gang Frihaandstegning, den anden Gang Projektionstegning, det er den eneste Uddannelse han faar for Tiden. — Jeg anser det altsaa for utvivlsomt, saavidt der kan skjønnes paa dette Tidspunkt, at det vilde være heldigt, at han fik en videregaaende Uddannelse, og at han snart maatte faa lidt Støtte i kyndig Vejledning med Hensyn til Vejen, da det vilde styrke hans Mod og Selvtillid. — Skulde han begynde med at tage Præliminærexamen, da vilde han nok kunne tage den paa Realskolen i Varde i Løbet af 2 Aar, hvortil han vistnok kunde faa Midlerne hjemmefra. — Saa ved jeg i Øjeblikket ikke mere at meddele; men jeg skal være rede til at meddele Professoren alle de Oplysninger, jeg kan, som De fremdeles maatte ønske, at han kunde faa den Haandsrækning, han trænger til.

Med venlig Hilsen
(sign.) Kr. Vedel,[1])
Sognepræst.

Bilag 3.

Naar jeg først nu besvarer Deres ærede Skrivelse angaaende Peder Oluf Pedersen af Sig, er Grunden til min lange Tavshed den, at jeg gjerne først vilde forskaffe mig et saadant Kjendskab til det unge Menneske, at mit Svar kunde have nogen Betydning.

---

[1]) *Christian Vedel* (f. 1844, d. 1905). Sognepræst i Thorstrup-Horne 1880-95.

Jeg har nu tegnet med ham c. 2 Maaneder, 3 à 4 Gange ugentlig, og er bleven fuldstændig overbevist om, at han i usædvanlig høj Grad er i Besiddelse af Anlæg for Tegning. Han har i den korte Tid gjennemgaaet — foruden nogen Frihaandstegning — et fuldstændigt Kursus i geometrisk og stereometrisk Tegning samt Hjul- og Skruelinier. Alle Tegningerne ere udførte med stor Sirlighed og Omhu, saa at de vel maa kunne siges at afgive et fuldgyldigt Bevis for hans Flid. Hans Evne til hurtig at opfatte og forstaa en Opgave er forbausende og han har hjemme, hvor han er afskaaren fra al Hjælp, givet sig selv endog temmelig vanskelige Opgaver, som han har løst særdeles forstandigt. At han har stor Lyst til Tegning behøver jeg næppe at tilføje.

Forøvrigt har jeg faaet det Indtryk af hans Personlighed, at han er et stille, beskedent Menneske, naturligvis »Bondedreng« uden synderlig ydre Dannelse, men ganske sikkert med Evne til ogsaa i den Henseende at modtage Kultur.

Jeg kan saaledes give ham min bedste Anbefaling og vilde meget ønske, at den kunde bidrage til, at der kunde aabnes ham Adgang til en videre Uddannelse og Udvikling af de rige Evner, han ganske sikkert sidder inde med.

Jeg vil ikke undlade at tilføje, at jeg modtog ham med Mistro, fordi det oftere før er hændet mig, at man ude fra Landet har sendt mig saakaldte Genier, som have vist sig at være, om ikke Undermaalere, saa dog ganske uden særlig Begavelse. At Peder Pedersen har maattet arbejde sig igjennem min Mistænksomhed for at opnaa min fulde Tillid til hans gode Evner, troer jeg kun kan gjøre min Dom om disse end mere paalidelig.

Jeg har endvidere søgt Oplysning om ham hos Mænd, som i længere Tid have kjendt ham, og fra alle modtaget det Vidnesbyrd om ham, at han er et flinkt, retskaffent, ualmindelig lærenemt og lærelystent Menneske. Hans Fader har fortalt mig om hans Læselyst og hans Interesse for mekaniske Sysler og alt, hvad der vedrører Maskinvæsen.

Idet jeg altsaa anbefaler det unge Menneske paa det varmeste til Deres Velvillie beder jeg Dem gjøre ham og mig en Tjeneste ved at meddele mig Deres Mening om et Spørgsmaal, der ligger ham meget paa Sinde, nemlig om han bør tage Præliminær-Eksamen eller ikke. Jeg har ikke turdet give ham noget afgjørende Svar, skjøndt jeg helder mest til den Anskuelse, at han gjør rettest i at tage denne Eksamen forinden han begynder paa nogen mere faglig Uddannelse. Det vilde glæde mig, om De, som sagt, med et Par Ord vilde udtale Dem herom. Jeg antager, at han vil kunne tage Eksamen efter et

Aars Forberedelse i Kjøbenhavn, og Pengene hertil mener han at kunne laane rentefrit.

Skulde De ønske at se hans Tegninger, skal det være mig en Fornøjelse at sende Dem disse ligesom at besvare enhver Forespørgsel angaaende dette unge Menneske, for hvem jeg er kommen til at nære stor Interesse; Svaret skal da ikke lade vente saa længe paa sig som Tilfældet har været denne Gang.

Ærbødigst
(sign.) W. Marke,
Forst. for tekn. Skole.

Varde, d. 10de April 1890.

Forstanderen for det tekniske Selskabs Skole,
Hr. Kaptain Thalbitzer R. af D.
Kjøbenhavn.

Brevet fra Lærer *Marke* fremsendtes til Professor *Julius Thomsen* fra Forstanderen for det tekniske Selskabs Skole, Kaptajn *V. A. Thalbitzer*, med følgende Skrivelse:

»FORSTANDEREN FOR
DET TEKNISKE SELSKABS SKOLE

Kjøbenhavn K., d. 13de April 1890.
Ahlefeldtsgade Nr. 2.

Hr. Professor Julius Thomsen!
Direktør for d. polytekniske Læreanstalt,
K. af Dbg., Dbm.

Nu modtog jeg endelig det ventede Svar fra Forstander Marke i Varde. Hans Oplysninger ere jo ret fyldige og vidner godt for den unge Mand.

Da denne ikke er mer end 15—16 Aar og da Vidnesbyrdet om hans Evner er saa godt, tror jeg næsten ogsaa, at det vil være heldigt om han anvender det første Aar paa at tage Præliminærexamen. — Gjør han ikke dette vil han, under Forudsætning af at han skal have en videregaaende Uddannelse, faa meget vanskeligt ved senere at faa nogle almendannende Kundskaber, og han vil jo medens han læser til Præliminærexamen om Aftenen kunne deltage i Tegneundervisningen paa teknisk Skole, saaledes at han derved ikke bliver hindret i sin senere Fremgang hos os — Mathematiken faar han jo gjennemgaaet ved sit Præliminærexamenskursus.

Midlerne til hans første Ophold her i Kjøbenhavn maa jo da skaffes tilveje uden Indenrigsministeriets Hjælp. —

Ærbødigst
(sign.) V. A. Thalbitzer.

NB. Jeg har skrevet til Lærer Marke at forsaavidt der kan gjøres Noget for den unge Mand vil man høre Nærmere fra Herr Professoren!

Ærb.

(sign.) V. A. Thalbitzer«.

Den 31. Maj 1890 tilskrev Intendanturen for den Kongelige Civilliste mig saaledes:

»INTENDANTUREN FOR DEN KONGELIGE CIVILLISTE

Christiansborg, den 31. Mai 1890.

I Anledning af Deres allerunderdanigste Andragende af 18de April d. A. har det behaget Hans Majestæt Kongen, paa min derom nedlagte allerunderdanigste Forestilling, Allernaadigst at bevilge Dem en Understøttelse af Tre Hundrede Kroner aarlig af den Kongelige Civilliste, som Bidrag til Udredelse af Omkostningerne ved Deres Ophold i Kjøbenhavn for at uddannes i teknisk Retning, fra 1. September d. A. at regne og indtil videre, hvilket herved tjenstlig meddeles til behagelig Underretning med Tilføiende, at dette Beløb vil blive anvist til Udbetaling af Civillistekassen med $^{1}/_{12}$ i Slutningen af hver Maaned mod Kvittering af Directøren for den herværende Politekniske Læreanstalt, Professor Thomsen.

(sign.) E. W. Struckmann.

Til
Gaardmands Søn Peder Oluf Pedersen«.

Den 19. Maj 1890 tilskrev Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet den polytekniske Læreanstalt saalydende:

»MINISTERIET FOR KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET

Kjøbenhavn, d. 19. Mai 1890.

I Henhold til Anstaltens behagelige Skrivelse af 5te d. Md. har Ministeriet under Dags Dato anmodet Universitetskvæsturen om at udbetale Peder Oluf Pedersen af Sig ved Varde 25 Kr. maanedlig for Tiden 1ste d. Md.—31e Oktober d. A. til Hjælp til Bestridelse af Udgifterne ved hans Studeringer i teknisk Retning.

Hvilket tjenstligt meldes til behagelig Efterretning, idet et Bilag remitteres.

P. M. V.

(sign.) A. Asmussen.

(sign.) Stemann.

Til
den polytekniske Læreanstalt«.

Den 2. Juni[1]) 1890 tilskriver Professor *Thomsen* mig saaledes:

»Nyvestergade 11, København
d. 2. Mai 1890.

Hr. P. O. Pedersen,

Sig, pr. Varde.

Jeg har nu ifølge mit tidligere Løfte søgt at tilvejebringe de fornødne Midler til, at De her i Kjøbenhavn kan gjennemgaae et Kursus til Forberedelsesexamen, som jo maa danne det første Skridt paa Deres fremtidige Uddannelse.

De har maaske allerede faaet Underretning om, at der af Hs. Majestæt Kongens Civilliste er tilstaaet Dem et Beløb af 25 Kroner maanedlig fra 1ste September d. A., og jeg har udvirket, at der stilles et lignende Beløb til Raadighed fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Det Kursus, som De skal gjennemgaae, begynder den 15de August, og De maa derfor helst komme hertil Byen nogle Dage i Forvejen. Da det er af Vigtighed, at De kommer til at bo i en ordentlig Familie, har jeg formaaet Herr Docent Borch, som er Lærer i Maskinlære og ejer et Maskinværksted, til at tage mod Dem og give Dem Husly og Kost, samt føre noget Tilsyn med Deres Undervisning.

Naar nu Deres Forældre ville forsyne Dem med Klæder og give Dem nogle Lommeskillinger til Deres daglige Smaafornødenheder, vil De altsaa uden yderligere Udgift for Dem selv kunne begynde Deres Uddannelse her i Kjøbenhavn. Det er en Selvfølge, at De med Flid vil tage fat paa Arbejdet, saa at De allerede til næste Aar ved denne Tid vil kunne underkaste Dem Forberedelsesexamen, hvorefter De da skulle begynde paa Fagstudiet.

Saafremt De ikke allerede kan lidt Tysk og Engelsk vilde det fremme Studiet, saafremt De i den Tid, som er tilbage, forinden De kommer hertil, vilde samle nogle Forkundskaber i den Retning.

Jeg haaber nu, at Deres Forældre med Glæde give Deres Samtykke til, at De kommer her til Byen, og imødeseer Deres endelige Svar, som jeg beder addresseret til min Bopæl Nyvestergade 11, Kjøbenhavn K.

Med en Lykønskning til Deres forestaaende Fødselsdag.

Deres

(sign.) Julius Thomsen.«[2])

---

[1]) Brevet er fejlagtigt dateret 2. Maj.

[2]) Brevet er, lidt formindsket, gengivet Side 101—2.

Nyvestergade 11, Kjøbenhavn
d. 2 Mai 1890

Hr. P. O. Pedersen,
Sig pr. Vardø.

Jeg har nu ifølge mit tidligere Løfte søgt at tilveiebringe de fornødne Midler til, at De her i Kjøbenhavn kan gjennemgaa et Kursus til Forberedelsesexamen, som jo maa danne det første Skridt paa Deres fremtidige Uddannelse.

De har maaske allerede faaet Underretning om, at der af H. Majestæt Kongens Civilliste er tilstaaet Dem et Beløb af 25 Kroner maanedlig fra 1ste September d. A. og jeg har udvirket, at der stilles et lignende Beløb til Raadighed fra Ministeriet for Kirke og Undervisningsvæsenet.

Det Kursus, som De skal gjennemgaa, begynder den 15de August, og De maa derfor helst komme herind til Byen nogle Dage i Forveien. Da det er af Vigtighed, at De kommer til at bo i en ordentlig Familie, har jeg formaaet Hr. Docent Borch, som er Lærer i Maskinlære og ejer et Maskinværksted, til at tage Dem

(mod)

og giver Dem Husly og Kost, samt føre noget Tilsyn med Deres Undervisning.

Naar nu Deres Forældre ville forsyne Dem med Klæder og give Dem nogle Lommeskillinger til Deres daglige Smaafornødenheder, vil De altsaa uden yderligere Udgift for Dem selv kunne begynde Deres Uddannelse her i Kjøbenhavn. Det er en Selvfølge, at De med Iver vil tage fat paa Arbejdet, saa at De allerede til næste Aar ved denne Tid vil kunne underkaste Dem Forberedelsesexamen, hvorefter De da skulle begynde paa Fagstudiet.

Saafremt De ikke allerede kan lidt Tysk og Engelsk, vilde det fremme Studiet, saafremt De i den Tid, som er tilbage, forinden De kommer hertil, vilde samle nogle Forkundskaber i den Retning.

Jeg haaber nu, at Deres Forældre med Glæde giver Deres Samtykke til, at De kommer her til Byen, og imødeser Deres endelige Svar, som jeg beder addresseret til min Bopæl Ny Vestergade 11, Kjøbenhavn K.

Med en Lykønskning til Deres forestaaende Fødselsdag

Deres

Julius Thomsen.

Herpaa svarer jeg med følgende Brev:

»Hr. Professor Thomsen!

Det var med stor Glæde, at jeg modtog Underretningen fra Intendanturen f. d. Kongelige Civilliste; men da jeg et Par Dage efter modtog Brevet fra Dem, kunne jeg ikke noksom takke den gode Gud, for at han havde ledet det saa. Men af Mennesker maatte jeg først og sidst takke Dem, uden hvis Hjælp det ikke var gaaet saadan, og for den faderlige Kjærlighed, De lige fra først har udvist imod mig, for Deres Nedladenhed og store Ulejlighed. Ja derfor bringes De mine kjære Forældre og Søskendes og min egen hjærteligste Tak, som jeg kun daarlig kan frembære. Hvad mit endelige Svar angaar, bliver det som før; thi det er et af mine største Ønsker som gaae i Opfyldelse, og jeg kommer, om Gud vil, til den fastsatte Tid. Hvad mine Forældre angaar, kunne De jo ikke andet end være glade, og De give ogsaa med Glæde Deres Samtykke til, at jeg rejser, men nu er det jo ogsaa helt anderledes end før, da De ikke havde taget Dem af mig. Hvad Sproget angaar gives der ikke Undervisning paa Landet, men jeg gaar nu til Varde for at lære lidt. — Mine Forældre og jeg havde været bekymrede for at faa et godt Opholdssted, det var os derfor en stor Glæde, da vi modtog Efterretningen om, at Docent Borch ville modtage mig hvorfor De bedes bringe ham vor inderligste Tak. Endnu en Gang være alle, som have virket til Gavn for mig, takket paa det hjærteligste, men først og fremmest bringes De herved min og mine kjæres varmeste Tak.

Deres evig taknemlige

(sign.) Peder Oluf Pedersen.

Sig, d. 6te Juni 1890.

Jeg skal nok senere lade Dem vide hvornaar jeg kommer«.

Den 12. Juni 1890 tilskrev Professor *Thomsen* Bestyrelsen for Galster og Holbølls Kursus[1]) saaledes:

»12. Juni 1890.

Bestyrelsen af Kaptain Galsters Undervisningskursus.

Herved anmoder jeg den ærede Bestyrelse om at tilstaa fri Undervisning til en ung Bondesøn, Peder Oluf Pedersen fra Sig ved Varde, der er 16 Aar gammel og skulde forberede sig til Forberedelses-

---

[1]) Kaptain *Carl Galster* (f. 1835, d. 1891); Generalmajor *Harald Holbøll* (f. 1837, d. 1919).

examen. P. O. Pedersen har ved sin store Begavelse i mekanisk Retning tiltrukket sig min Opmærksomhed, endskjøndt jeg aldrig har set ham, og da alle Oplysninger, som jeg har indhentet om ham, vare i høj Grad lovende, har jeg udvirket, at der saavel fra Hs. Majestæt Kongen som fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet er tilstaaet ham en Understøttelse af 25 Kroner maanedlig, for at han her i Kjøbenhavn kunde uddanne sig og foreløbigt forberede sig til Forberedelsesexamen. Da hans Fader, som er Gaardmand, ikke vil kunne yde Sønnen noget væsentligt Bidrag til Underhold, og da de bevilgede 50 Kroner maanedlig næppe strække sig videre end til Bøger og Underhold, og da der her efter al Sandsynlighed vil være Tale om at lede et ungt, begavet og lærevilligt Menneske ind i det rette Spor til at blive noget Fremragende i teknisk mekanisk Retning, haaber jeg, at den ærede Bestyrelse vil vise den Imødekommenhed at tilstaa ham fri Undervisning ved Forberedelsen til Forberedelsesexamen.

Jeg har tilskrevet Pedersen, at han bør komme her til Byen nogle Dage før den 15de August og opfordret ham til i Mellemtiden at søge nogle Forkundskaber i Tysk og Engelsk. Han skriver meget godt (Dansk, næsten fuldt grammatikalsk rigtigt), udtrykker sig klart og med en god Skrift.

Med Højagtelse ærbødigst

(sign.) Julius Thomsen«.

Herpaa svares saaledes:

»Nørrevold 29, d. 18/6 90.

Hr. Professor Thomsen!

Som Svar paa Deres Henvendelse, meddele vi, at vi kunne indrømme Deres Klient P. O. Pedersen fri Undervisning til »Forberedelsesexamen«; maa vi tilføje, at vi derudover ikke kunne paatage os Forpligtelse nu. Han bør møde d. 10de August, da Undervisningen begynder.

Paa Galster og Hollbølls Kursus V.

Ærbødigst

(sign.) O. Møller. (sign.) L. Lanung«.

Fra Docent *S. C. Borch* modtog jeg følgende Brev:

»Hauchsvej Nr. 6. Kjøbenhavn V. d. 22de Juni 1890.

Hr. P. O. Pedersen!

Som Hr. Professor Thomsen har meddelt Dem, vil De under Deres Ophold i Kjøbenhavn faa Bolig i mit Hjem, hvor jeg venter Dem d. 8de August. Der vil blive sat et lille men roligt og frit beliggende Værelse istand til Dem. I den Anledning vil jeg spørge Dem 1) om De kan medbringe hjemmefra en Sengs Klæder og 2) om De ligeledes kan medbringe en Komode eller lignende til Opbevaring af Deres Tøj. Det sidste er mindre væsentligt, derimod ønsker jeg helst, at De medbringer Deres Sengklæder, hvad der vel ogsaa let lader sig gjøre. Ventende snart at høre fra Dem desangaaende tegner jeg med venlig Hilsen

Deres
(sign.) S. C. Borch.[1])
Docent«.

Trods al Tiltro til den unge Mand kom Professor *Thomsen* dog i Tanker om, at det maaske var lidt risikabelt at lade ham selv hæve de 25 Kr. maanedlig i Universitetskvæsturen, saaledes som det fremgaar af følgende Skrivelse af 22. Juli 1890 fra Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet til den polytekniske Læreanstalt:

»MINISTERIET FOR
KIRKE- OG UNDERVISNINGSVÆSENET Kjøbenhavn, d. 22. Juli 1890.

I Henhold til Anstaltens behagelige Skrivelse af 17de f. Md. har Ministeriet anmodet Universitetskvæsturen om kun at udbetale den Peder Oluf Pedersen tilstaaede Understøttelse paa 25 Kr. maanedlig af hjemfalden Oplagspenges Fond mod Kvittering af Docent Borch.

Hvilket tjenstligt meddeles til behagelig Efterretning.

P. M. V.
(sign.) A. Asmussen.
(sign.) Stemann.

Til
Den polytekniske Læreanstalt«.

---

1) *Simon Christian Borch* (f. 1847, d. 1927). 1870 polyteknisk Kandidat, 1874—94 Docent og 1894—1917 Professor i Maskinlære ved den polytekniske Læreanstalt.

Det bør tilføjes, at alle Breve fra Professor *Julius Thomsen* til mig ligesom ogsaa Brevet til Galster og Holbølls Kursus er skrevet af ham selv med hans overordentlig smukke og regelmæssige Haandskrift.

Jeg har refereret disse Forhold saa udførligt, ikke alene fordi jeg føler den største Taknemmelighed overfor de Mænd, der satte mig i Stand til paa rette Maade at paabegynde og senere at gennemføre mit Studium, men ogsaa fordi jeg ikke kan andet end føle den største Respekt for den Omhyggelighed, hvormed en ukendt Bondedrengs naive Forslag behandles af Hs. Majestæt Kongen, Indenrigsministeriet, Kirke- og Undervisningsministeriet og Den polytekniske Læreanstalt. Og den dybeste Beundring maa jeg nære for Professor *Julius Thomsen,* der trods de meget store videnskabelige og administrative Arbejder, der netop paa det omhandlede Tidspunkt lagde Beslag paa hans Tid og Kræfter, dog finder Tid til saa indgaaende, omhyggeligt og omsorgsfuldt at beskæftige sig med en ham ukendt 15—16aarig Bondedrengs fremtidige Ve og Vel.

Professor, Dr. med. og phil. *Julius Thomsen* var paa det omhandlede Tidspunkt bl. a. Professor i Kemi ved Universitetet og den polytekniske Læreanstalt, Medlem af Konsistorium, Direktør for den polytekniske Læreanstalt, hvis nuværende Bygninger ved Sølvtorvet netop var under Opførelse (de toges i Brug den 1. September 1890), Præsident i Det kgl. danske Videnskabernes Selskab. Et meget virksomt Medlem af Borgerrepræsentationen og af Havneraadet. Direktør i Kryolith-, Mine- og Handelsselskabet (»Øresund«). En meget flittig Videnskabsmand. Hertil kommer, at han netop ved denne Tid — den 14. Juli 1890 — havde den store Sorg at miste sin Hustru, der i nogen Tid havde været svagelig.

Det er næsten ufatteligt, at han havde Lyst til og fandt Tid til i alle Enkeltheder at lægge Forholdene saa omsorgsfuldt, ja, jeg kan godt sige saa faderligt til Rette for den ham ganske ukendte Bondedreng.

For Datiden stod han som den eminent dygtige Videnskabsmand og Administrator, men for de, der ikke kendte ham nærmere, tillige som en streng og ret utilnærmelig Mand. Hans Breve til mig giver et helt andet Indtryk. Af disse lyser, foruden Dygtigheden, tillige en venlig Ligefremhed og en rørende Hjælpsomhed. Og dette sidste Billede stemmer godt med det, der er tegnet af Barndomshjemmet af en af hans Døtre (*Johanne Drechsel:* En Fader og en Moder. 1926).

Jeg føler saa meget mere Trang til her at give Udtryk for denne Taknemmelighed, som jeg med min medfødte Generthed og Sky for at lægge dybere Følelse blot, ikke mundtlig har faaet takket saa varmt og hjerteligt, som fortjent, og som jeg har følt Trang til at gøre det.

I Brevet af 2. Juni 1890 henstillede Professor *Julius Thomsen,* at jeg snarest belejligt fik lidt Undervisning i Tysk og Engelsk. Ogsaa dette arrangerede Lærer *Marke* for mig paa den bedst mulige Maade, idet han fik et Par af Lærerne ved Varde Realskole til (gratis) at læse disse Sprog med mig i det Par Maaneder, der hengik inden min Afrejse til København den 8. August 1890.

AFREJSE TIL KØBENHAVN — SLUTNING

Gennem min Korrespondance med Professor *Julius Thomsen* og Docent *S. C. Borch* var der truffet Bestemmelse om min Afrejse til København i Begyndelsen af August Maaned 1890. Far, og navnlig Mor, havde travlt med at forberede min Afrejse. En Sæk med Sengeklæder blev sendt og en fin Vadsæk til mit Tøj lavede Mor til mig. Om Indholdet af Vadsækken husker jeg ikke ret meget, dog ved jeg, at jeg kun havde eet Sæt Læderfodtøj. For da jeg i Løbet af Efteraaret skulde have dette forsaalet, maatte jeg gaa frem og tilbage mellem Hauchsvej Nr. 6, Docent *Borchs* Hjem, og Nørrevold Nr. 29, *Galster og Holbølls* Kursus, i hvide Lærreds-Gymnastiksko. Men godt med tykke, hjemmestrikkede Sokker og hjemmegjort Vadmelstøj var der uden Tvivl i Vadsækken.

Afrejsen fra Sig fandt Sted den 8. August 1890, Kl. 11,11 Formiddag med Ankomst til København Kl. 10,00 Aften. Selve Rejsen var en stor Begivenhed; min længste Jernbanerejse havde indtil da været fra Sig til Esbjerg, idet jeg den foregaaende Sommer havde deltaget i en Skoleudflugt til Fanø. Mange gode Raad fik jeg med paa Vejen. Og særlig skulde jeg efter kyndiges Udtalelser passe paa i Fredericia, saa jeg ikke kom til Aarhus i Stedet for til København.

Naa, Rejsen gik uden Vanskeligheder af nogen Art, men den danner et naturligt Grænseskel i min Tilværelse — og derfor ogsaa i Nedskrivningen af mine Minder. Indtil da havde jeg talt Jysk, saaledes som det *da* taltes i min Hjem-

stavn[1]), »Ravjysk«, som vi selv kaldte det. Men den 8. August 1890 skiftede jeg om fra »A« til »jeg«, fra Jysk til Rigsmaalet — og det skete egentlig uden større Vanskelighed, i hvert Fald saa vidt jeg ved. Enkelte smaa Reminiscenser af det jyske blev der jo nok tilbage. Københavnerne morede sig selvfølgelig, naar jeg gerne vilde have »flere« Grød i Stedet for deres »mere« Grød. Men alvorlig drillet eller haanet for mit Sprog er jeg aldrig blevet.

Far og Mor var selvfølgelig meget bevægede ved Afskeden, og Mor lod Taarerne have frit Løb, medens Far i saa høj Grad som muligt sørgede for at holde Øjnene tørre. Mor har senere fortalt mig, at hun i lang Tid derefter ikke kunde lide at se Toget, det Tog, der havde bortført hendes kære lille Peder. Naar det kom, vendte hun sig om. En saadan Svaghed kunde Far naturligvis ikke føle — i hvert Fald ikke vise.

Naar jeg tænker tilbage paa min Barndomstid, er der visse Forhold, der undrer mig. Jeg forstaar ikke rigtig, hvordan jeg har faaet Tid til alt, hvad jeg var optaget af fra 14 til 16 Aars Alderen. *Poul la Cour*'s Historisk Mathematik udkom først i Begyndelsen af Maj Maaned 1888. Den fik jeg læst meget i og lært meget af. Tryllekvadratproblemet løstes. Baksede med *sin* og *cos* Problemet. Jeg skrev en Fortegnelse over alle de Blomster, jeg kendte, med Angivelse af danske og latinske Navne samt Voksested for en Del af dem. (Jeg solgte desværre denne Fortegnelse til en Kammerat for en »Ret Linser« = 1 Pund Chokolade, hvilket viser, at jeg ogsaa den Gang var en Slikmund.) Saa var der Konstruktionen af Evighedsmaskinen og Regnemaskinen. Begge maa have frembudt et ret betydeligt Arbejde for en Fyr med min Mangel paa Tegnefærdighed og mit Ukendskab til Maskinkonstruktion. Endelig gik jeg det sidste halve Aar

---

[1]) *I. K. Rosenørn*'s: Jens Kjerk (Kjøbenhavn 1910) er skrevet paa et ret uforfalsket Jysk, saaledes som det taltes i Sig i min Barndom; nu har Sproget dér nærmet sig meget mere til Rigsdansk.

— efter Færdiggørelsen af Tegningerne til begge de nævnte Maskiner — til Tegneundervisning hos Lærer *Marke* i Varde og læste samtidig lidt Tysk og Engelsk. Naar hertil kommer, at jeg de Dage, jeg ikke var i Varde, deltog i Kreaturpasning og andet forefaldende Markarbejde, saa undrer det mig, at jeg har kunnet overkomme det altsammen. Og jeg har slet ingen Erindring om at have haft travlt. Der gik maaske lidt mindre Tid til Leg end tidligere; det var alt. Jeg har vel, da som nu, udført største Delen af mit Tankearbejde som Frilufts- og Fritidsbeskæftigelse.

Et andet Forhold, der nu undrer mig noget, er, at af alle de Mennesker, jeg kendte i min Barndomstid, er der ikke eet eneste, som jeg tænker tilbage paa med Ulyst eller Uvillie; tværtimod har de alle bidraget til at gøre min Barndomstid saa rig, saa lys og saa interessant for mig. Noget hænger det vel sammen med den udpræget demokratiske Indstilling, som Befolkningen i min Hjemegn var i Besiddelse af, en Indstilling, der paa træffende Maade er karakteriseret af fhv. Handelsminister *Hauge*[1]), der skildrer Vanskelighederne ved Socialdemokratiets Indtrængen i Vestjylland, og herom skriver:

»Men Vækkelsesarbejdet vanskeliggjordes i Vestjylland ved den Omstændighed, at de sociale Modsætninger her havde en anden Karakter end i adskillige andre Dele af Landet. Den flade, magre vestjydske Jord havde ikke virket tillokkende for Adelen. Godsejere og Proprietærer var saa godt som ukendte Elementer Vesten for den jydste Højderyg. Og de sindige vestjydske Bønder havde gennemgaaende ringe Tilbøjelighed til at agere som Overklasse overfor Husmænd og Arbejdere. Her sagde alle Du til hinanden, og man respekterede hinanden mere i Forhold til Dueligheden end i Forhold til Besiddelsen af jordisk Mammon. Tyendeklassen var heller ikke her alene rekrutteret fra de fattigste Lag af Befolkningen. Bøndernes egne Børn tog Plads som Tjenestekarle og Tjenestepiger Side om Side med Husmands- og Arbejderbørn. Tyendelønningerne var derfor heller ikke i Vestjylland saa elendige, som de var mange andre Steder; og Tjenestefolk og Herskab spiste ved samme Bord i saa godt som alle vestjydske Landbohjem. Den aldeles over-

[1]) *C. N. Hauge:* Erindringer 1870—1924. København 1937. S. 147—148.

vejende Del af den vestjydske Landbefolkning var venstreorienteret og i det daglige Liv demokratisk i sin Handlemaade.«

Jeg kan fuldtud bekræfte denne Skildring; kun bør det vist tilføjes, at ogsaa Ejerne af den eneste Herregaard i Nærheden af min Fødeegn — Stamhuset Nørholm — var besjælede af et udpræget Samfundssind, saaledes som omtalt foran. Jeg føler det som en Lykke, at jeg blev født i denne Egn og dér tilbragte min Barndom.

Mit Barndomshjem var saare beskedent, maa vel nærmest kaldes fattigt; men selv om min senere Livsbane har ført mig til saa megen Glæde og Lykke, som det kun falder i faa Menneskers Lod at møde, saa føler jeg dog — tiltrods for, at begge Postulater for mit Vedkommende er urigtige — en vis Sandhed i *Jens Baggesens* poetiske Ord:

»Ak! ingensteds er Roserne saa røde,
Og ingensteds er Dunene saa bløde,
Som de, min Barndoms Uskyld hvilte paa.«

TILLÆG

Fremgangsmaaden ved Udfyldningen af et Tryllekvadrat er vist nedenfor for Tallene fra 1 til 169 = 13 × 13:

79	164	67	152	55	140	43	128	31	116	19	104	7	
8	80	165	68	153	56	141	44	129	32	117	20	92	(8)
93	9	81	166	69	154	57	142	45	130	33	105	21	(93)
22	94	10	82	167	70	155	58	143	46	118	34	106	(22)
107	23	95	11	83	168	71	156	59	131	47	119	35	(107)
36	108	24	96	12	84	169	72	144	60	132	48	120	(36)
121	37	109	25	97	13	85	157	73	145	61	133	49	(121)
50	122	38	110	26	98	1	86	158	74	146	62	134	(50)
135	51	123	39	111	14	99	2	87	159	75	147	63	(135)
64	136	52	124	27	112	15	100	3	88	160	76	148	(64)
149	65	137	40	125	28	113	16	101	4	89	161	77	(149)
78	150	53	138	41	126	29	114	17	102	5	90	162	(78)
163	66	151	54	139	42	127	30	115	18	103	6	91	(163)
(79)	(164)	(67)	(152)	(55)	(140)	(43)	(128)	(31)	(116)	(19)	(104)	(7)	(92)

Tallet 1 anbringes i det Felt, der ligger umiddelbart under det midterste Felt. Saa fortsættes med Tallene 2, 3, 4, 5, 6, idet man ved hvert nyt Tal stadig gaar eet Felt ned og eet til højre. Dette bliver man ved med, indtil Tallet efter denne Regel falder nedenfor Kvadratets nederste Rand. I det betragtede Tilfælde sker dette ved Tallet 7. Her gælder saa den Regel: Et Tal, der efter den almindelige Regel: eet Felt ned og eet til højre, vilde komme nedenfor Kvadratets nederste Rand, flyttes til den øverste ledige Plads i den overliggende Søjle. I det betragtede Til-

fælde sættes Tallet 7 helt op i det øverste, højre Hjørne. Efter den almindelige Fremgangsmaade vilde Tallet 8 komme til at staa udenfor Kvadratets yderste højre Rand, og ud for anden Linie i Kvadratet. Her gælder saa den Regel, at et Tal, der vilde komme til at staa udenfor højre Rand flyttes til den fri Plads længst til venstre i vedkommende Linie. Tallene 9, 10, 11, 12 og 13 anbringes dernæst efter den almindelige Regel, men efter denne skulde Tallet 14 anbringes i det Felt, hvor Tallet 1 allerede staar. Her gælder saa Reglen, at naar den Plads, man normalt vilde komme til, allerede er optaget, gaar man *to* Felter lige ned i Stedet for eet Felt ned og eet til højre.

Ved Hjælp af disse Regler kan man lige saa hurtigt fylde et Tryllekvadrat ud, som man kan skrive Tallene i dette. Kun et Punkt maa særlig huskes: naar man gaar ud af nederste højre Hjørne fortsætter man i det øverste ledige Felt i Søjlen yderst til højre.

Disse Regler havde jeg i den Grad indøvet som Barn, at jeg 45 Aar efter uden Famlen kunde udfylde et Tryllekvadrat.

(Det voldte ingen særlig Vanskelighed at vise, at Summen af Tallene i de enkelte Rækker og Søjler i Tryllekvadratet med $n \times n = n^2$ Tal er lig med

$$n \cdot \frac{n^2 + 1}{2}.)$$

Tallene i Tryllekvadraterne frembyder yderligere en Række andre smukke Regelmæssigheder, som det dog vil føre for langt at komme ind paa her.

Løsningen til Bertelsens Regnebogs Opgave Nr. 86 (se S. 48) er:

»1ste Blanding indeholdt 210 Tdr. af første og 280 Tdr. af andet Parti; 2den indeholdt 350 Tdr. af første og 140 Tdr. af andet.«